

**”Isikin tykkää luonnosta,
se on jotenkin rennompi siellä.”**

**Lasten ja nuorten tärkeät luontopaikkakokemukset
ja sosiaaliset suhteet**

Milla Kolehmainen
Ympäristöpolitiikka ja aluetiede
Pro gradu -tutkielma
Ohjaajat: Kirsi Pauliina Kallio ja Jouni
Häkli
Lokakuu 2017

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

KOLEHMAINEN, MILLA: "Isikin tykkää luonnosta, se on jotenkin rennompi siellä." Lasten ja nuorten tärkeät luontopaikkakokemukset ja sosiaaliset suhteet

Pro gradu -tutkielma, ympäristöpolitiikka ja aluetiede
82 sivua

Tutkielman ohjaajat: Kirsi Pauliina Kallio ja Jouni Häkli

Lokakuu 2017

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lasten ja nuorten luontopaikkakokemuksia ja niihin liittyviä sosiaalisia suhteita. Tutkimuksen lähtökohtana on ajatus siitä, että lapsuusajan luontokokemukset vaikuttavat ympäristöasenteiden muotoutumiseen aikuisena ja että lasten suhde ympäristöön on merkittävästi riippuvainen ystävyys- ja perhesuhteista. Tutkimuksessa haetaan vastausta seuraaviin kysymyksiin: minkälaisia merkittäviä luontopaikkakokemuksia lasten ja nuorten elämästä on tunnistettavissa sekä minkälaisten sosiaalisten suhteiden kautta lapset ja nuoret jäsentävät ympäristöään ja luontopaikkoja.

Tutkimuksen teoreettisena kehikkona toimii humanistis-maantieteelliset paikan ja paikatunteen käsitteet yhdessä yhteisön ja sosiaalisten suhteiden käsitteiden kanssa. Aineisto koostuu tamperelaisten ja helsinkiläisten viides- ja yhdeksäsluokkalaisten lasten ja nuorten haastatteluista ja karttamerkinnoista. Aineisto on kerätty MAPOLIS-menetelmällä, joka on kehitetty erityisesti paikkasidosten ja kokemusten tutkimiseen. Aineistoa analysoidaan sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että lapset ja nuoret viettävät mielellään aikaa luonnossa, ja luontopaikat ovat heille tärkeitä luontoelementtien ja paikoissa vaikuttavien sosiaalisten suhteiden vuoksi. Luonto tarjoaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden muun muassa rauhoittumiseen ja lepoon, luonnon kauneudesta nauttimiseen, seikkailuihin metsissä, uimiseen, kalastukseen sekä mökkeilyyn. Negatiivisia luontopaikkakokemuksia aiheuttavat erityisesti vesistöjen saastuminen ja likaisuus, meluisat paikat sekä aluesuunnitteluun liittyvät asiat, kuten tärkeiden luontopaikkojen menettämisen riski. Merkittäviä luontopaikkakokemuksia kerätään erityisesti perheen kanssa, mutta luontopaikoissa vietetään aikaa myös yksin ja ne tarjoavat lapsille ja nuorille mukavia ja rentoja yhdessä tekemisen kokemuksia myös sukulaisten ja ystävien kanssa.

Aluesuunnittelun kannalta tutkimuksesta nousi esiin kaksi asiaa. Ensinnäkin lapset ja nuoret tarvitsevat lähiympäristöönsä vesistöjä, puistoja ja metsiä, joissa viettää aikaa, seikkailla ja ulkoiluttaa esimerkiksi koiraa. Toiseksi kaupunkisuunnittelussa tulisi ottaa huomioon luontoalueiden säilyttäminen ja alueita suunniteltaessa tulisi panostaa eri-ikäisten asukkaiden kokemusten ja mielipiteiden kartoittamiseen ja huomioonottamiseen.

Avainsanat: paikkakokemus, luonto, sosiaaliset suhteet, yhteisö, lapset, nuoret, kartat, MAPOLIS

Sisällys

1	JOHDANTO	1
1.1	Kokemusten tutkiminen ja lasten ja nuorten maantiede	4
1.2	Lasten luontopaikkakokemukset ja ympäristöasenteiden muotoutuminen.....	6
2	TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO	11
2.1	MAPOLIS aineistonkeruumenetelmänä	12
2.2	Tutkimusetiikasta	14
2.3	Aineiston käsittely	18
3	KÄSITTEELLINEN TAUSTA.....	23
3.1	Ympäristön ja luonnon käsitteet	23
3.2	Paikan käsite	26
3.3	Pakkatunne/paikan taju.....	28
3.4	Yhteisöllisyys ja sosiaaliset suhteet	31
4	LUONTOPAIKKAKOKEMUKSIA KARTALTA.....	37
4.1	Merkitykselliset luontopaikat	42
4.1.1	Mökki kokemuksellisena luontopaikkana	43
4.1.2	Luonnonpaikat	47
4.1.3	Matkat luontopaikkakokemusten mahdollistajina.....	53
4.1.4	Negatiiviset luontopaikkakokemukset.....	55
4.2	Luontopaikkoihin liittyvät sosiaaliset suhteet.....	57
4.2.1	Kaverit.....	58
4.2.2	Perhe	60
4.2.3	Sukulaiset.....	65
5	TULOSTEN TULKINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	68
6	LOPUKSI.....	74
	Lähteet.....	76

1 JOHDANTO

Lapsuudessa luodaan pohja tulevaisuuden toiminnalle. Lapsuusajan ympäristö- ja luontokokemuksilla on suuri vaikutus siihen, miten ihminen aikuisena suhtautuu luontoon ja ympäristöä koskeviin asioihin. Aloin pohtia omia lapsuusajan luontokokemuksiani, kun pääsin tutustumaan karttapohjaiseen MAPOLIS-aineistonkeruumenetelmään eräällä ympäristöpolitiikan ja aluetieteen syventävällä kurssilla. Aluksi tehtävänäni oli merkitä karttoihin itselleni merkityksellisiä paikkoja ja sen jälkeen minua haastateltiin paikkoihin liittyvistä asioista. Ymmärsin haastattelun aikana, että isovanhemmillani ja lapsuusaikana metsässä viettämälläni hetkillä on ollut suuri vaikutus siihen, että opiskelen nyt ympäristön ja alueiden politiikkaa. Mieleepäni heräsi ajatuksia, joita en ollut aiemmin tullut ajatelleeksikaan. Haastattelun jälkeen, teki mieleni soittaa ja kiittää isovanhempiani kaikista näistä luonnossa viettämistäni hetkistä ja myöhemmin sen teinkin.

Elin lapsuuteni Etelä-Karjalassa ja vietin paljon aikaa metsässä isovanhempieni kanssa. Rakastin kesämökin lähellä sijaitsevalla pikkukalliolla leikkimistä mummin kanssa sekä uimista ja saunomista rantasaunassa monen sukupolven naisten kanssa. Myös mustikkametsät tulivat tutuiksi jo ihan pienenä, vaikka en näistä marjaretkistä paljon muista. Mummolan takapihalta alkava metsikkö tarjosi loistavan leikki- ja majanrakennuspaikan naapuruston lapsille. Saipa mummini kantaa meille monet pilttipurkit, kun ystävän kanssa teimme hajuvettä pihakukista. Ala-asteikäisenä halusin aina leikkiä parhaan ystäväni kodin nurkalta avautuvassa metsässä. Ystäväni muistaa edelleen kysymykseni ”Mennääks metsään?” Tuohon metsään kätkeytyy monia ikimuistoisia lapsuuskokemuksia.

Muistan myös nauttineeni juoksentelusta ja leikkimisestä kotini lähistöllä sijaitsevalla peltoaukealla. Kun kuulin, että pellolle on kaavoitettu taloja, olin pettynyt. Kaavoituskepit ilmestyivät, mutta onneksi kului vuosikausia, ennen kuin alueelle oikeasti alettiin rakentaa, ja tällöin olin jo saavuttanut aikuisiän. Kotini lähelle valmistunut moottoritie vei kodin usealta ihmiseltä ja kotieläimeltä, mutta meille lapsille tietyömaa tarjosi mahtavat puitteet kiipeillä hiekkakasoissa ja rakenteilla olevilla ylikulkusilloilla. Muistan varhaisuoruudessani miettineeni niitä ihmisparkoja, jotka joutuivat nyt muuttamaan pois kotoaan moottoritien takia. Tien viereen rakennettava meluvalli näyttäytyi mielessäni metallisena levynä, joka pitäisi moottoritien melut toisella puolella. Tien rakentaminen liittyi osaltaan lapsuusaikani

ympäristökokemuksiin, sen rajatessa liikkumavapauttani lähialueen aiemmin peltomaisissa maisemissa.

Ihmisen alueellinen identiteetti eli psyykkinen kiintyminen tilaan, spatiaaliseen eli tilalliseen todellisuuteen, liittyy yksilön kokemuksiin. Kun lapsi saa vapaasti liikkua ja tutkia elinympäristöään, kehittyy hänen tilatajunsu ja kykynsä ymmärtää siinä vallitseva järjestys. Tämä luo myös pohjaa myöhemmälle ympäristökäyttäytymiselle. Käyttäytymisen taustalla on ihmisen kyky kerätä tietoa ympäristöstään henkilökohtaisten suodattimien läpi. Suodattimet toimivat aistihavaintojen ja ihmisen aiempien kokemusten pohjalta. (Kaivola & Rikkinen 2003, 9, 24) Kun ihminen kerää luontoelämyksiä ja oppii tuntemaan tekojensa ja ympäristövaikutusten väliset suhteet, syntyy ympäristötietoisuus. Ympäristötietoisuudella tarkoitetaan ympäristönäkökohtien tiedostamista ja niiden huomioimista valintoja ja päätöksiä tehtäessä. Ympäristötietoisuuteen liittyy myös ympäristöstä saatavan tiedon ja ympäristöä kohtaan kehittyneen asenteen aikaansaama toiminta ja tahto. Ihmisen voi saada toimimaan ympäristön puolesta esimerkiksi henkilökohtaisesti arvokkaaksi koettu ympäristö.

Kuusisto-Arposen ja Tanin (2009b) mukaan lähiympäristöön ei välttämättä kiinnitetä huomiota ja se koetaan usein itsestäänselvyytenä, sillä se on arjessa jatkuvasti läsnä. Suhde ympäristöön muotoutuu kuitenkin nimenomaan arkiympäristössä. Tämä tapahtuu usein huomaamatta. Arkiympäristön monipuolinen tarkastelu saa huomion kiinnittymään sen yksityiskohtiin, jolloin lähiympäristöstä tulee tärkeä ja erityinen. Ihminen voi haluta toimia ympäristövastuullisesti tämän tärkeän ympäristön vuoksi. Kun suhde muotoutuu arkiympäristön kunnioittamisen kautta, voidaan ympäristövastuullisuuden kokemukset liittää myöhemmin myös laajempiin alueisiin ja ympäristöihin, jotka eivät ole läsnä jokapäiväisessä elämässä. (esim. Louv 2009, Bartos 2013)

Ihmisen ja luonnon vuorovaikutussuhteet ovat aina olleet maantieteilijöiden kiinnostuksen kohteina. Kuitenkin eri aikoina tutkimuksen painopistealueet ja tulkinnot ovat vaihdelleet tuntuvasti. Ihminen on nähty toimivana päätöksentekijänä, joka ottaa vastaan informaatiota ympäröivästä todellisuudesta ja käsittelee sitä yksilöllisten suodattimien läpi. Tämä informaation prosessointi tukeutuu ihmisen aistihavaintoihin ja aiempiin kokemuksiin, jotka vaikuttavat ympäristömielikuvien syntymiseen. Nämä representaation ympäristöstä tarkentuvat yhä, kun ihmisen tieto lisääntyy, ajattelu kehittyy ja kokemukset karttuvat.

Tärkeä merkitys ympäristömielikuvien muodostumisessa on myös ihmisen arvostuksilla, asenteilla ja tunteilla. (Kaivola & Rikkinen 2003, 22, 24)

On varmasti itsestään selvää todeta, että ihminen ja luonto ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Esimerkiksi luonnon läsnäolo lapsuuden ympäristössä vaikuttaa ihmisen kiintymiseen luontoon ja haluun toimia sen puolesta, kun taas ihmisen halu suojella luontoa vaikuttaa ympäristöolojen, kuten biodiversiteetin, tilaan. (Steg, Berg & de Groot 2013, 5) Ympäristökokemukset vaikuttavat siihen, miten lapset tulevaisuudessa kasvattavat omat lapsensa ja millaisiksi tulevaisuuden kaupungit, kodit ja jokapäiväinen elämämme muotoutuu (Louv 2009). Näin ollen lapsuuden positiiviset ympäristökokemukset voivat johtaa ympäristövastuulliseen toimintaan tulevaisuudessa.

Lasten ja nuorten paikkakokemusten tutkimisella voi olla merkitystä myös aluesuunnittelun kannalta. Kaivola ja Rikkinen (2003, 10) toteavat, että mitä kaupungistuneemmasta ympäristöstä on kyse, sitä enemmän rakennuttajat ja aluesuunnittelijat tarvitsevat tutkimustietoa siitä, miten eri ikäryhmät, eli myös lapset, tiloja käyttävät ja, minkälaisia tarpeita ja tunteita fyysiseen elinympäristöön liittyy (kts. myös Freeman & Vass 2010). Myös Aura, Horelli ja Korpela (1997, 77) ovat todenneet, että ympäristösuunnittelun käytännössä tulisi entistä enemmän syventyä ja perehtyä lasten maailmaan, liikkumiseen ja arjen toimintaan. Ihmisten tapa mieltää ympäristönsä yksilöinä tai ryhmän jäseninä on perustavanlaatuinen kysymys myös lähes kaikissa ihmisen ympäristösuhteeseen tai -käyttäytymiseen liittyvissä asioissa (Kaivola & Rikkinen 2003, 11).

Tämä tutkimus on katsaus lasten ja nuorten maailmaan ja kokemuksiin. Mielestäni on mielenkiintoista tutkia, millä tavalla luonto ja ympäristö näyttäytyvät lasten ja nuorten maailmassa, heidän jokapäiväisessä elämässään. Minkälaisia merkittäviä luontoon ja ympäristöön liittyviä paikkakokemuksia heidän elämässään voidaan havaita? Lasten suhde ympäristöön on merkittävästi riippuvainen ystävyys- ja perhesuhteista (Bartos 2013). Myös Leppänen (2012, 41) toteaa, että yksilön ympäristöasenteiden ja -käyttäytymisen taustalla on monilta osin perhesuhteet. Koska lapsuusajan luontokokemusten on katsottu vaikuttavan käyttäytymiseen aikuisena, on merkittävää tarkastella näitä paikkakokemuksia ja sosiaalisia suhteita. Tämän vuoksi tarkastelen, minkälaiden sosiaalisten suhteiden kautta lapset ja nuoret ovat kosketuksissa ympäristönsä kanssa. Tutkimuskysymykset muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

- Minkälaisia merkittäviä luontopaikkakokemuksia lasten ja nuorten elämästä on tunnistettavissa?
- Minkälaisten sosiaalisten suhteiden kautta lapset ja nuoret jäsentävät ympäristöään ja luontopaikkoja?

Kun sain tilaisuuden tutkia lasten ja nuorten kokemuksia ja käyttää hyväkseni jo aiemmin heiltä kerättyä kartta- ja haastatteluaineistoa, tartuin haasteeseen. Olihan minulla menetelmästä positiivinen kokemus ja pidin sitä mainiona tapana kerätä tietoa erilaisten paikkojen merkityksestä haastateltavien elämässä. Tutkimuksessani tukeudun paikan, paikkatunteen, yhteisön ja sosiaalisten suhteiden käsitteisiin.

1.1 Kokemusten tutkiminen ja lasten ja nuorten maantiede

Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ilmiötä voidaan joko selittää tai ymmärtää. Humanistisessa maantieteessä painotetaan kokemuksellisuutta ja ymmärtämistä. Elämää ei ole tarkoitus yrittää selittää vaan sitä pyritään ymmärtämään syvällisesti. Tarkoituksena ei ole niinkään luoda yleispäteviä teorioita vaan nimenomaan tulkita ja ymmärtää tutkittavana olevaa ilmiötä. (Häkli 1999, 68, 70) Keskiössä ovat tutkittavien subjektiiviset kokemukset.

Asioita tarkastellaan siis yksilön kokemusten kautta. Tutkijalle avautuu yksilön paikkoihin liittämät merkitykset subjektiivisten kokemusten, tunteiden, muistojen, arvojen ja toiveiden kautta. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta ja tavoitteeseen päästäkseen tutkija tulkitsee merkityksiä. (Haarni, Karvinen, Koskela & Tani 1997, 16) Häkli (1999, 80) on todennut, että ihmiset voivat kiinnostua omasta elinympäristöstään ja sen kehittämisestä humanistisen maantieteen tutkimustulosten avulla. Tulokset eivät siis rajoitu pelkästään tiedeyhteisön piiriin.

Häklin (emt. 82) mukaan olisi tärkeää tutkia arkielämän maantiedettä. Niitä paikkoja, joissa vietämme suurimman osan ajastamme, joissa elämme, asumme ja työskentelemme. Näihin paikkoihin muodostuu myös tiedon ja tunteen siteitä (sense of place). Humanistisessa maantieteessä maisema, alue ja paikka nähdään merkittäväksi koettuina ympäristöinä. Merkittävänä paikkana maailma on myös täynnä merkityksiä ja inhimillistä elämää ajatellen erilaiset paikkoihin liitetyt merkitykset ja tunnesiteet voidaan nähdä jopa tärkeämpinä kuin

tilan fyysisyys (emt. 63, 83). Humanistisessa maantieteessä paikasta ollaan kiinnostuneita erityisesti koettuna tai elettyinä sijaintina, ei niinkään koordinaateilla ilmaistuna faktana (Haarni ym. 1997).

Lapsuuden maantiede on tutkimussuuntaus, joka muodostui 1990-luvulla ihmismaantieteen kentälle. Kallion (2006, 21) mukaan tilan käsite, joka on keskeinen käsite maantieteellisessä tutkimuksessa, tarjoaa uudenlaisia tapoja lähestyä lapsuutta. Lapsuuden maantieteessä kiinnostus kohdistuu lapsuuden suhteellisiin merkityksiin, ei niinkään lapsuuteen itsessään. Lapsuutta ei myöskään tarkastella suunnittelun tai arvioinnin kohteena, vaan yhteiskunnallisena ilmiönä. Nuorisotutkimus puolestaan liikkuu useilla tutkimuskentillä, joten se eroaa lapsuuden maantieteestä. (Kallio 2006, 21, 23, 41)

Kallion (2009b) mukaan lapsi- ja nuorisomaantieteen tutkimus on painottunut aiemmin brittiläisiin ja yhdysvaltalaisiin tutkijoihin, mutta mukaan on sittemmin liittynyt myös mannereurooppalaisia tutkijoita. Myös eurooppalainen ja pohjoismainen lapsuuden ja nuoruuden maantiede on Kallion mukaan erinomaisessa asemassa. Kuusisto-Arponen ja Tani (2009b) toteavat, arjen maantieteen tutkimuksen yleistymisen myötä 2000-luvulla, myös lapsuuden ja nuoruuden maantieteen tutkimisen saavuttaneen suosiota Suomessa.

Haasteita arjen tutkimiseen tuo Kuusisto-Arposen ja Tanin (2009b) mukaan se, että arki koetaan usein itsestäänselvyytenä, ja tämän vuoksi arjen tutkiminen voi olla hankalaa. Tuttuun, jatkuvasti läsnä olevaan ympäristöön ei kiinnitetä huomiota, sillä tuttuus tekee ympäristöstä kokijalleen näkymättömän. Lasten ja nuorten tilallinen arki on kuitenkin Kuusisto-Arposen ja Tanin mukaan täynnä tunteita ja erityisiä paikkaan kiinnittyviä kokemuksia. Lasten ja nuorten arkea on tutkittu muun muassa osana koulun tai päiväkodin toimintaa tai niiden ulkopuolella tapahtuvana vapaa-ajanviettona (esim. Kuusisto-Arponen & Tani 2009a, Derr 2006). Erityisesti huomiota on saanut mielipaikkojen (esim. Korpela 1988, 1989, 1992, 1995; Ilmonen 1991) tai erityisiin ympäristöihin liitettyjen pelkojen tutkiminen. (Kuusisto-Arponen & Tani 2009b)

Lapsuuden maantiede voidaan nähdä monitieteellisenä tutkimussuuntauksena. Lasten paikkoja ja lapsuuden tiloja voidaan näin ollen lähestyä useammasta suunnasta. "Tilatutkijoiden", kuten maantieteilijöiden, aluetieteilijöiden, ympäristötutkijoiden ja kaupunkitutkijoiden tutkimus lähtee yleensä liikkeelle erilaisista tiloista, paikoista tai ympäristöistä (esim. Kuusisto-Arponen & Tani 2009a, Moore 1990). Lapsi- ja

lapsuudentutkijoiden tekemän tutkimuksen lähtökohtana on puolestaan yleensä itse lapsi tai lapsuus (esim. Helve 1987, 1993). Toisin sanoen lapsuudentutkija havainnoi tilaa tietynlaisen lapsen ympäriltä, kun taas tilatutkija etsii lapsia erityisestä tilasta. (Kallio, 2009a, 68)

Tässä tutkimuksessa koen sijoittuvani lapsuuden maantieteen kentälle. Tutkimukseni kohdistuu tiettyihin ja tietynikäisiin lapsiin ja nuoriin, joiden kokemuksia ympäröivästä maailmasta tutkin. Toisaalta pyrin poimimaan aineistosta tietynlaisiin paikkoihin ja ympäristöihin liittyviä kokemuksia, joten tutkimuksen lähtökohtana ovat nämä erityiset tilat. Lapset ovat tutkimuksen kohteina nykyisyyden lapsina ja tulevaisuuden aikuisina. Tutkimus voi siis antaa vastauksia myös liittyen siihen, minkälaista yhteiskuntaa tämän päivän lapset ja nuoret mahdollisesti tulevaisuudessa rakentavat.

1.2 Lasten luontopaikkakokemukset ja ympäristöasenteiden muotoutuminen

Auran, Horellin ja Korpelan (1997, 54) mukaan luonnolla voi olla merkitystä myönteisten, elvyttävien tai eheyttävien elämysten lähteenä. Esimerkiksi luontoon tai kesämökille lähteminen voidaan kokea tilaisuutena henkiseen lepoon ja elpymiseen arjen paineista. Tällaisia elvyttäviä kokemuksia tarjoavat, niin luonnossa kuin rakennetussa ympäristössäkin, mielipaikat.

Korpelan (1988, 1989, 1992, 1995) mielipaikkatutkimusten perusteella Aura, Horelli ja Korpela (1997, 94) toteavat, että 17 - 18 -vuotiaiden lukiolaisten ja ammattikoululaisten mielipaikoista luontoon, kuten metsään, kesämökille tai rantakivelle vetäydytään olemaan yksin. Mielipaikoista on myös ulkomaisia tutkimustuloksia. Aura, Horelli ja Korpela (1997) viittaavat Hartin (1979) tutkimustuloksiin, joiden mukaan englantilaisten 4 - 11 -vuotiaiden lasten luonnonelementtejä sisältäviä mielipaikkoja olivat muun muassa leikkeihin liittyvät paikat, kuten lammikot, metsiköt, majat, kukkulat ja piilopaikat sekä esteettisesti vaikuttavat paikat, kuten vedet ja vuoret. Myös yksittäiset luontokohteet, kuten lähiympäristön suuri puu, kukkula tai kivi, olivat joillekin lapsille tärkeitä ja ne aiheuttivat jopa voimakkaita tunteita. (Aura ym. 1997, 96)

Robin Moore (1990) on tutkinut 9 - 12 -vuotiaiden lasten toimintaa heidän omassa ympäristössään. Tulosten perusteella korostuivat yhdyskuntarakenteen monipuolisuus sekä

lasten oikeus muokata ja luoda omia paikkojaan. Erityisesti lähiympäristön luontotekijöitä, esimerkiksi puistoina ja jättömaina, olisi Mooren mukaan huomioitava suunnittelussa. Hänen mukaansa myös katukulttuuria on kehitettävä lasten ehdoilla eikä suunnitella katuja vain autoliikenteelle. (Aura ym. 1997, 77 - 78)

Sommerin (1990) tutkimuksen mukaan tallinnalaisten 11 - 17 -vuotiaiden nuorten mielipaikoista yli puolet oli luonnossa ja he kuvailivat mielipaikkojaan lohdun, mukavuuden, rauhallisuuden ja hiljaisuuden lähteiksi. Mielipaikassa pystyy tuntemaan omaa määräysvaltaa, rentoutumaan ja unohtamaan arjen huolet. Myös suomalaisnuoret kokivat mielipaikkansa samoin. (Aura ym. 1997, 96) Aura, Horelli ja Korpela (emt. 96) viittaavat myös Owensin (1988) tutkimukseen, jossa 14 - 18 -vuotiaat nuoret nimesivät asuinalueeltaan kaksi arvostamaansa ulkotilaa. Lähes puolet mielipaikoista olivat lähellä olevia luonnonpuistoja tai hoitamattomia luontoalueita. Luonnonpuistoa arvostettiin kauneuden, virkistuksen ja asioihin etäisyyden saamisen vuoksi ja hoitamattomat alueet puolestaan tarjosivat mahdollisuuden päästä pois muiden ulottuvilta ja olla luonnossa. Myös Ilmonen (1991) on todennut tutkimuksessaan suomalaisten 11 - 16 -vuotiaiden pääkaupunkiseudun nuorten pitävän luonnonympäristöjä, kuten metsiä, merenrantaa ja puistoja, asuinalueensa kauneimpina tai parhaimpina asioina. (Aura ym. 1997, 96)

Tutkimukset osoittavat, että luontoa ja maisemaa arvostetaan ja luonnossa olevat mielipaikat tukevat ihmisten henkistä hyvinvointia, jaksamista ja tasapainoa. Auran, Horellin ja Korpelan (1997, 97) mukaan tämä luonnon psykologinen merkitys tulisi ottaa huomioon myös ympäristösuunnittelussa. Myös amerikkalaisen ympäristöpsykologin ja maantieteilijän, Hartin (1979, 3) mukaan, lapsuudessa tehdään tärkeimmät maantieteelliset retket. Kuitenkin vaikuttaa siltä, että elinympäristöt suunnitellaan aikuisten ehdoilla. Kaupungistuneessa yhteiskunnassa, jossa kulkuväylät on merkitty, pihat aidattu, talojen väliin jäävät alueet hoidettu, lapsille ei avaudu mahdollisuuksia tutkia ja laajentaa tunnetun maailmansa rajoja oman tutkimushalunsa ohjaamina. (Kaivola & Rikkinen 2003, 9, 10) Lasten käyttämä tila on rajoittunut yhä pienemmälle alueelle. Lapset elävät ikään kuin akvaariossa, heitä kuskataan autolla paikasta toiseen ja he viettävät yhä enemmän aikaa sisätiloissa.

Lapsuudessa koetuilla luontokokemuksilla on suuri vaikutus persoonallisuuden ja luovuuden kehitykselle. Metsäseikkailuilla lapsen psyyke ja luonto ovat vahvassa vuorovaikutuksessa. Tällaisia luontokokemuksia ovat tarjonneet myös esimerkiksi kesät

mökillä ja metsäleireillä, retket vanhempien kanssa vesillä ja maalla ja leikit lähimetsissä. Nämä kokemukset ovat ominaisia nykyisille kolme- ja nelikymppisille aikuisille, mutta kaikki tässä ajassa elävät lapset eivät enää tunnista maatilaa eläimiä. Muutos on tapahtunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Edelleen kuitenkin jokaisella ihmisellä on tarve olla yhteydessä luontoon. (Juusola 2016a, 7)

Juusolan (2016b, 72) ja Louv (2009) mukaan Howard Gardner (1983) kehitti 1980-luvun alussa moniälykkyysteorian. Tämä on malli seitsemästä älykkyyden tyypistä: kielellinen älykkyyks, loogis-matemaattinen älykkyyks, avaruudellinen ja visuaalinen älykkyyks, liikunnallinen älykkyyks, musikaalinen älykkyyks, interpsyykkinen älykkyyks (kyky olla vuorovaikutuksessa toisen kanssa) ja intrapsyykkinen älykkyyks (kyky ymmärtää itseä syvällisesti). Gardner lisäsi tähän teoriaan myöhemmin vielä kahdeksannen älykkyyden tyypin, kyvyn ymmärtää luontoa, joka viittaa taitoon tarkkailla ympäristöä ja luontoa ja ymmärrykseen, miten erilaisissa olosuhteissa ja ympäristöissä toimitaan. (Juusola 2016b, 72; Louv 2009)

Juusolan (2016b, 72) mukaan lasten ja nuorten mahdollisuudet luonnon ymmärtämisen kyvyn kehittämiseen ovat heikentyneet vuosikymmenien saatossa. Myös Louv (2009) ja Bartos (2013, 18) ovat olleet huolissaan lasten luontoyhteyden katoamisesta, sillä lasten paikkatunne kehittyy heidän ollessaan suorassa kosketuksessa luonnon kanssa. Louv (2009) toteaa, että luontoyhteys on tärkeä ihmisen ja lapsen terveyden, mutta myös luonnon terveyden kannalta. Aiemmin lapset ovat osanneet leikkiä ja liikkua esimerkiksi metsässä ja vesistöjen äärellä, mutta nykyisin kaikki kaupunkilaislapset eivät edes tunnista luontoaiheisia termejä, kuten koski tai tulva. Lasten lähiympäristössä ja luonnossa liikkuminen on kaventunut ja vähentynyt huomattavasti ja tämä puolestaan johtaa lasten luontosuhteen heikkenemiseen tai katoamiseen. Sen lisäksi että luontosuhde on tärkeä voimavara, vaikuttaa lasten vapaat leikit ympäristössä lasten ystävyystaitoihin. Mitä vapaammin lapset saavat leikkiä, sitä enemmän heillä on kavereita. Luonnossa leikkiminen vaikuttaa vahvasti aisteihin ja näin ollen myös kehon liikkeen hallitsemiseen ja mielikuvituksen kehittymiseen. Erityisesti ADHD-piirteiset lapset hyötyvät luonnossa vietetystä ajasta. (Juusola 2016b, 72 - 73)

Vilkunan (1997, 164) mukaan arkiympäristössä luonnon merkitykset rakentuvat suhteessa päivittäisen elämän materiaalisiin toimintatapoihin, sosiaalisiin suhteisiin, elämäkokemuksiin ja arvoihin. Hänen mukaansa kokemuksellinen luonto voidaan nähdä

osana yksilön paikkasuhdetta, paikan elämistä ja itsensä paikantamista. Se ”missä minä olen” liittyy yksilön identiteettiin, eli siihen ”mitä minä olen”. Hänen tutkimuksessaan luonto näyttäytyy kokemusten, muistojen, tunteiden, toiminnallisuuden ja arvojen kautta. Kokemuksellisella luonnolla on todellisia vastineita, kuten erityinen luontoalue, ranta tai merimaisema ja se konkretisoituu muun muassa toiminnassa, aistielämyksinä, kehollisena kokemisena, ulkoiluna, retkeilynä ja veneilynä. Vaikka luonto merkitsisi vain katseen kohdetta, kuten kaunista maisemaa, sen symbolinen merkitys voi olla suuri. (Vilkuna 1997, 174)

Tutkimuksissa on todettu, että ympäristöasenteet ovat lähtöisin lapsuudesta. Harvoissa tutkimuksissa on kuitenkin keskitytty tutkimaan niitä asioita, jotka vaikuttavat ympäristöasenteiden muotoutumiseen. Ann E. Bartos (2013) on tehnyt etnografista tutkimusta 9 - 11 -vuotiaiden lasten parissa Uudessa Seelannissa. Hän on tutkinut lasten poliittisia sitoumuksia fyysiseen ympäristöönsä, tarkoituksenaan selvittää, miten lasten ympäristöasenteet kehittyvät. Bartos osoittaa, että lasten suhde ympäristöönsä on merkittävästi riippuvainen ystävyys- ja perhesuhteista.

Bartos (2013) toteaa, että monet Pohjoismaiset tutkimukset (esim. Nabhan & Trimble 1994; Louv 2009; Wells & Lekies 2006; Chawla 2007, 2009) osoittavat, että lasten suhde ympäristöön alkaa ja kehittyy sen luonnonympäristön kautta, jossa he elävät. Jo vuosikymmenien ajan on osoitettu, että kun lapset viettävät aikaa ulkona, luonnollisessa ympäristössä, sillä on suotuisia vaikutuksia fyysisen ja mielenterveyden lisäksi kognitiiviseen kehitykseen sekä paikkatunteen (sense of place) muodostumiseen (esim. Sobel 1996; Kahn & Kellert 2002; Chawla 2006, 2009). Kuten aiemmin on käynyt ilmi, kun ihminen kerää luontokokemuksia lapsena, vaikuttaa se vahvasti vastuullisen ympäristökäyttäytymisen ja ympäristöasenteiden kehittymiseen aikuisena (esim. Palmer 1993; Kollmuss & Agyeman 2002; Chawla 2006, 2009, 2015). Bartos kuitenkin huomauttaa, että harvoissa tutkimuksissa on tarkasteltu nimenomaan ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa olevia lapsia, jotta voitaisiin selvittää, miten nämä lapsuudenkokemukset mahdollisesti muovaavat tulevaisuuden ympäristöidentiteettiä tai -asenteita.

Bartos (2013) kritisoi myös monien tutkimusten esittämää väitettä, että viettämällä aikaa luonnossa, voidaan ratkaista ongelma, joka liittyy lasten puutteelliseen ympäristötietoisuuteen ja -identiteettiin. Hänen mukaansa esimerkiksi ystävyysuhteilla on

suurempi vaikutus ongelman ratkaisemiseen. Koska voidaan sanoa, että lapsuuden vuorovaikutus luonnon kanssa luo pohjan ympäristöasioista välittämislle aikuisuudessa, Bartos toteaa, että on kiinnitettävä huomiota ystävyssuhteisiin, jotka muotoutuvat ja joita luodaan paikassa. (emt. 18 - 19)

Ystävyssuhteet vaikuttavat siihen, kuinka ihmiset identifioivat itsensä ja muut paikkaan tai paikan ulkopuolelle, sillä paikat muotoutuvat sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Ne ovat siis sosiaalisesti konstruoituja. Tietyt paikat tulevat enemmän tai vähemmän merkittäviksi, riippuen paikassa kehittyvistä sosiaalisista suhteista (Harvey, 1993, 4). (Bartos 2013)

Bartos (emt. 21) esittää, että koska paikka on aina muutostilassa eikä koskaan vakaa, paikan kehittyminen ei ole pysähdyksissä aikuisuuteen asti. Sen sijaan lasten suhde paikkaan alkaa aikaisin ja se muuttuu ajan kuluessa. Paikan dynamiikan huomioon ottaen, on lyhytkatseista luottaa aikuisen muistoihin paikkasuhteisiin liittyen. Ihmisen muisti on valikoiva, eivätkä positiiviset ja negatiiviset muistot sisällä tapahtumahetken yksityiskohtia. Tämän vuoksi on ongelmallista luottaa siihen, että aikuiset muistaisivat, mitkä tekijät vaikuttivat heidän ympäristöasenteidensa muotoutumiseen lapsuudessa. Jotta voidaan oppia lisää tavasta, jolla lapset ymmärtävät ympäristöään ja luovat sille merkityksiä, on Bartosin mukaan tärkeää kiinnittää huomiota sosiaalisiin suhteisiin. Erityisesti huomio on kiinnitettävä ystävyssuhteisiin, jotka tekevät paikoista tärkeitä ja jotka kehittyvät paikoissa tärkeinä sosiaalisina prosesseina. Ottaen huomioon ystävyssuhteiden roolin tärkeiden paikkojen luomisessa, tarjoaa tämä vaihtoehtoisen kehyksen lasten paikkatunteen tutkimiselle ja ennen kaikkea sille, miten tämä paikkatunne voi vaikuttaa ympäristövastuullisuuden kehittymiseen lapsuudessa tai myöhemmin aikuisena. (emt. 21)

2 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullista tutkimusta. Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään jotakin toimintaa, kuvaamaan tiettyä ilmiötä tai tapahtumaa tai antamaan teoreettinen tulkinta jostakin ilmiöstä. Tavoitteena ei ole saavuttaa tilastollisia yleistyksiä. (Eskola & Suoranta 1998, 61; Tuomi & Sarajärvi 2002, 87) Tutkimuksessani pyrin ymmärtämään ja kuvaamaan lasten ja nuorten henkilökohtaisia paikkakokemuksia sen sijaan että pyrkisin löytämään niihin liittyviä universaaleja totuuksia.

Tutkimukseni on aineistolähtöinen. Aineistoon tarttuessani minulla ei ollut mielessäni mitään valmista teoriaa, jonka pohjalta lähtisin tutkimusta tekemään. Aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (1998, 19, 83) mukaan sitä, että teoria rakennetaan empiirisestä aineistosta käsin. Yksittäisistä havainnoista edetään kohti yleisempiä väitteitä. Varsinkin tällaisessa tapauksessa on aineisto järkevää rajata niin, että sen analysointi on mielekästä. Minulla oli ennen työhön ryhtymistä ajatus siitä, mitä haluan tutkia ja minkälaisia asioita lähden tutkimuksessani selvittämään. Mielessäni oli myös muutamia käsitteitä, joiden avulla voisin tarttua aiheeseen. Aineistosta esiin nousevat asiat ohjasivat kuitenkin vahvasti tutkimuksen kulkua, ja tutkimusasetelma ja teorian painotukset ovat muotoutuneet tutkimuksen aikana.

Tutkimuksessani lähdin rakentamaan käsitteellistä taustaa sen pohjalta, mitä aineistosta löytyy. Koska en ollut itse kerännyt aineistoa, en päässyt vaikuttamaan siihen, minkä tyyppisiin kysymyksiin siinä etsitään vastausta. Tämän vuoksi en voinut myöskään ponnistaa tutkimukseen minkään tarkan aiemmin löytämäni teorian pohjalta. Koska alkuperäinen aineisto oli kerätty erilaista tutkimusintressiä varten, en voinut ennen siihen tutustumista määritellä omaa tutkimusintressiäni ja -kysymyksiäni kovin tarkasti. Saatoin tehdä jonkinlaisia esioletuksia ja suunnitelmia, mitä lähden aineistosta etsimään, mutta lopullisen päätöksen tutkimuksen aiheesta pystyin tekemään vasta siinä vaiheessa, kun olin käynyt alkuperäisen aineiston kokonaan läpi.

Aineisto ohjasi käsitevalintojani sekä tutkimuskysymyksiäni, jotka muotoutuivat lopulliseen muotoonsa vasta kun olin käynyt aineiston kunnolla läpi ja päättänyt, miten sitä analysoin ja tulkitsen. Tämä onkin tyypillistä laadulliselle tutkimukselle, jossa tutkimusongelman asettelua saatetaan joutua muuttamaan tutkimusprosessin edetessä ja alkuperäiseen

aineistoon saatetaan joutua palaamaan vielä prosessin loppuvaiheessa. Tutkimusprosessin eri vaiheet kietoutuvat yhteen ja aineiston analysointi ja tulkinta jakautuvat koko tutkimusprosessin ajalle. (Eskola & Suoranta 1998, 16) Myös tutkimuksessani jouduin muokkaamaan muun muassa tutkimuskysymyksiäni uuteen muotoon vielä siinä vaiheessa, kun olin analysoinut lähes koko aineiston.

Aineiston tarkastelun ja analysoinnin pohjalta päädyin tekemään teoreettisia valintoja. Lopullista analyysiäni ohjaa humanistis-maantieteellinen paikan käsite, jonka avulla pääsen käsiksi lasten ja nuorten kokemuksiin luontopaikoissa. Olen hakenut tutkimukseeni teoreettisia näkökulmia myös luonnon- ja ympäristötutkimuksesta sekä yhteisöllisyyden ja sosiaalisten suhteiden tutkimuksesta.

Aineisto herätti alun perin kiinnostukseni, kun sain sähköpostiin viestin ohjaajaltani, jossa ehdotettiin tutkimuksen tekemistä lapsilta ja nuorilta kerättyyn kartta-aineistoon liittyen. Tapasin Kirsi Pauliina Kallion ja tulin siihen tulokseen, että aineisto on kiinnostava ja antoisa. Koska minulla oli jo aiemmin omakohtaista positiivista kokemusta aineiston keräämiseen käytetystä MAPOLIS-menetelmästä, tuntui päätös vielä luonnollisemmalta. Seuraavaksi käyn läpi MAPOLIS-menetelmää Elina Stenvallilta saamani kuvauksen pohjalta. Pohdin myös, minkälaisia mahdollisuuksia ja haasteita valmis, toisenlaista tutkimusintressiä varten kerätty aineisto luo ja käsittelen tutkimuseettisiä kysymyksiä. Tämän jälkeen kerron, miten käsittelin ja analysoin aineistoa.

2.1 MAPOLIS aineistonkeruumenetelmänä

Aineiston kokosin jo olemassa olevasta uudentlaisella MAPOLIS-menetelmällä kerätystä aineistosta. Menetelmä on Kirsi Pauliina Kallion ja Elina Stenvallin kehittämä ja se soveltuu erityisesti paikkasidosten ja kokemusten tutkimiseen. Menetelmää on käytetty Tampereen yliopiston Tilan ja poliittisen toimijuuden (SPARG) -tutkimusryhmän hankkeessa Lasten marginalisoitumisen ehkäisy paikkalähtöisen osallistumisen keinoin. Yhtenä hankkeen tavoitteena oli kehittää mahdollisuuksia tutkia lasten kokemusmaailmaa uudentlaisella tavalla, joka ei tukeutuisi valmiin kysymyspatteriston tai vastausvaihtoehdot sisältävään haastatteluun tai kyselyyn, eikä toisaalta perinteiseen aikaan vievään etnografiaan. Stenvall (2013) kuvailee menetelmää narratiiviseksi etnografiaksi, ja tällä menetelmällä tuotetun aineiston pääpaino on kokemuksellisessa tiedossa, jonka tutkittavat itse tuottavat.

MAPOLIS-menetelmä on kolmivaiheinen. Siihen kuuluvat karttaharjoitus, karttojen pohjalta tehty haastattelu ja täydentävä tehtävä, joka tässä tapauksessa oli tarinankirjoitustehtävä.

Aineiston keräämisen ensimmäinen osa oli karttaharjoitus, jossa osallistujat merkitsivät kuudelle mittakaavaltaan eritasoiselle karttapohjalle itselleen tärkeitä ja heidän elämäänsä liittyviä, kokemuksellisesti merkittäviä paikkoja, alueita ja reittejä. Karttapohjat olivat maailmankartta, Euroopan kartta, Suomen kartta, kaupunkiseudun kartta, kaupungin kartta ja koulun lähialueen kartta. Merkinnot ohjeistettiin koodaamaan eri väreillä niin, että vihreä tarkoittaa kokemuksellisesti positiivisia paikkoja, punainen negatiivisia paikkoja ja keltainen neutraaleja paikkoja. Stenvallin (emt.) mukaan tällaisessa karttaharjoituksessa osallistujat saavat paikantaa itsenäisesti ja vapaasti maailmassa olemistaan. Harjoituksen avulla saadaan käsitys, mistä paikoista osallistujien maailma koostuu.

Stenvall (emt.) kertoo, että osa lapsista osallistui harjoituksen tekoon intensiivisemmin ja osa pinnallisemmin, joka ilmeni hänen mukaansa esimerkiksi tehtävän nopeana suorittamisena tai vain yleisten paikkojen kuten koulun, kaupungin keskustan tai lomamatkakohteen merkitsemisenä. Osallistamisen avulla päästiin tässä karttaharjoituksessa käsiksi paikkoihin kiinnittyviin kokemuksiin. Stenvall (emt.) toteaa, että tutkimuksessa ei voida etukäteen tietää sitä, missä toiselle ihmiselle tärkeä paikka sijaitsee eikä sitä, millainen suhde tällä ihmisellä paikkaan on. Toisille paikka sinänsä ei ole tärkeä vaan sen merkitys syntyy asioista, joita paikassa tehdään tai ihmisistä joiden kanssa paikassa oleillaan. Karttaharjoitus antaa osallistujille myös mahdollisuuden rajata ulkopuolelle sellaiset asiat, joista he eivät halua haastattelussa keskustella, mutta toisaalta se antaa tutkijoille luontevan välineen keskustelun aloittamiselle. (emt.)

Toisessa osassa osallistujia haastateltiin karttamerkintöjen pohjalta yksitellen rauhallisessa tilassa, jotta saatiin kuva heidän tilallisista suhteistaan. Haastattelut nauhoitettiin. Haastattelussa karttamerkinnot puretaan yksitellen, pysähtyen sellaisiin merkintöihin, joiden takaa nousee esiin mielenkiintoisia kokemuksia, ja näin saadaan käsitys oppilaiden näkemyksistä ja kokemuksista. Haastattelussa tuotetaan myös kokemustietoa, joka syntyy vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa. Osa osallistujista vastasi niukkasanaisemmin ja osa kertoi innokkaammin ja avoimemmin merkinnöistään. Tämä liittyi karttamerkintöjen määrän sijaan lapsen omaan haluun tai kykyyn kertoa kokemuksistaan. He saivat itse valita, mistä asioista halusivat keskustella haastattelijan kanssa. Kahden tutkijan läsnäolo takasi sen, ettei tutkimusintressien kannalta tärkeitä kysymyksiä sivuutettu liian nopeasti vaan niihin

saatettiin palata vielä myöhemmin keskustelun aikana. Haastattelujen aikana puhuttiin myös asioista karttamerkintöjen ulkopuolella, jos ne sattuivat tulemaan puheeksi ja haastateltava oli halukas niistä keskustelemaan. (emt.)

Menetelmän kolmas osa oli täydentävä aineistonkeruutehtävä. Täydentävä osa voi vaihdella tutkimustehtävästä riippuen ja tässä hankkeessa kolmas osa oli kirjoitusharjoitus, jossa osallistujien oli mahdollista kirjoittaa tarina/tarinoita Kallion ja Stenvallin antamista karttajarjoituksen ja haastattelun pohjalta muodostetuista kokemuksista kartoittavista aiheista. Kirjoitustehtävä tehtiin luokkatilassa tutkijan tai tutkijoiden läsnä ollessa ja sen avulla pyrittiin syventämään haastattelussa esiin tulleita asioita. Se myös tarjosi osallistumismahdollisuuden sellaisille lapsille, joille kokemuksista puhuminen ei ollut luontevaa, ja sen avulla voitiin paikantaa kokemuksia, joista osallistujat eivät halunneet tai osanneet kertoa haastattelussa. Tarinat auttoivat täydentämään karttajarjoituksen ja haastattelujen avaamaa maailmaa. (emt.)

Kolmen aineistotyyppin tuottaminen takasi sen, että tutkittavien maailmaan päästiin sukeltamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Esimerkiksi pelkästään karttajarjoituksen tuottama aineisto olisi voinut antaa tutkittavasta liian yksipuolisen kuvan, sillä oppilaiden kokemukset paikoista eivät olleet välttämättä pelkästään hyviä tai huonoja. Kartalle merkitty punainen väri saattoi esimerkiksi kieliä siitä, että koulu näyttäytyy oppilaalle negatiivisena paikkana, mutta haastatteluissa kävikin ilmi, että kouluun liittyy paljon positiivisia asioita, kuten kaverit. (emt.)

2.2 Tutkimusetiikasta

Erityisesti alaikäisten henkilöiden kanssa tehtävä tutkimustyö vaatii tutkimuseettistä tarkastelua. Suomen lainsäädännön mukaan alaikäisiksi eli lapsiksi luetaan kaikki alle 18-vuotiaat, mutta nuoren määritelmä on ongelmallisempi eikä esimerkiksi perustuslaki tunne nuori-sanaa ollenkaan. Esimerkiksi nuorisolain (72/2006) mukaan nuoriksi katsotaan kaikki alle 29-vuotiaat lapset ja nuoret. (Nieminen 2010, 26) Yleisessä kielenkäytössä lähtökohtana on, että nuoriksi luetaan 12 - 18 -vuotiaat henkilöt (Litmala & Lohiniva-Kerkelä 2005). Tätä määritelmää käytän myös tutkimuksessani, viidesluokkalaiset ovat vielä lapsia mutta yhdeksäsluokkalaiset jo nuoria.

Nuorisotutkimuksessa eettisesti kestävän tutkimuksen kulmakivenä nähdään luottamuksellisen suhteen muodostaminen tutkijan ja nuoren tutkittavan välille. Tutkimukseen osallistumisen tulisi olla turvallista eikä se saisi hankaloittaa, tai tutkimuksen tulokset, ainakaan vahingoittaa osallistujien elämää. (Vehkalahti ym. 2010, 16). Yleisesti lähtökohtana on, että tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja erityisesti alaikäisten kohdalla on tärkeää pohtia suostumuksen merkitystä (Nieminen 2010, 35; Vehkalahti ym. 2010, 16). On tärkeää, että nuori saa itse päättää haluaako osallistua tutkimukseen vai ei.

Erona aikuisiin tutkittaviin, ei alaikäisiä välttämättä nähdä tarpeeksi kypsinä arvioimaan tutkimukseen osallistumisensa seurauksia. Käsityksestä aikuisten ja lasten perustavanlaatuisesta erosta on pyritty pääsemään eroon ja lapset halutaan nähdä itsenäisinä sosiaalisina toimijoina ja osallistujina (Strandell 2010, 103). Nuorisotutkimuksessa onkin ollut keskeistä hakea oikeutus tutkimuksen tekemiselle tutkittavilta itseltään ja tuoda nuorten oma ääni kuuluville (Vehkalahti ym. 2010, 16). Tässä tutkimuksessa aineiston keräämiseen pyydettiin myös huoltajien suostumus.

Suuri osa lapsiin ja nuoriin liittyvästä tutkimuksesta tapahtuu erilaisten tutkittavien elämään liittyvien instituutioiden puitteissa (Vehkalahti ym. 2010, 17). Myös tämän tutkimuksen aineisto on kerätty kouluympäristössä. Siten on ollut mahdollista tavoittaa suuri joukko lapsia ja nuoria suhteellisen helposti. Päiväkot- tai kouluympäristö saattaa kuitenkin aiheuttaa sen, että lapsi tai nuori ei haluaakaan osallistua tutkimukseen tai osallistuu siihen vastahakoisesti, koska kokee painostusta koulun ja vanhempien suostumuksen myötä. (Strandell 2010, 99)

Tutkimukseni kannalta aineiston kerääminen koululuokassa ei mielestäni ole ongelmallista. Näin on helposti saatu kerättyä kasaan riittävän suuri aineisto. Aineiston keruussa käytetty menetelmä myös sopii mielestäni hyvin kouluympäristössä käytettäväksi. Karttatehtävä toteutettiin luokassa porukalla, mutta lapsia ja nuoria haastateltiin yksitellen erillisessä tilassa. Näin he pääsivät kertomaan kokemuksistaan rauhassa, ilman että luokkakavereiden läsnäolo vaikutti asiaan. Myöskään osallistumishalukkuuteen ei paikalla ollut suurta vaikutusta. Vaikka joku lapsi tai nuori ei aluksi olisi halunnut osallistua karttatarjoituksen tekemiseen, oli hänellä mahdollisuus kuitenkin vielä haastattelutilanteessa muuttaa mielensä.

Koska en ole itse ollut keräämässä aineistoa, en ole joutunut pohtimaan aineiston keräämiseen liittyviä tutkimuseettisiä kysymyksiä itse, vaan se on ollut aineiston kerääjien tehtävä. Kallion mukaan aineistonkeruussa noudatettiin eettisiä periaatteita osallistumisen vapaaehtoisuuden, luottamuksellisuuden, salassapidon sekä lupakysymysten osalta ja uskon voivani luottaa tähän (kts. Stenvall, Korkiamäki & Kallio 2015). Aineiston käyttöön liittyviä eettisiä kysymyksiä minun on sen sijaan pohdittava tarkemmin. Valmiin aineiston käyttäminen ja tutkittavien epäsuora kohtaaminen ovat erityisesti asioita, joita minun tulee pohtia.

Kallion (2010, 163) mukaan lapsia ja nuoria koskeva empiirinen tutkimus voidaan jakaa kahteen osaan sen mukaan, onko tutkija kohdannut tutkittavat suorasti vai epäsuorasti. Suorassa kohtaamisessa, esimerkiksi etnografista tutkimusta tehtäessä, tutkija työskentelee kentällä lasten ja nuorten kanssa tai heitä kauempaa havainnoiden. Erilaisten dokumenttiaineistojen tai tilastojen analysointi sen sijaan perustuu epäsuoraan kohtaamiseen, jossa tutkija ei välttämättä koskaan kohtaa tutkittavia, vaan analysoi yleensä aivan muuhun tarkoitukseen kerättyjä aineistoja. Omassa tutkimuksessani en kohdannut lapsia ja nuoria itse vaan sain käyttööni erilaista tutkimusta varten kerätyn aineiston. Kohtasin lapset ja nuoret siis epäsuorasti.

Sain Kirsi Pauliina Kalliolta ehdotuksen tutkimuksen tekemisestä juuri tämän aineiston pohjalta, joten sen käyttäminen on perusteltua. Kun sain aineiston käsiini, ei minulla ollut vielä tarkkaa näkemystä siitä, mitä asioita lopullinen tutkimukseni tulee käsittelemään. Minulla oli joitakin ajatuksia siitä, mitä asioita lähden aineistosta tutkimaan mutta tutkimukseni kehittyi ja tein valintoja aineiston pohjalta. Käyttämäni aineisto oli tutkimukseni kannalta antoisa ja tutustumalla aineistoon sain monipuolisen kuvan tutkimuksen kohteena oleville lapsille ja nuorille merkityksellisistä paikoista ja heidän elämässään vaikuttavista ihmisistä. Olen päässyt keskustelemaan Kallion kanssa tutkimuksen edetessä ja olen saanut häneltä paljon tukea, apua ja vinkkejä tutkimuksen tekemiseen ja aineiston käyttöön liittyen. Lisäksi olen esitellyt työtäni graduseminaarissa, jossa olen saanut vertaispalautetta ja ohjausta.

Tutkittavat kertoivat elämistään vapaasti ja osa asioista oli hyvin henkilökohtaisia ja yksityiskohtaisia, joka osaltaan vaikutti minuun tutkijana. Toisinaan saatoinkin jopa herkistyä lukiessani lasten ja nuorten tarinoita ja kokemuksia erilaisiin paikkoihin ja ihmisiin liittyen. Tutkimuksen tekeminen herätti myös omia henkilökohtaisia muistojani liittyen lapsuuden

luontopaikkoihin ja -kokemuksiin. Koen, että tämä ei kuitenkaan ollut huono asia tutkimukseni kannalta tai heikentänyt objektiivisuuttani tutkijana, vaan auttoi pohtimaan ja analysoimaan uusia puolia aineistosta.

Koska aineisto on kerätty erilaista tutkimusasetelmaa varten, enkä ole ollut keräämässä aineistoa, en ole päässyt vaikuttamaan siihen, mitä tutkittavilta kysytään. En ole myöskään päässyt esittämään lisäkysymyksiä, jos haastattelussa on noussut esiin jotain minun tutkimukseni kannalta oleellista. Tämä on ollut tutkijana hieman turhauttavaa, sillä moni tutkimukseni kannalta kiinnostava asia on vaikuttanut jäävän hyvin pintapuoliseksi ja olisin halunnut pureutua aiheeseen syvemmin. Tutkimuseettisesti tämä on kuitenkin hyvä asia, sillä en ole voinut johdatella tutkittavia lisäkysymyksillä vaan nyt aineistossa on esillä vain se, minkä tutkittavat ovat halunneet aiheesta itse kertoa.

Epäsuoran kohtaamisen vuoksi keskityin tutkimuksessani täysin siihen, mitä aineisto minulle antaa, enkä tehnyt tulkintoja haastateltavien kohtaamisen pohjalta syntyneistä mielikuvista ja tuntemuksista käsin. Tein valinnan käyttää tutkimuksessani pelkästään valmiiksi litteroitua aineistoa, jonka vuoksi en voinut tehdä tulkintoja haastateltavien äänenpainoista. En myöskään voinut aistia tunnelmaa, joka haastattelutilanteessa on vallinnut. Tästä huolimatta koen, että voin monipuolisesti tutkia ja tulkita lasten ja nuorten merkityksellisiä paikkoja ja saada heidän äänensä kuuluville. Tutkittavat näyttäytyivät minulle anonyymeinä ja olen pyrkinyt pitämään heidät sellaisina myös analyysissäni. Alkuperäistä aineistoa varten ei Stenvallin, Korkiamäen ja Kallion (2015, 47) mukaan ole kerätty tutkittavilta tietoja esimerkiksi perhe- tai kulttuuritaustasta, sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muista niin kutsutuista taustatekijöistä, vaan ne tulevat esiin aineistosta sellaisina ja siinä määrin, kuin tutkittavat ovat halunneet niistä kertoa.

Erilaisista tutkimusluvista huolimatta, vain tutkija itse voi vetää oman tutkimuksensa eettiset rajat ja näiden kysymysten tulisi kulkea mukana koko tutkimusprosessin ajan. Eettisesti kestäväällä pohjalla oleva tutkimus saa tukea tutkimuksen aikana tehdyistä perustelluista ratkaisuista, huolella valitusta aineistosta ja menetelmistä sekä herkkyydestä aineistoa analysoitaessa ja tulkitessa. Tämä pätee myös silloin kun kyseessä on tutkittavien epäsuora kohtaaminen (Kallio 2010, 184).

Vaikka en ole päässyt kohtaamaan lapsia ja nuoria ja olemaan heidän kanssaan vuorovaikutuksessa muuten kuin aineiston välityksellä, olen pyrkinyt käsittelemään ja

analysoimaan aineistoa eettisesti. Olen myös pyrkinyt perustelemaan tutkimuksen aikana tekemiäni valintoja niin hyvin kuin mahdollista. Olen saanut tukea tutkimukselleni tiedeyhteisöstä ja saanut työstäni asiantuntevaa palautetta. Tämän vuoksi voin sanoa, että tutkimukseni on eettisesti vahvalla pohjalla.

2.3 Aineiston käsittely

Alkuperäinen tutkimusaineisto koostui 124 lapsen ja nuoren karttamerkinnoista, karttamerkintöjen pohjalta tehdyistä litteroiduista haastatteluista ja lasten ja nuorten kirjoittamista pienistä tarinoista. Mukana oli yhteensä seitsemän luokkaa Tampereelta ja Helsingistä, kaksi viidettä luokkaa molemmista kaupungeista, yksi yhdeksäs luokka Tampereelta ja kaksi yhdeksättä luokkaa Helsingistä. Aineiston saatuaani kävin sen läpi päällisin puolin ja totesin, että se ei antaisi vastausta alkuperäisiin kysymyksiini, joten jouduin hieman muuttamaan näkökulmaa. Bartosin (2013) artikkelin pohjalta tein päätöksen tutkia sitä, miten lasten ja nuorten sosiaaliset suhteet linkittyvät heidän ympäristökokemuksiinsa.

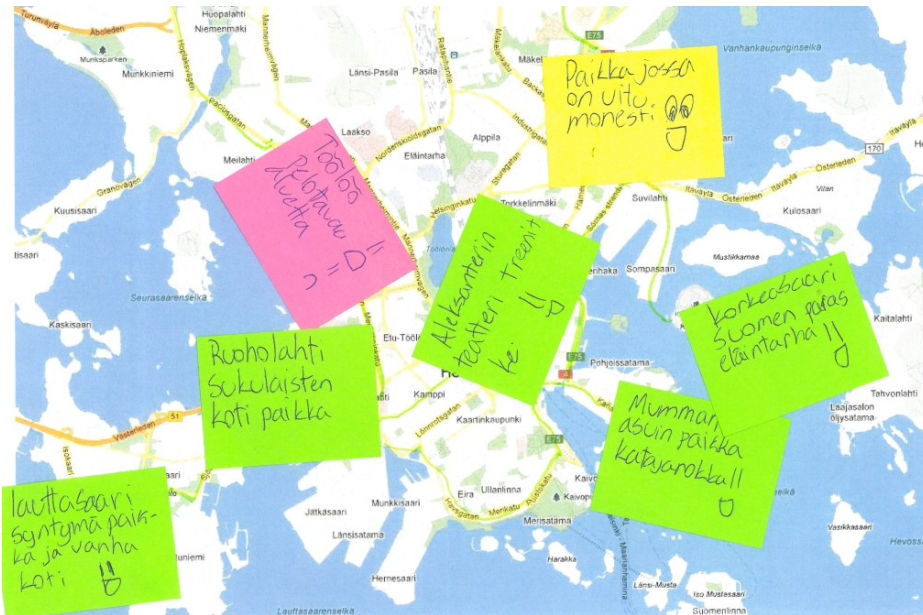
Laadullisessa tutkimuksessa ei aineiston tieteellisyyden kriteeri ole sen määrä vaan laatu. Näin ollen tutkimusaineistona voi olla varsin pieni määrä tapauksia, joita pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti. Aineiston keruussa voidaan käyttää esimerkiksi harkinnanvaraista otantaa. Kun tutkimuksen pohjalla on vahvat teoreettiset perustukset, ohjaavat ne osaltaan aineiston keruuta. (Eskola & Suoranta 1998, 18) Eskolan ja Suorannan (1998, 18) mukaan jos esimerkiksi tutkitaan elinikäisiä oppijoita, katse kannattaa kohdistaa niihin opiskelijoihin, jotka täyttävät elinikäisen oppijan tunnusmerkit, eikä poimia tutkittavaa joukkoa täysin sattumanvaraisesti.

Tutkimukseen osallistuneet lapset ja nuoret osallistuivat aineistonkeruuvaiheessa hyvin vaihtelevasti. Osa karttamerkinnoista oli hyvin yksityiskohtaisia ja monipuolisia, kun osa taas merkitsi paikkoja niukemmin. Myös haastattelut vaihtelivat lyhyistä kymmenen minuutin kyselyistä tunnin keskusteluihin. Koska aineisto oli alun perin kerätty erilaista tutkimusintressiä varten, oli osassa haastatteluista keskitytty oman tutkimukseni kannalta epäoleellisiin asioihin. Tämän vuoksi, osa materiaalista oli tutkimukseni kannalta antoisampaa ja pystyin teoreettisen ja käsitteellisen kohdentamisen avulla rajaamaan aineistoni koskemaan niitä haastatteluja, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiini

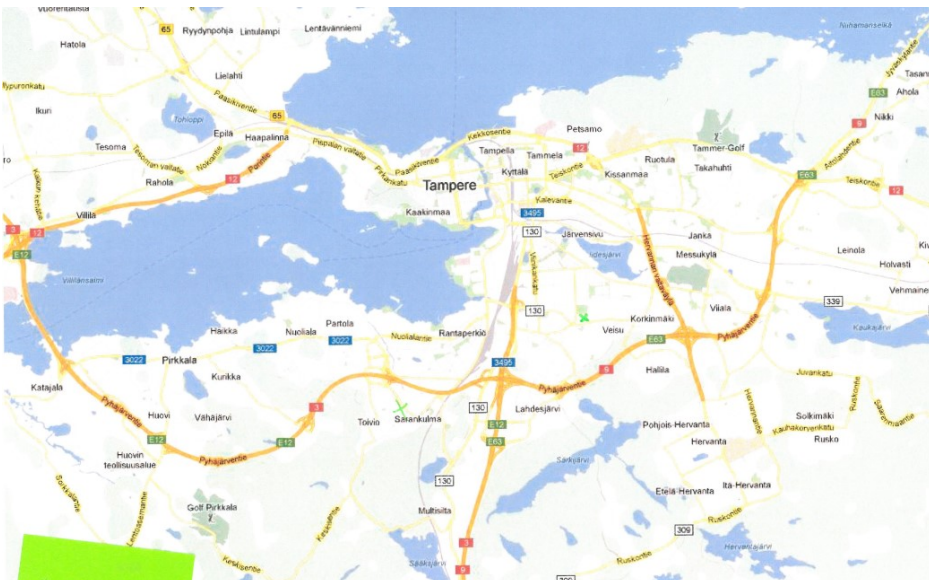
luontopaikkakokemuksiin liittyen. Erittelin aineistosta sellaiset kartat ja haastattelut, jotka olivat tutkimukseni kannalta mielenkiintoisia ja valitsin aineistooni haastatteluja, joissa luontopaikat tulivat vahvasti esiin.

Aluksi kävin läpi kaikki 124 litteroitua haastattelua ja poimin niistä korostusväreillä yliviivaamalla ympäristökokemusten kannalta oleellisia kohtia. Koska aineisto oli niin laaja ja moninainen, karsin sitä reilusti. Osa haastatteluista oli todella niukkasanaisia, joten totesin, etten saisi niistä vastausta kysymyksiini. Saatoin poistaa ne aineistosta. Kävin aineistoa läpi yhä uudelleen kiinnittäen huomiota tutkimuskysymysteni kannalta oleellisiin asioihin ja jokaisella kierroksella saatoin karsia joukosta muutaman haastattelun. Lopulta valitsin aineistosta viisitoista kiinnostavinta haastattelua, joissa luontoon ja ympäristöön liittyvät paikkakokemukset tulevat mielestäni hyvin esiin ja jotka siksi voivat antaa vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tässä vaiheessa totesin myös, ettei aineistossa olleet tarinat antaneet juurikaan lisäarvoa tutkimukselleni, joten rajasin ne tutkimusaineistoni ulkopuolelle.

Nyt minulla oli jäljellä viisitoista haastattelua kartoineen, joita lähdin analysoimaan tarkemmin. Tässä vaiheessa kävin yksityiskohtaisesti läpi kartta-aineiston. Kartat olivat skannattuina ja tulostin ne itselleni, jotta saatoin tarkastella niitä helpommin. Jokaisella haastateltavalla oli kuusi mittakaavaltaan erilaista karttaa, joihin jokainen oli tehnyt merkintöjä oman elämänsä pohjalta. Kartta-aineistot erosivat toisistaan. Osa tutkittavista oli merkinnyt karttoihin monipuolisesti paikkoja ja osa oli merkinnyt esimerkiksi vain kodin ja koulun ja muutamia muita merkittäviä paikkoja. Myös mittakaavaltaan erilaisiin karttoihin tehtyjen merkintöjen määrä vaihteli. Henkilö oli esimerkiksi merkinnyt useamman paikan maailman karttaan, mutta lähialueen kartassa oli vain muutama merkintä. Suurin osa oli tehnyt kaikkiin kuuteen karttaan jonkinlaisia merkintöjä, vain kahdella henkilöllä oli useampi kartta, joissa ei ollut merkintöjä ollenkaan.

Kuva 1. Kartta, jossa on runsaasti merkintöjä.

Kuva 2. Kartta, jossa on niukasti merkintöjä. Karttaan on merkitty vain kaksi pientä, vihreää rastia.

Koska merkinnät olivat niin vaihtelevia, eikä kaikkia haastatteluissa mainittuja paikkoja löytynyt ollenkaan kartoista, totesin, että pystyn saamaan haastatteluaineistosta paremmin vastauksia kysymyksiini. Tämän vuoksi päädyin käyttämään analyysissä lähinnä haastatteluja, joiden taustatukena kartta-aineisto toimi.

Käsittelin aineistoa sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on tekstin analysointia, jonka avulla pyritään kuvaamaan ja tiivistämään aineistoa. Se ei kuitenkaan ole pelkästään aineiston esittelyä, vaan mielekkäiden johtopäätösten tekemistä aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93 - 105) Aluksi kiinnitin huomiota erityisesti siihen, miten haastateltavat

kuvailevat heille merkityksellisiä paikkoja ja ympäristöjä. Tein jokaiselle haastateltavalle oman taulukon, johon keräsin kaikki haastattelussa esiintyneet paikat. Taulukkoon keräsin tietoja seuraavien kysymysten alle: mikä paikka on kyseessä, miten henkilö kuvailee paikkaa, miksi paikka on merkittävä, keitä ihmisiä ja minkälaisia kokemuksia paikkaan liittyy. Tämän jälkeen poimin taulukosta sellaiset paikat, joihin katsoin liittyvän luontoelementtejä.

Teemoittelemalla aineisto pilkotaan ja uudelleenrakennetaan erilaisten teemojen ja aihekokonaisuuksien mukaan, jolloin saadaan esiin eri haastatteluiden yhtäläisyydet. Teemoittelun avulla nähdään, miten tietyt aihealueet, eli teemat, aineistossa esiintyvät. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 96) Etsin paikoista yhtäläisyyksiä ja teemoittelin paikat merkityksellisiin luontopaikkoihin, joita lopullisessa työssä ovat mökki, metsät, puistot, rannat ja vesistöt, maaseutu, matkakohteet sekä negatiiviset luontopaikat. Tämän jälkeen tarkastelin keitä ihmisiä lapset ja nuoret liittäivät luontopaikkoihin ja aineistosta nousi esiin kaverit, perhe ja sukulaiset. Mielestäni oli mielekästä analysoida luontopaikkoihin liittyvät sosiaaliset suhteet erillään luontopaikoista, sillä lapset ja nuoret liitivät luontopaikkoihin myös sellaisia merkityksiä, jotka eivät liittyneet niissä vallitseviin sosiaalisiin suhteisiin. Halusin tuoda siksi analyysissä esiin ensin luontopaikkoihin liittyvät kokemukset yleisesti, jonka jälkeen keskityin sosiaalisiin suhteisiin, joiden kautta lapset ja nuoret jäsentävät näitä paikkoja.

Aineisto koostuu viidestätoista (15) lasten ja nuorten haastattelusta ja karttamerkinnöistä. Aineisto jakautuu niin, että viidesluokkalaisia (11 - 12 -vuotiaita) on yhdeksän (tamperelaisia 4 ja helsinkiläisiä 5) ja yhdeksäsluokkalaisia (15 - 16 -vuotiaita) kuusi (tamperelaisia 3, helsinkiläisiä 3). Tutkimuksen lapset ja nuoret asuvat ja elävät keskiluokkaisissa lähiöissä Helsingissä ja Tampereella. Elinympäristö on kaupunkimaista, mutta esimerkiksi kaupunkimetsiä ja puistoja on helposti arjessa saavutettavissa. Helsingissä lähellä sijaitsee myös luonnonsuojelualue sekä golf-kenttä, joista oli mainintoja aineistossa. Lasten ja nuorten elämä ulottuu myös arkiympäristön ulkopuolelle esimerkiksi vierailuina sukulaisten ja ystävien luo muualla Suomessa sekä lomamatkoina Suomessa ja ulkomailla.

Äkkiseltään voisi ajatella, ettei viidesluokkalaisten haastatteluista välttämättä irtoa niin paljon hyödyllistä tietoa, kuin yläasteikäisten haastateltavien aineistosta. Kuitenkin ikävuodet 9 - 11 ovat Sobelin (1993) mukaan merkittäviä lapsuudessa, sillä silloin lapset alkavat olla kotonaan maailmassa ja alkavat ymmärtää itsensä suhteessa siihen (Derr 2002, 127). Tämän vuoksi keräsin aineistoni sekä viides- että yhdeksäsluokkalaisten

haastatteluista ja karttamerkinnoista. Vaikka luontopaikkakokemukset ovatkin monissa tapauksissa samankaltaisia sekä lasten että nuorten kokemuksissa, on joissakin paikkakokemuksissa ja sosiaalisissa suhteissa eroja ala- ja yläasteikäisten välillä. Tämän vuoksi olen analyysissä merkinnyt sitaatteihin haastateltavan nimen (muutettu) yhteyteen myös haastateltavan iän. Viidesluokkalaiset olen merkinnyt 11-vuotiaiksi ja yhdeksäsluokkalaiset 15-vuotiaiksi. Näin analyysissä on helpompi seurata, minkäikäisestä henkilöstä on kyse.

3 KÄSITTEELLINEN TAUSTA

Tässä luvussa avaan tutkimuksen kannalta oleellisia käsitteitä. Ensin selvitän taustaa ympäristön ja luonnon käsitteille. Tämän jälkeen kerron, mitä tarkoitetaan paikalla ja paikkatunteella. Lopuksi avaan vielä yhteisön ja sosiaalisten suhteiden käsitteitä.

3.1 Ympäristön ja luonnon käsitteet

Koska minua kiinnostaa selvittää lasten ja nuorten paikkakokemuksia, joissa nimenomaan ympäristö ja luonto ovat läsnä, on mielestäni tärkeää määritellä näitä käsitteitä tarkemmin. Luonto ja ympäristö ovat moniulotteisia, suhteellisia, historiallisia ja yhteiskunnallisesti tuotettuja ja kulttuurisesti määrittyneitä käsitteitä, joiden määrittelyyn liittyy aina yhteiskunnallisia näkökulmia, päämääriä ja arvioita (Valkonen & Saaristo 2010, 9 - 10). Ei ole aivan selvää, mihin luonnon käsitteellä kulloinkin viitataan, koska luonto voidaan ymmärtää monella tavalla. Aina kun luonnosta puhutaan, tulisikin selvittää, mitä luonnolla tarkoitetaan (Valkonen 2010, 29).

Ympäristöä voidaan Berleantin (2006, 107) mukaan kuvata havainto- ja kokemisjärjestelmänä. Se on fyysis-kulttuurinen todellisuus, johon ihmiset kaikessa toiminnassaan ovat sitoutuneet. Ympäristö määrittyy yksilöstä käsin ja muodostaa jatkumon yksilön kanssa. (Berleant 2006, 90) Haapala (2006a, 79) toteaa, että ympäristö voidaan määritellä fenomenologisin termein, jolloin ympäristö näyttäytyy koettuna ja ihminen rakentaa merkityksellisen ympäristön itselleen.

Haapala (2006b, 131) viittaa Martin Heideggeriin (1979, 66), jonka mukaan ”ympäristö” tai ”ympäröivä maailma” on ”das Umwelt”. Ympäristöllä on aina merkitys ja se on mielekäs kokonaisuus, eikä vain aineellisten kappaleiden muodostama joukko. Näin ollen vieraassa paikassa ympärillämme on erilaisia objekteja mutta ei vielä ympäristöä. (Haapala, 2006b, 131) Voidaan ajatella, että ympäristö on aina jollakin tavalla ihmiselle tuttu ja ihminen on luonut sille itse merkityksiä. Kun ihminen tunnistaa ympäröivät objektit, ymmärtää niiden keskinäiset suhteet ja on niiden kanssa suhteessa, ihminen on ympäristössä (emt. 131).

Tietyle yksilölle merkityksellistä ympäristöä puolestaan voidaan kuvata Haapalan (emt. 132) mukaan Edmund Husserlin (1982, 41) kuvaamalla sanalla "elämissaailma", "Lebenswelt". Esimerkiksi koti on tällainen elämissaailma, se on ihmiselle oma. Myös kotiseutua voidaan kuvata elämissaailmaksi. Kotiseutuna voidaan pitää esimerkiksi kaupunkia, kaupunginosaa, katu, kylää tai metsää, vuorta tai muuta vastaavaa. Ihminen identifioituu kodin lisäksi usein myös kotiseutuunsa, vaikkakaan ei samassa määrin. Elämissaailma on täysin humanisoitu: ihminen luo sen itse saadakseen ympärilleen tuttuutta. (Haapala 2006b, 132-133)

Aiemmin ollaan keskitytty tutkimaan ihmisen ja fyysisen ympäristön vuorovaikutusta, mutta myöhemmin on ymmärretty, että jokainen ympäristö on myös sosiaalinen ja kulttuurinen, eikä näin ollen riitä, että tarkastellaan vain ihmisen ja fyysisen ympäristön suhteita. Ihmisen fyysisen ympäristön muodostavat esineet, materiaalit, rakennettu ympäristö sekä luonnonympäristö, kun taas sosiaalisen ympäristön muodostavat yhteisöt ja ihmiset. Kulttuuriset symbolit, kuten kieli, tavat ja säännöt, liittyvät sekä fyysiseen että sosiaaliseen ympäristöön, ja näistä voidaan käyttää yhteisnimeä symbolinen ympäristö. Fyysis-sosiaalisesta ympäristöstä voidaan käyttää myös termiä elinympäristö. (Aura ym. 1997, 15)

Karjalaisen (2006a, 115) mukaan eksistentiaalisesti ihminen ja ympäristö ovat kiinni toisissaan ja ympäristösidos on olennainen osa ihmisen olemassaoloa. Myös Timonen (2009, 204) toteaa, että luontoa ja ihmisen toimintaa tulee tarkastella vuorovaikutuksena vastakohtien sijaan. Haila ja Lähde (2003, 13 - 14) esittävät, että ympäristö ja luonto, eivät ole sama asia. Heidän mukaansa ympäristö ympäröi ja se on käsite, joka kirjaimellisesti otettuna on aikaan ja paikkaan sidottu, mutta nykyisin se on myös yleiskäsite koko ihmiskunnan ympäristönä. Luonto puolestaan on kaikkialla läsnä, eikä sijoitu mihinkään tiettyyn pisteeseen. Luonto näyttäytyy paikkaan sidottujen kokemusten perusteella, sillä sen kanssa ollaan vuorovaikutuksessa nimenomaan omilla elinympäristöissä, elämäntapojen välityksellä. Luonto on kuitenkin laajempi ja suurempi kuin nämä kokemukset yhteensä, se ulottuu havaittavissa olevan maailman yli, mutta on myös sen olemassaolon perusta. Myös ihmiset, ihmisluntoineen ovat osa luontoa. (emt. 13 - 14)

Käsitys luonnosta syntyy ja uusiutuu kulloinkin vallitsevien yhteiskunnallisten suhteiden ja merkitysjärjestelmien myötä (Valkonen & Saaristo 2010, 11; Valkonen 2010, 31). Williamsin (2001, 40) mukaan myös inhimillinen historia on vaikuttanut luontoa koskevien käsitysten muovautumiseen.

Erilaisten luontokäsitysten avulla voidaan pohtia ihmisen paikkaa osana luontoa ja selittää toimintaa luontoa kohtaan. Luonto voidaan käsittää monella tavalla. Luonto voidaan käsittää metafyysiseksi ilmiöksi, josta ihmisen muusta eläinkunnasta poikkeavana on huolehdittava. Toisaalta ihminen on osa luontoa ja näin ollen kaikki ihmisen toiminta on luonnollista. Luonto voidaan käsittää myös realistiseksi, fyysiseen maailmaan viittaavaksi, jolloin se sisältää kaikki maailmassa vaikuttavat fyysisen todellisuuden rakenteet, voimat ja prosessit. Luonto voi tarkoittaa myös maaperän tilallisia, visuaalisia ja maisemapiirteitä, joiden avulla erotetaan esimerkiksi erämaa maaseudusta ja edelleen kaupungista. Lisäksi luonnosta puhuttaessa erilaiset luontokäsitykset menevät usein limittäin. (Valkonen & Saaristo 2010, 12; kts. myös Berleant 2006)

Luontoa ja ympäristöä koskevat näkemykset ovat sidoksissa paikkaan. Luonto määrittyy erilaisina ympäristöinä, esimerkiksi erämaina, pihapiireinä ja kaupunkeina. Kulttuuristen käsitteiden pohjalta toiset ympäristöt nähdään luonnollisempina kuin toiset. Esimerkiksi, koska suomalaisilla on hyvin vahva tietoisuus metsäteollisuuden asemasta ja metsän vaikutuksesta menestykseen ja hyvinvointiin, Suomessa nähdään metsän symboloivan luontoa. (Valkonen 2010, 39) Alueiden erilainen fyysinen ja visuaalinen kontrasti sekä niiden käyttö, vaikuttavat myös siihen, kuinka luonnollisina ne nähdään. Usein luonnon suojelukäyttöön otetut alueet nähdään luonnollisempina kuin talouskäytössä olevat alueet. Käytön osalta taas esimerkiksi luonnonsuojelualue mahdollistaa luontomatkailulle paremmat olosuhteet, kuin esimerkiksi puistot. (emt. 43)

Ihmiset merkityksellistävät luontoa ja arjen kokemukset vaikuttavat käsityksiin luonnosta. Luonto saa merkityksensä paikkaan sidottujen kokemusten perusteella, sillä luonnon kanssa ollaan vuorovaikutuksessa omissa elinympäristöissä. Luonto ei ole ihmistoiminnan ulkoinen kehys vaan olennainen osa elämää. (emt. 44) Myöskään sosiaalinen toiminta ei ole irrallaan luonnollisesta ympäristöstä vaan luonto on keskeinen osa sosiaalista. Ihminen on osa luontoa ja luonnosta riippuvainen, mutta myös kykenevä muuttamaan elinympäristönsä olosuhteita. (Valkonen & Saaristo 2010, 12) Ihminen ei kuitenkaan ole riippuvainen yhtä aikaa kaikesta luonnosta (Valkonen 2010, 44).

Luonto-käsitteellä voidaan tarkoittaa yleensä laajasti erilaisia luonnonympäristöjä sekä näiden ympäristöjen yksittäisiä piirteitä, kuten puita, eläimiä tai pilviä. Lisäksi, koska ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa visuaalinen kokemus on suuressa roolissa, luontona voidaan pitää myös esimerkiksi luontoa esittäviä kuvia ja videoita. Luonnonympäristö pitää

puolestaan sisällään monenlaisia ympäristöjä, joissa on kasvillisuutta ja muita luonnollisia elementtejä, kuten vettä. Luonnonalue termiä käytetään yleensä suuremman mittakaavan paikasta, joka on kehittynyt ennemmin luonnollisesti, kuin ihmisen suunnittelemana ja muokkaamana. Urbaaneilla alueilla sijaitsevia luonnonalueita, kuten puutarhoja, tienvarsien puita ja puistoja kutsutaan yleisesti viheralueiksi. (Steg ym. 2012, 50)

Tutkimuksessani luontopaikkoja kartoittaessani määrittelen luonnon käsittämään kaikenlaisia ympäristöjä, joissa luonto on läsnä luonnonympäristöinä, metsinä ja puistoina, sekä erilaisina luonnonelementteinä, kuten kasvillisuutena, vesistöinä tai eläiminä. En siis määrittele luontoa kaikenkattavaksi, vaan se näyttäytyy aineistossa tietynlaisten luonnollisten elementtien kautta. Näin pystyn helposti rajaamaan minua kiinnostavat kokemukset muusta aineistosta.

3.2 Paikan käsite

Yksi humanistisen maantieteen keskeisistä käsitteistä on paikka. Relph (1976) ja Tuan (1977) ovat määritelleet paikan käsitettä jo 1970-luvulla. Paikka tarkoittaa tilaa, johon ihminen elämismaailmassaan liittää merkityksiä. (Haarni ym. 1997, 17) Tanin (1997, 211) mukaan paikan syntyyn vaikuttaa ympäristöön liitettyjen merkitysten lisäksi se, kun tila täytetään tunteilla, muistoilla, peloilla tai toiveilla. Objektiivisesti ajateltuna, paikalla on viitattu jonkin asian tai ilmiön sijaintiin jossakin. Esimerkiksi kartografisesti mille tahansa paikalle voidaan ilmaista sijaintipaikka pituus- ja leveysmittoina. Tämä tulkinta on kuitenkin hyvin suppea, eikä se kerro, mitä jokin paikka on eri ihmisille. (Karjalainen 2006a, 122-123)

Esimerkiksi koti on hyvä esimerkki paikasta, jota emme ajattele objektiivisesti, vaan se toimii eräänlaisena keskiönä ympäristössämme. Koti on elämisemme olennainen osa, tuttu paikka, josta lähdetään ja jonne palataan. Kodissa ympäristöä ei mitata vaan sitä eletään. (emt. 123) Paikkaan kiinnitytään elämisen kautta. Neutraalista ympäristöstä tulee kaiken tutun ja rutiininomaisen sisältävän elämismaailman kautta subjektiivinen paikka. Ihminen liittyy tilaan, jossa hän elää, henkilökohtaisten kokemusten ja toiminnan kautta. Tilasta tulee näin osa ihmisen kokemusmaailmaa. Kun ihminen tuntee kuuluvansa johonkin paikkaan, vieraasta ympäristöstä tulee tuttu ja oma ja tästä paikasta tulee osa häntä itseään. (Haarni ym. 1997, 17) Karjalaisen (2006a, 123) mukaan asumisen eksistentiaalista sisältöä voidaan korostaa toteamalla, että elämme jotakin paikkaa, emme paikassa.

Toisena esimerkkinä paikasta voidaan pitää mökkiympäristöä, joka on vapaa-ajan asukkaille paikka. Se muodostuu paikaksi esimerkiksi ympäristön ominaisuuksien, omistushistorian ja omistajan subjektiivisten piirteiden kautta. Paikaksi muodostumiseen vaikuttaa myös kävijän kotiseutu ja mökkiympäristöön liitetyt mielikuvat ja tuntemukset. (Pitkänen & Kokki 2005, 140)

Arkipäivän elämä on täynnä totunnallisuutta ja tuttuutta, jolloin paikka jää piiloon. Paikka on tavallaan arkisen elämän näkymätön kehys, jota ei juurikaan pohdita tai kyseenalaisteta (Siim 2006, 94). Paikka nousee esiin ja siitä tulee näkyvä, kun paikassa tapahtuu jotakin arvaamatonta. Kun jokin tapahtuma esimerkiksi muuttaa paikan ulkomuotoa. (Karjalainen 2006b, 84)

Karjalaisen (2006a, 124) mukaan eletty ympäristö on kokemuksellista. Se on kokijalleen koko ajan suhteessa hänen sijaintiinsa, siihen tilanteeseen, jossa hän elää ja jota hän itselleen tulkitsee. (Karjalainen 2006a, 126) Paikkaa ei siis pidetä objektiivisena faktana, vaan ilmiönä, joka saa merkityksensä ihmisen kokemuksista ja inhimillisestä tulkinnasta. Paikat ovat henkilökohtaisia, eikä kaikille ole olemassa samanlaisia paikkoja. Esimerkiksi sama tila luonnossa voi herättää erilaisia tuntemuksia eri ihmisille. Toiselle miellyttävä ja kiinnostava paikka, voi toiselle olla epämiellyttävä tai pelottava. Paikkaa eletään sisältäpäin ja kokemuksellisuutta korostaa ajatus, että ajan ja paikan voi aistia, haistaa, kuulla ja maistaa. (Haarni ym. 1997, 17; Karjalainen 1997, 233; Karjalainen 2006b, 83, 84; Keskitalo-Foley 2006, 131) Paikan käsitteen perusteella merkityksellistä on se, millainen suhde ihmisellä on ympäristöönsä ja minne hän tuntee kuuluvansa. Fyysinen sijainnillisuus jää toissijaiseksi. (Tani 1997, 211)

Elämismaailman perusta muodostuu aistein havaitusta ympäristöstä. Aistit ovat osaltaan vaikuttamassa muistojen paikkojen syntymisessä. Käsitykset nykyisistä paikoista rakentuvat menneisyydestä muistettujen paikkojen kautta ja tunnemme kuuluvuutta paikkoihin niihin liittyvän erityisen menneisyyden vuoksi. Paikkojen kautta voimme kokea rinnakkain sekä menneisyyden että nykyisyyden. Paikkojen sisältö muuttuu mielialojen muuttuessa, joten ne eivät pysy jatkuvasti staattisina muistoina mielessä. Paikat siis elävät kokijansa elämänhistorian mukana. (af Forselles-Riska 2006, 219; Haarni ym. 1997, 17; Karjalainen 2006b, 83) Paikka voi olla myös odotettava, sillä ihmismielissä on myös tulevaisuuden odotuksia. Se on tulevaisuutta, jota ei vielä ole, mutta jota kohtaan voimme esittää toiveita

ja kysymyksiä esimerkiksi siitä, missä haluamme asua kymmenen vuoden kuluttua. (Karjalainen 2006b, 85)

Masseyn (2008) mukaan paikka on ennen kaikkea sosiaalinen. Hän kritisoi sitä, että paikka nähdään tilan vastakohtana, rajattuna, jolloin sen ainutkertaisuus syntyy arkipäiväisestä autenttisuudesta ja juurtuneista käytänteistä. Hän ehdottaa vaihtoehdoksi tulkintaa, jonka mukaan paikan erityisyys ei johdukaan mistään pitkästä sisäisestä historiasta vaan erityisten sosiaalisten suhteiden kohtaamisesta ja nivoutumisesta yhteen tietyssä kohdassa. Paikka voidaan nähdä kohtaamispaikkana. Paikat ovatkin Masseyn mukaan enemmän hetkiä sosiaalisten suhteiden ja ymmärrysten verkostoissa kuin rajattuja alueita. Paikan identiteetti muodostuu myös keskinäissuhteessa toisten paikkojen kanssa.

Massey (2008, 144) kuvailee paikkaa ”tietyllä alueella toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevien sosiaalisten suhteiden muodostelmaksi”. Paikan ainutkertaisuus koostuu osaltaan sosiaalisten suhteiden vuorovaikutuksen erikoisluonteesta ja osaltaan siitä, kuinka paikassa risteävät sosiaaliset suhteet tuottavat uusia sosiaalisia ilmiöitä. Tästä herääkin kysymys, voiko paikkaa olla ollenkaan olemassa ilman sosiaalisia suhteita?

Jokainen ihminen elää suhteessa johonkin paikkaan tai paikkojen järjestelmään ja jokaisella paikalla on ominaiset piirteensä, toimintasisältönsä ja paikoissa vaikuttaa yleensä useita toimijoita (Aura ym. 1997, 16 - 17). Erilaiset paikat ovat merkityksellisiä etappeja ihmisen elämänculussa ja niihin ollaan kiintyneitä eri elämäncvaiheissa. Ihminen pystyy myös kuvaamaan nämä merkitykselliset paikat ja usein kokemukset, muistot, tuntemukset ja vaikutelmat ovatkin kiinnittyneitä näihin paikkoihin. Kun ihminen kiinnittyy paikkaan, luo sille merkityksiä ja luo siihen tunnesiteen, tilasta tulee subjektiivisesti koettu paikka. Tämä muutos tapahtuu yleensä arkielämän toimintojen välityksellä, ajan myötä. Myös lapsuuden paikkoihin liitetyt tunnesiteet saattavat säilyä mielessä. (emt. 127)

3.3 Pakkatunne/paikan taju

Paikkatunne (*sense of place*) tarkoittaa Stedmanin (2002) mukaan yksilön tai yhteisön paikkaan kiintymistä, paikkaan liittämiä symbolisia merkityksiä ja spatiaalisia tekijöitä. Derrin (2002, 125) mukaan paikkatunne voidaan määritellä suhteeksi johonkin paikkaan, dialektiseksi tavaksi ajatella ja kokea tämä biofyysinen ja kulttuurinen paikka. Paikkatunne

on riippuvainen monista tekijöistä, kuten sosiaalisesta ympäristöstä, ajasta ja paikan ominaisuuksista itsestään, kokijan kulttuurisesta taustasta, henkilökohtaisesta historiasta ja asuinpaikasta (Stedman 2002; DeMiglio ym. 2008, 27). Se on monimerkityksellinen ja monitahoinen käsite. Paikkatunne vaihtelee, mutta se liittyy vahvasti yksilön kokemukseen paikasta. (DeMiglio ym. 2008)

Paikkatunteesta on käytetty myös paikan taju -käsitettä (Tuan 2006/ käännös Kaski), mutta muun muassa Kuusisto-Arposen (2007) mielestä paikkatunne kuvaa paremmin kokemuksia ja tunteita, joita paikkaan liittyy. Koska tunnetta ei voi olla ilman kokijaa, tämä käsite viittaa hänen mukaansa suoremmin paikkatunnetta rakentaviin yksilöihin ja yhteisöihin. Tuan (2006, 16 - 17) puhuu paikan tajusta ja hän on esittänyt kolme ideaa paikan tajuun liittyen. Ensimmäisenä on ajan pysähtymisen välttämättömyys, jolloin paikan taju saa jalansijaa. Toisena on paikan herättämän tunteen emotionaalinen laatu, joka voi olla myönteinen tai kielteinen. Kolmantena on paikan ja minuuden välinen läheinen suhde. Tuan toteaa, että kun pyritään ymmärtämään paikan tajua, pyritään samalla ymmärtämään ihmisenä oloa. Kuusisto-Arposen (2007, 11) mukaan joihinkin paikkoihin voi liittyä myös negatiivisia tunteita, esimerkiksi surua ja inhoa. Ne ovat siitä huolimatta merkityksellisiä yksilön paikkatunteen muodostumisessa.

Tuanin (2006, 16) mukaan paikan taju voi olla erilaatuinen. Se voi olla haihtuva tunne mutta yhtä lailla syvä, täyteläinen ja kestävä ja se voi koostua monista kerroksista. Vahvasta ja rikkaasta paikan tunnosta voidaan pitää esimerkkinä suhdetta kotiin. Kotona ihmisten väliset suhteet ovat läheisiä ja koti tarjoaa meille yksityisen tilan. Koska lapsuudessa aistit ovat terävimmillään ja mielikuvitus vilkkaimmillaan, erityismerkityksessään koti on paikka, jossa vartuimme, vaikka olisimme aikuisina ehtineet asuttaa monia "koteja". (Tuan 2006, 16 - 17) Jotkut paikat, jotka koemme ohimennen ja joihin voimme palata aika-ajoin uudestaan eivät ole niin runsasmerkityksisiä, kuin koti, mutta ne voivat olla vaikutukseltaan yhtä voimakkaita. (emt. 19)

Masseyn (2008, 31) mukaan paikan tuntu (*relational sense of place*) voidaan rakentaa vain liittämällä paikka toisiin paikkoihin. Ajatus paikan sosiaalisuudesta, paikassa kohtaavista suhteista, kokemuksista ja ymmärryksistä mahdollistaa sellaisen paikan tunnun, joka on tietoinen paikan yhteyksistä muun maailman kanssa, on suuntautunut ulospäin ja yhdistää globaalin ja paikallisen. Derr (2002) puolestaan esittää, että kiintyminen paikkoihin on tarpeellista ainutlaatuisten ja hyvinvoivien yhteisöjen ja ympäristöjen suojelemiseksi.

Yhteisöjen säilyminen on olennainen osa asukkaiden psykologisen hyvinvoinnin takia. Tätä psykologista suhdetta paikkaan kutsutaan usein paikkaidentiteetiksi (*place identity*).

Af Forselles-Riskan (2006, 218) mukaan keskeisessä roolissa myös yksilön maailmankuvan ja identiteetin hahmottumiselle ovat nimenomaan henkilökohtaiset, paikkaan liittyvät tunteet, kokemukset ja käsitykset. Missä olet, minne menet, missä olet käynyt, kuka olet? Emme kuitenkaan miellä itseämme välttämättä pelkästään paikan kautta vaan siihen voi liittyä myös esimerkiksi se, miten toimimme ja mitä teemme (emt. 219). Kokemuksemme maailmasta, paikasta ja ajasta ovat riippuvaisia siitä, millä aikakaudella, millaisessa kulttuurissa, sosiaalisessa ympäristössä ja asemassa elämme, sekä siitä millaisia muistoja ja arvoja tai harrastuksia meillä on. Aikaa ja paikkaa tarkasteltaessa yksilölliset kokemukset kietoutuvat yhteen historiallisten yhteyksien kanssa. Paikkakokemuksiin liittyy myös menneisyyteen sidottuja tunteita ja käsityksiä. (emt. 218)

Gustafson (2001) on eritellyt kolme paikkakokemukseen (*meanings of place*) liittyvää kokonaisuutta: itse, toiset ja ympäristö. Hän on havainnut, että nämä kokonaisuudet eivät ole irrallisia, vaan yhteydessä toisiinsa. Ensinnäkin paikoilla on usein hyvin henkilökohtainen merkitys, joka liittyy yksilön elämänpolkuun ja tärkeisiin elämänvaiheisiin, asuinpaikkaan sekä työ- ja harrastuspaikkoihin. Paikat liittyvät myös siihen, miten henkilö määrittelee itsensä.

Toinen tärkeä yhteys voidaan Gustafsonin (emt.) mukaan havaita itsen ja muiden välillä. Paikoista tulee tärkeitä niissä vaikuttavien ihmissuhteiden ja niiden luoman yhteisyyden tunteen vuoksi. Kolmanneksi paikka voidaan kokea myös pelkästään muiden kautta, niin ettei kokemukseen liity sosiaalisia sidoksia. Tällainen kokemus voi synnyttää esimerkiksi me/täällä ja he/siellä -asetelman. Neljäntenä Gustafson (emt.) erittelee paikkakokemuksen yhteyteen muiden ja ympäristön välillä. Tämän tyyppinen yhteys voi olla vaikea luokitella, mutta sen voidaan katsoa tarkoittavan jonkin tietyn paikan ilmapiiriä, jonka paikan asukkaat luovat.

Harvoissa tapauksissa paikkakokemus riippuu muusta kuin itsestä tai muista. Tällöin merkitys tulee ympäristötekijöistä, fyysisestä ympäristöstä, rakennetusta sekä luonnonympäristöstä tai luonnonolosuhteista, kuten säätilasta tai vuodenajasta. Paikan historiallisuudesta ja institutionaalisuudesta tai paikan tietyn tyyppisyydestä (esimerkiksi

teollisuusalue tai maatila). Paikka saa merkityksen myös sijaintinsa vuoksi, sen sijoittumisesta muihin paikkoihin nähden. (emt.)

Ympäristön ja itsen välinen yhteys liittyy usein paikan tuntemukseen, joka voi olla muodollista tietoa esimerkiksi paikan historiasta tai maantieteestä tai tuttuutta henkilökohtaisen kokemuksen kautta. Ympäristöä pidetään tärkeänä, koska se tarjoaa henkilölle mahdollisuuksia. Ympäristö voi tarjota esimerkiksi mahdollisuuden tuntoa tai kokea jotakin haluttavaa tai mahdollisuuden henkilökohtaiseen kehittymiseen. Tähän liittyy myös kansalaisuuden kokemus sekä paikan sijainti ja saavutettavuus suhteessa henkilöön itse. (emt.)

Viimeisimpänä Gustafson (emt.) erittelee yhteyden itsen, muiden ja ympäristön välillä. Perinteet ja juhlat tai henkilön kuuluminen johonkin järjestöön tai organisaatioon ovat hyvä esimerkki tämän kaltaisesta yhteydestä, mutta myös kansalaisuuden kokemukseen voi itsen ja ympäristön lisäksi liittyä myös muita henkilöitä.

Ihmisen ja paikan väliseen suhteeseen, eli elettyyn sijaintiin, vaikuttavat siis lukuisat asiat. On todettu, että lapsuuden aikaiset paikkakokemukset ovat usein huomattavasti tärkeämpiä ja kantavat pidemmälle, kuin myöhemmissä elämänvaiheissa kerätyt kokemukset. (Kaivola & Rikkinen 2003, 25) Tämän vuoksi on mielestäni tärkeää tutkia nimenomaan lasten ja nuorten paikkakokemuksia.

3.4 Yhteisöllisyys ja sosiaaliset suhteet

Ihminen elää ja muovaa käsityksiään itsestä, identiteetistä, toisista ihmisistä ja ympäröivästä maailmasta toisten ihmisten kanssa jaetussa maailmassa (Kaivola & Rikkinen 2003, 26). Ympäristöä ei koeta pelkästään fyysisinä rakenteina, vaan mielikuvat muodostuvat paikkoihin linkittyvien toiminnallisten, historiallisten, sosiaalisten ja taloudellisten merkitysten avulla (emt. 49). Mielestäni on siis kohdallaan määritellä hieman, mitä yhteisöllä ja sosiaalisilla suhteilla tarkoitetaan ja millaisia sidoksia näissä luodaan. Tämän jälkeen perehdyn sosiaalisiin suhteisiin nimenomaan lasten kannalta.

Lehtonen (1990) ja Saastamoinen (2009) kritisoivat yhteisön käsitettä. Heidän mukaansa yhteisö on käsitteenä hyvin monimerkityksellinen ja epäselvä, ja sitä on vaikea määritellä yleispätevästi (Lehtonen 1990, 9 ja 14; Saastamoinen 2009, 35). Yhteisö on termi, jota

käytetään yleisesti ja epätarkasti kuvaamaan ryhmämuodostelmia yleisesti. Yleisimmillään se viittaa ihmisten väliseen suhteeseen tai vuorovaikutuksen tapaan, yhteyteen. Se voidaan nähdä muutaman ihmisen tai koko ihmiskunnan muodostamana, ja alueellisesti sen laajuus voi vaihdella ruokakunnasta koko maapallon kattavaksi. (Lehtonen 1990, 15; Aro, Kangaspunta & Saastamoinen 2011, 246)

Lehtonen (1990, 21) viittaa Ferdinand Tönniesiin (1955), jonka esittämä laajasti omaksuttu kahtiajako, Gemeinschaft/Gesellschaft, tiivistää klassisen sosiologian yhteisökonseptin. Gemeinschaft voidaan suomentaa yhteisöksi ja Gesellschaft yhdistykseksi tai yhteiskunnaksi (Lehtonen 1990, 21). Myös Aro (2011, 39) kuvailee Tönniesin kahtiajaon määritelmiä. Hän toteaa, että nämä kaksi yhteiskunnallisten suhteiden tyyppiä ovat erilaisia, sillä niissä suhtaudutaan kanssaihmiin eri tavoin.

Gemeinschaftin suhteet ovat itsetarkoituksellisia ja niissä pyritään toteuttamaan yhteistä päämäärää muiden kanssa. (Aro, Kangaspunta & Saastamoinen 2011, 245) Tönniesin (1955, 19, 48) mukaan tämän kaltaisen yhteisön jäsenten välisten suhteiden perusmuoto on ”luonnollinen suhde”, jossa henkilöt kokevat toisensa läheisiksi ja toimivat yhteiseksi hyväksi. Tällaista yhteenkuuluvuutta voidaan sanoa esiintyvän sukulaisuudessa, ystävytydessä ja naapuruudessa, joskin yhteenkuuluvuus perustuu niissä eri asioille. (Melkas 2009, 22)

Sukulaisuus perustuu Tönniesin (1955, 42) mukaan biologiseen siteeseen, ja tälle sukulaisten väliselle yhteenkuuluvuudelle on ominaista hyvin vähän tiedostettu, vaistomainen ja myötäsyttyinen kiintymys. Sukulaisten välinen yhteenkuuluvuus on myös vahvinta mahdollista. Vaikka biologisuus onkin merkityksellistä sukulaisuussuhteissa, Tönnies (emt. 48 - 49) pohtii myös tilallisen yhteyden merkitystä: sukulaiset asuvat samassa talossa. Hän kuitenkin korostaa, ettei sukulaisuus rajoitu talon seinien sisäpuolelle, vaan pitkienkin matkojen päästä voidaan kaivata ”omien” luo. Schmalenbachin (1977, 74 - 79) mukaan sukulaisten välinen kiintymys edellyttää tilallista läheisyyttä riittävän pitkältä ajalta, eikä pelkkä tieto verisukulaisuudesta riitä luomaan sidettä. (Melkas 2009, 23)

Melkas (emt. 23) toteaa ettei Tönnies tai Schmalenbach tee selkeää perheen ja muun suvun erottelua. Ydinperhe nykymuodossaan on kehittynyt vasta 1900-luvulla ja samalla jäsenien merkitykselliseksi kokema sukuyhteisö on pienentynyt. Myös sukulaisuuskäsitys on

muuttunut ja siksi Tönniesin esittämä vahva sukuyhteisyys sopiikin nykypäivänä kuvaamaan yleisesti vain sukuyhteisön ydintä, eli lasten ja vanhempien välistä suhdetta. (emt. 23, 29)

Toisin kuin sukulaisuus, ystävyys perustuu Tönniesin (1955, 49 - 50) mukaan ”mielen yhteisyydelle”. Ystävyys lähtökohtana ovat osapuolten henkilökohtaiset valinnat, se on vapaaehtoista ja edellyttää säilyäkseen tilallista läheisyyttä, eli tiheitä tapaamisia. Joskaan tiheätkään tapaamiset eivät takaa ystävyys suhteiden säilymistä. Erona sukulaisuuteen tai naapuruuteen, joilla on tietty oma paikkansa, voivat ystävät tavata periaatteessa missä vain. Sukulaisuussuhteet voivat kuitenkin alkaa muistuttaa ystävyys suhteita, jos sukulaisia yhdistää erityinen henkilökohtainen mieltymys. (Melkas 2009, 24, 26)

Tönniesin yhteenkuuluvuuksien kolmijaossa naapuruus sijoittuu sukulaisuuden ja ystävyys suhteiden väliin ja perustuu tilalliseen läheisyyteen. Tönniesin (1955, 49) kuvauksessa naapuruuteen liittyi aiemmin maalaiskylässä elinkeinotoimintaan liittyviä yhteistyösuhteita, joka tutustutti naapurit toisiinsa ja synnytti yhteisiä tapoja ja moraalin. Nykyisin tilanne on toinen. Naapuruus on kaupungistumisen myötä menettänyt merkitystään ja kapea-alainen, eikä ainakaan kaupungeissa naapurien välille useinkaan synny maalaiskyläin verrattavissa olevaa tuttuutta. (Melkas 2009, 25)

Gesellschaft tyyppiset suhteet puolestaan perustuvat yksilöiden laskelmoivalle eduntavoittelulle. Gesellschaft-tyyppisten suhteiden lisääntyminen voi Tönniesin (1955) mukaan lisätä myös yksilöllisyyttä ja individualistista tapaa suhtautua yhteiskunnallisiin asioihin ja ilmiöihin. (Aro 2011, 39) Yhteisökasitteiden monitahoisuus onkin seurausta muun muassa siitä, että moderneissa yhteiskunnissa ihmisten elämäntavat ovat jatkuvasti yksilöllistyneet. Toisaalta mediateknologian kehityksen myötä ihmisten välinen sosiaalinen kanssakäyminen ja yhteistoiminta ovat saaneet uudenlaisia muotoja. (Aro, Kangaspunta & Saastamoinen 2011, 245)

Yhteisöön liitetään usein myönteisiä mielle yhtymiä. Yhteisöllisyyden kokemus eli yhdessä olo, vuorovaikutus ja yhteisyys ovat seikkoja, jotka liittyvät perustavanlaatuisesti inhimillisyyteen. Näiden asioiden avulla voidaan argumentoida päämääriä jotka liittyvät arvoihin ja elämäntapaan. Positiivisia merkityksiä, joita yhteisön ja yhteisöllisyyden käsitteeseen assosioituu voivat olla harmonia, yhteisyyden tunne, yhteistyö ja altruistinen muista välittäminen. (Saastamoinen 2009, 35 - 36)

Aro, Kangaspunta ja Saastamoinen (2011) ovat esitelleet tapoja jaotella yhteisöjä ja sosiaalisia verkostoja erilaisilla perusteilla. Erilaisia yhteisöllisyyden muotoja voivat olla muun muassa primaariyhteisö tai -verkosto, yhteisyys- tai sosiaaliverkko, intressiyhteisö tai -verkosto sekä toiminnallinen yhteisö tai verkosto. Heikkilä, Ahva, Siljamäki ja Valtonen (2011) puolestaan ovat käyttäneet Granovetterin (1973; 1983) erottelua tiedon kulusta verkostoissa vahvojen ja heikkojen siteiden avulla.

Primaariyhteisö viittaa perheeseen, sukuun, ystävyys- ja vapaa-ajan sosiaalisiin ryhmiin sekä jossain määrin työyhteisöön. Näissä suhde on henkilökohtainen ja sosiaalinen side voimakas (Aro ym. 2011, 262 - 263). Tutkimukseni kannalta keskeisiä ovat juuri perheen, suvun ja ystävien kanssa luodut sosiaaliset suhteet. Primaariyhteisön toisena puolena ovat sekundaariyhteisöt, jotka sijoittuvat elämän kolmansiin paikkoihin, kuten vapaa-aikaan ja harrastuksiin. Myös virtuaaliset verkostot ovat usein sekundaarisia. Sekundaariverkostojen henkilösuhteita luonnehtii lyhyt kesto. (emt. 262 - 263)

Yhteisyys- tai sosiaaliverkko on tiivis yhteisyyden muoto, jossa ihmiset kommunikoivat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään, tuntevat yhteenkuuluvuutta ja tiedostavat kuuluvansa johonkin ryhmittymään. Tähän muotoon liittyy usein tunteeseen perustuva symbolinen yhteisöllisyys ja identiteettimotivaatio. Ihmisiä yhdistää interpersoonallinen vuorovaikutus ja yhteenkuuluvuuden tunne, joka voi liittyä myös yhteisiin tietoihin ja taitoihin, intresseihin sekä yhteisesti jaettuun historiaan. Saastamoinen kuvaa verkkoyhteisöissä tapahtuvaa vuorovaikutuksellista yhteisöllisyyttä verkostososiaalisuudeksi. Nämä verkostot voivat olla virtuaaliympäristöjä, joissa saman mieliset kanssakäyvät. Tällaisissa yhteisöissä osallistujat ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja kommunikoivat, mutta eivät välttämättä kohtaa fyysisesti. (emt. 260 - 261)

Intressiyhteisöt tai -verkostot ovat kansalaisyhteiskunnan perustaa. Tällaisia yhteisöjä voivat olla puolueen tai uskonnon yhteisö, elämäntapaan liittyvät harrastusryhmät tai asioiden edistämiseen perustetut kehityshankkeet. Nämä muodot voivat toimia sekä fyysisessä että virtuaalisessa maailmassa ja yhteenkuuluvuus liittyy yhteisesti jaettuun ja koettuun historiaan. (emt. 262)

Toiminnallinen yhteisö tai verkosto on yhteisön ideaali perusmuoto. Se on toiminnallinen vuorovaikutusjärjestelmä, jossa yhteisöllisyyden asteet vaihtelevat. Esimerkiksi maantieteelliset yhteisöt, ideologiset intressiyhteisöt ja harrastuksiin liittyvät yhteisöt ovat

tällaisia. Toiminnallinen yhteisölle olennaista on kasvokkain tapahtuva interaktio ja toiminta jonkin yhteisen päämäärän hyväksi. Ne myös toimivat usein sekä fyysisessä että verkkomaailmassa. (emt. 264)

Sosiaaliset verkostot toimivat sisältöjen ja merkitysten jakelujärjestelminä, joissa vaikutussuhteet muotoutuvat moneen suuntaan. Heikkilä ym. (2011) esittävät Granovetteriä (1973; 1983) lainaten, että vahvoilla ja heikoilla siteillä viitataan tiedonkulkuun verkostoissa erilaisten sidosten välityksellä. Heikoilla siteillä tarkoitetaan kaukaisempia siteitä ja vahvoilla pitkäaikaisempia yhteyksiä vuorovaikutuksessa verkostojen välillä. Vahvojen siteiden verkostoiksi voidaan lukea sellaiset suhteet, joissa vuorovaikutus tapahtuu arjen tasolla ja on läheiseksi koettua. Näihin siteisiin voi liittyä myös voimakas myönteinen tunnelataus. Vahva side voi syntyä myös silloin, kun ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään useissa eri tilanteissa tai eri kanavia pitkin. Heikkojen siteiden verkostoissa kytkökset ovat etäisempiä ja niiden merkitys arkielämässä on erikoistunut tai välillinen. Tällaisia siteitä voivat olla esimerkiksi epäsäännöllisesti vuorovaikutuksessa olevien tuttavien väliset suhteet. Yhteisöllisyys ei siis rakennu pelkästään kaikkein konkreettisimmin läsnä olevissa suhteissa vaan niiden ulkopuolelle virittyvillä yhteyksillä voi olla suuri merkitys ajatusten ja merkitysten viestimisessä. (Heikkilä ym. 2011, 172 - 173)

Myös Toikka (2009) viittaa verkostojen välisiin linkkeihin. Hänen mukaansa kommunikaatio on aina verkostoitunutta, oli kyse sitten formaaleista tai vapaamuotoisista yhteyksistä, taloudellisista, sosiaalisista tai muista linkeistä. Verkstorakenne mahdollistaa informaation ja arvojen levittymisen. Yksi syy tähän on se, että suurin osa ihmisten verkostoyhteyksistä muodostuu suhteellisen tiiviiden ryhmien vahvoista, sisäisistä linkeistä. (Toikka 2009, 326 - 327) Nämä vahvat linkit voidaan mielestäni rinnastaa edellä esiteltyihin vahvoihin sidoksiin.

Perinteisesti vanhemman ja lapsen välinen suhde on ollut korostunut kehityspsykologiassa. Viime vuosikymmeninä on kuitenkin alettu kiinnostua yhä enemmän lapsen vertaissuhteiden merkityksestä kehityksessä. Vertaissuhteilla tarkoitetaan lapsen tai nuoren kanssa saman ikäisten ja suunnilleen samalla kehitystasolla olevien lasten kanssa luotuja suhteita. Vertaiset ovat suurin piirtein samalla tasolla sosiaalisessa, kognitiivisessa tai emotionaalisessa kehityksessä. Vertaisten kanssa opitaan taitoja, koetaan asioita ja omaksutaan asenteita ja tietoja, joilla on välittömän sopeutumisen ja hyvinvoinnin lisäksi merkitystä myös pitkälle tulevaisuuteen. (Salmivalli 2005, 15)

Joissakin kulttuureissa on tavallisempaa, että lapset muodostavat kaveriporukoita monen ikäisten kanssa. Suomessa lasten ja nuorten vertaisryhmät ovat iän suhteen melko homogeenisia. (Salmivalli 2005, 15) Tämä kävi ilmi myös tutkimusaineistostani. Yleisimmin haastateltavat viettävät aikaa saman ikäisten, kuten luokka- tai harrastuskavereiden kanssa. Sen sijaan, kun vietetään aikaa sukulaisten kanssa, mukana on myös hyvin eri-ikäisiä lapsia.

Nuorten maailmankuva -seurantatutkimuksessa (Helve 1987, 1993) on käynyt ilmi, että suurin osa 8-vuotiaista tytöistä viettää mieluiten vapaa-aikaansa vanhempiansa kanssa. 8-vuotiaat pojat sekä 11- ja 14-vuotiaat tytöt ja pojat puolestaan viettävät aikaa ystäviensä kanssa. (Helve 2009, 251) Tutkimusaineistoni ei antanut selvää kuvaa siitä, kenen kanssa haastateltavat kaikkein mieluiten viettävät aikaa, mutta aineiston perusteella nuoremmat, ala-asteikäiset viettävät selvästi enemmän aikaa perheen kanssa, kun taas yläasteikäiset viettävät paljon aikaa kavereiden kanssa.

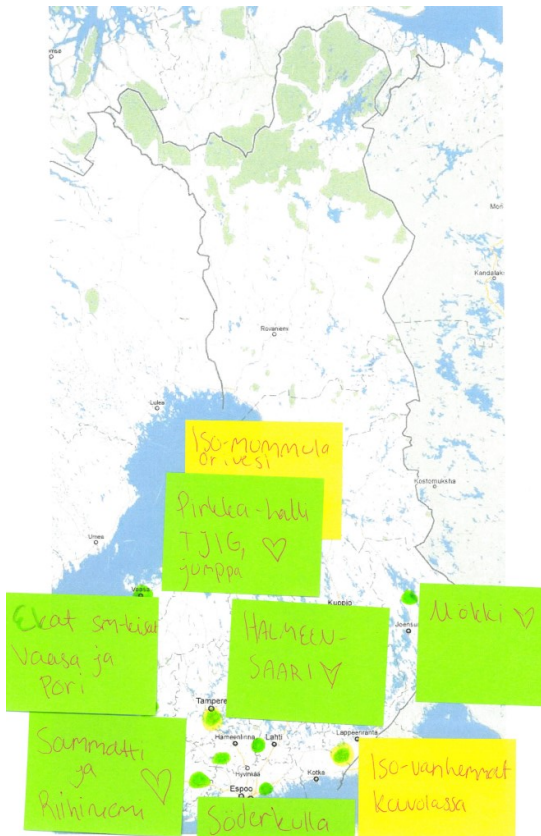
Helveen (emt. 252) mukaan nuoret valitsevat usein vapaa-ajan viettotapansa sosiaalisten suhteiden tai henkilökohtaisten ominaisuuksien mukaan. Erilaiset yksilölliset harrastukset voivat vaikuttaa nuoren koulutusvalintoihin ja työuraan ja jopa hyvinvointiin ja onnellisuuteen tulevaisuudessa. Helve (emt. 253) kuvaa sosiaalisella pääomalla nuorten sosiaalisia siteitä, jotka mahdollistavat yhteistyön ja luottamuksen syntymisen. Sosiaalista pääomaa syntyy nuorten vapaa-ajan harrastuksissa ja sosiaalinen pääoma kehittyy heille sosiaaliseksi voimavaraksi ja auttaa aikuistumisessa.

Leppäsen (2012, 41) mukaan perheen merkitys on edelleen keskeinen yhteiskunnallisen sosialisatioprosessin näkökulmasta, vaikka koulu ja muut instituutiot vastaavatkin enenevässä määrin lasten kasvatuksesta. Perheillä on oleellinen rooli kasvattajina ja tulevien sukupolvien arvomaailman luojina, jotta lapsista voi kasvaa ympäristövastuullisia kansalaisia. Perheen askareissa ja yhdessä toimiessa opitaan monipuolinen luonnossa virkistäytyminen, esimerkiksi retkeily ja kalastus, sekä kodinhoito ja kierrätys. Tästä johtuen yksilön ympäristöasenteiden ja -käyttäytymisen taustalla on monilta osin perhesuhteet. (Leppänen 2012, 41)

4 LUONTOPAIKKAKOKEMUKSIA KARTALTA

Tässä luvussa analysoin aineistoa. Johdatuksena esittelen kartta-aineistoa, jonka jälkeen analyysin ensimmäisessä osassa tarkastelen lapsille ja nuorille merkityksellisiä luontopaikkoja yleisesti. Toisessa osassa keskityn sosiaalisiin suhteisiin, joiden avulla merkityksellisiä luontopaikkoja jäsennetään. Pyrin saamaan lasten ja nuorten kokemukset ja äänen kuuluville käyttämällä runsaasti haastattelusitaatteja. Olen muokannut sitaatteja hieman, jättämällä pois toistoa joidenkin sanojen kohdalla, luettavuuden helpottamiseksi. Pääosin sitaatit ovat siinä muodossa, jossa ne haastatteluissa esiintyivät. Haastateltavan nimen yhteydessä on ilmoitettu ikä (viidesluokkalainen 11 ja yhdeksäsluokkalainen 15). Anonymiteetin säilyttämiseksi haastateltavien nimet on muutettu.

Lapsilla ja nuorilla oli erilaisia tapoja merkitä paikkoja karttoihin. Osa käytti runsaasti postit-lappuja, joita heille oli jaettu tehtävän suorittamisen tueksi. Osa merkitsi paikkoja pisteillä tai rasteilla ja osa väritti alueita ja maita eri väreillä, jotka kuvasivat henkilön kokemusta kyseessä olevasta paikasta. Kartoissa oli runsaasti erilaisia merkintöjä, joissa esiintyi muun muassa haastateltavien koteja, kouluja, kavereiden koteja, harrastuspaikkoja, sukulaisten asuinpaikkoja, mökkejä, matkakohteita, joissa haastateltavat haluaisivat käydä tai joissa he olivat käyneet, sekä sellaisia paikkoja joihin he eivät haluaisi missään nimessä mennä. Suurin osa merkinnöistä oli positiivisia tai neutraaleja, mutta varsinkin ulkomaan karttoihin merkittiin useimmiten myös negatiivisia kohteita.

Kuva 3. Suomen kartta, johon on merkitty runsaasti tärkeitä, positiivisia ja neutraaleja paikkoja. Paikkojen tärkeyttä on korostettu sydämen kuvilla.

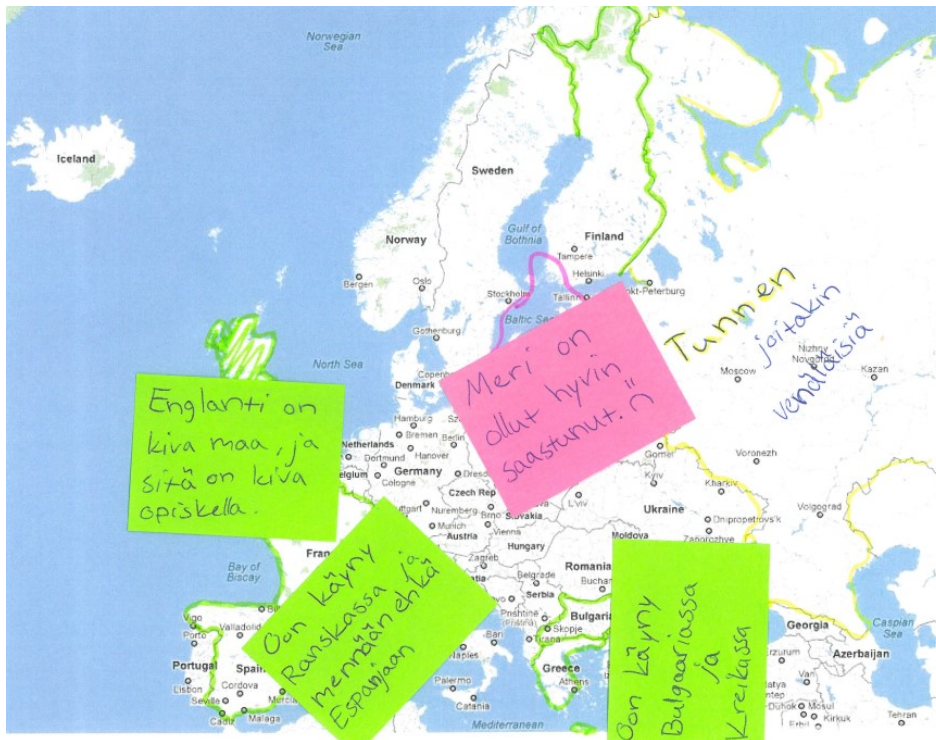

Kuva 4. Suomen kartta, johon on merkitty runsaasti tärkeitä paikkoja, kuten sukulaisten koteja ja tärkeitä mökkipaikkoja. Itämeri on merkitty punaisella, koska se on saastunut.

Luontopaikkojen osalta, negatiivisia merkintöjä löytyi erityisesti vesistökohteista, jotka ovat saastuneita. Tein havainnon, että henkilö, joka oli huolissaan lähijärven saastumisesta, oli merkinnyt toiseen karttaan myös Itämeren saastumisen. Itämeri ja Tampereella eräs tutkittavien koulun läheinen järvi sai runsaasti punaista väriä juuri saastumisen ja likaisuuden vuoksi.

Kuva 7. Suomen kartta, johon on merkitty saastunut Itämeri.

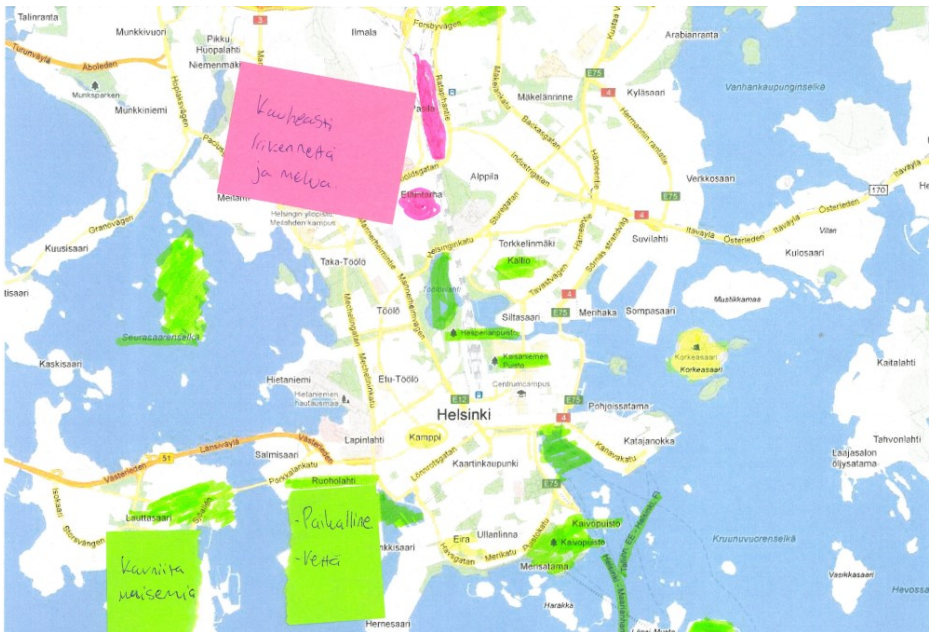

Kuva 8. Euroopan kartta, johon on merkitty saastunut Itämeri.

Joissakin kartoissa oli lähes pelkästään luontoon ja ympäristöön liittyviä merkintöjä.

Kuva 9. Lähialueen kartta, johon on merkitty positiivisia, neutraaleja ja negatiivisia tunteita herättäviä luontopaikkoja.

Kuva 10. Helsingin kartta, johon on merkitty positiivisia ja negatiivisia ympäristöön liittyviä asioita.

4.1 Merkitykselliset luontopaikat

Aineistosta nousi esiin erilaisia paikkoja, joissa luontoelementit, ympäristö ja suhde luontoon korostuvat. Vilkun (1997, 173) tutkimuksessa luonto määrittyi alueen asukkaille paikkasidonnaisena, konkreettisesti näkyvissä ja koettavissa olevana asiana. Myös tässä tutkimuksessa luonto määrittyi samankaltaisena, metsinä, rantoina, puistoina, puina, vesistöinä, kauniina maisemina ja eläiminä.

Luonnosta nauttiminen liittyy yleisesti vahvasti vapaa-aikaan. Esimerkiksi matkailussa luonto näyttäytyy merenä, aurinkona ja hiekkana. Jos luontoelämyksiä liitetään vain poikkeuksellisiin kulutustilanteisiin, matkailuun tai huvipuistoihin, rajaa tämä ulkopuolelle kiinnostavia arkisen elämän nautintoja. (Timonen 2009, 204) Timosen (emt. 204) mukaan suomalaisille tärkeitä luonnosta nauttimisen käytäntöjä ovat arkiset teot, kuten käveleminen luonnossa, lomailu kesämökillä tai puutarhan hoito. Myös Vilkuna (1997, 176 - 178) toteaa, että hänen tutkimuksessaan asukkaille tärkeitä ovat ne luonnon merkitykset, jotka tulevat esiin ja ovat olennaisia päivittäisille arkielämän käytännöille, arvoille ja sosiaalisille suhteille. Tämä välittyi myös omasta tutkimusaineistostani. Luontopaikat liittyivät vahvasti melko arkiseenkin vapaa-ajanviettoon, mutta luonnon kanssa ollaan kosketuksissa myös

esimerkiksi koulun liikuntatunneilla ja loma-aikoina matkaillessa. Luonnossa oleilu, toimiminen ja kesämökillä käynti nousivat vahvasti aineistosta esiin.

Erittelen merkityksellisten luontopaikkojen analyysin näiden löydösten pohjalta neljään osaan. Ensin tarkastelen mökkiä kokemuksellisenä luontopaikkana. Sen jälkeen käsittelen luonnonpaikkoja, jotka pitävät sisällään metsät, puistot, rannat ja vesistöt sekä maaseutumaiset ympäristöt. Kolmanneksi tarkastelen matkoja luontopaikkakokemusten mahdollistajina. Lopuksi käyn läpi, minkälaisia negatiivisia kokemuksia haastateltavat liittävät joihinkin kartalle merkitsemiinsä luontopaikkoihin.

4.1.1 Mökki kokemuksellisenä luontopaikkana

Eniten luontopaikkamerkintöjä liittyi mökkeihin. Halusin poimia mökkikokemukset tutkimusaineistosta, sillä mökit koetaan usein erityisinä paikkoina ja näin vaikutti olevan myös tutkimusaineistoni perusteella. Mökillä luonto on läsnä ja mökkeilyyn liittyy oleellisena osana myös erilaiset sosiaaliset suhteet. Tässä kappaleessa erittelen erityisesti haastateltavien luontokokemuksia mökkiympäristössä ja myöhemmin luvussa 4.2 perehdyn sosiaalisiin suhteisiin, joita mökilläkin toteutetaan.

Mökkiin yhdistetään usein luonnonläheisyys. Alasuutari ja Alasuutari (2010) ovat tutkineet mökkiläisten kokemuksia mökistä. Heidän mukaansa mökki on vastapainoa arkielämälle ja edustaa vapaa-aikaa. Mökkeily myös koetaan hyvin samantyyppisesti, ihanana, ympäri maailmaa. Mökillä arjesta irti pääsemisen kautta ihmiset kokevat rentoutuvansa (emt. 17, 19).

Heikinheimon, Hakapään ja Koskisen (2015, 22) mukaan mökkeilyä harrastetaan kaikissa elämänkulun vaiheissa ja lapset ja nuoret voivat saada mökkikokemuksia vanhempien, sukulaisten ja perheen ystävien mökeillä. Mökkeilyä pidetään vahvana osana suomalaista yhteiskuntaa. Syitä mökkeilyn suosioon on esimerkiksi se, että se antaa vastapainoa kaupunkielämälle ja sen on katsottu kulttuurisesti sopivan suomalaisuuteen, koska täällä arvostetaan luontoa, maalaiselämää ja luonnonläheisyyttä. (Pitkänen & Kokki 2005, 161)

Kymmenen haastateltavaa oli merkinnyt karttoihinsa mökin tai mökkejä. Mökillä vietetään luonnollisesti aikaa varsinkin kesäisin. Alasuutarin ja Alasuutarin (2010, 35) tutkimuksessa useimpien haastateltavien mökki sijaitsee veden äärellä, ja vettä pidetään myös tärkeänä osana mökin luontoa. Vesi tarjoaa myös toiminnallisia mahdollisuuksia, kalastamisen ja

uimisen kautta. Aleksi kertoo kävelevänsä paljon metsässä ja kalastavansa. Hän myös metsästää lintuja ja jäniksiä. Aleksi kalastaa verkoilla, uistelee virvelillä ja talvella pilkkii. Hän käy kalastamassa sukulaisten kanssa, joiden mökki on naapurissa. Aleksin mökillä pelataan myös perheen kanssa lentopalloa, joka on perheen yhteinen harrastus. Mökillä on ollut mukana Aleksin ystävä, joka tykkää myös kalastaa.

Timosen (2009, 221) mukaan mökkiloman nautinnot syntyvät mökkeilyn taitojen lisäksi luontoaistimuksista. Mökkeilyyn liittyy niin souturetket, halonhakkuu, sienestys ja marjastus, kalastus, rakentaminen kuin mökkitie kunnostuskin. Monet lapsista ja nuorista kertoivat erilaisista touhuista mökillä, soutelusta, kalastuksesta ja metsäretkistä. Luontoelementti on mökkeillessä vahvasti läsnä metsänä, vetenä, luonnon eläiminä ja mökkimaisemana.

Emilia kertoo, että Kokkolassa on suvun yhteinen mökki, jossa he viettävät aikaa varsinkin kesäisin. Mökki on erityinen paikka meren rannalla, siellä on moottorivene ja siellä voi uida. Pihassa on iso uima-allas. Paikasta on paljon kivoja muistoja, koska Emilia on pyörinyt siellä jo pienestä pitäen serkkujen kanssa. Mökistä on tullut merkittävä ja erityinen paikka muun muassa siksi, että siellä on vietetty paljon aikaa jo pienenä. Mökin merkityksiksi ovatkin myös tutkimuksissa nousseet mm. harrastusmahdollisuudet, ympäristön hyvinvointivaikutukset ja elämyksellisyys, sosiaalisten suhteiden vaaliminen sekä paikan merkitys esimerkiksi ympäristön ”historiallisuuden” kautta. (Heikinheimo ym. 2015; kts. Venäläinen 1989; Pitkänen & Kokki 2005; Alasuutari & Alasuutari 2010)

Jenna on merkinnyt karttoihin useita mökkikohteita. Hän on viettänyt paljon aikaa kahden kaverinsa mökeillä yhdessä. Lisäksi heillä on mökki saarella, joka on Jennalle tärkeä paikka sen historiallisuuden vuoksi ja myös kaverit tykkäävät paikasta:

”Se varmaan, et ku me ollaan aina oltu siellä – tosi paljon aikaa ja sieltä on niin paljon hyvii muistoja, ja siit on vaan muodostunu mulle niin tärkeä paikka. Ja nyt ku mä oon ollu siel kavereiden kaa, ni sitte neki tykkää siit paikast ja sillee.” (Jenna 15)

”Se on siis saari, et se on sellanen pikkusaari mis on mieän mökki, ni tietty kesäl uidaan ja käydään soutelee ja sillee, ja sitte nyt talvel pääsee jäitä pitkin vaik mihin jos tahtoo. Ja sitte kaikkee, no aika paljon semmost niinku vaan rentoutumista, et se on mulle semmonen paikka mis mä rentoudun.” (Jenna 15)

Mökki on paikka, jossa kerätään voimia ja tärkeimmät elementit mökkeilyssä ovatkin rauha, vapaus, luonto, vesi ja sauna, ja ne liittyvät virkistymisen ja rentoutumisen kokemukseen (Alasuutari & Alasuutari 2010, 36). Myös Jennalle mökki edustaa erityisesti rentoutumista. Suvulla on myös toinen mökki, joka ei ole Jennalle niin tärkeä kuin saari, mutta sieltäkin on paljon hyviä muistoja, varsinkin siltä ajalta, kun hän oli ihan pieni.

Jenna korostaa sitä, kuinka tärkeää on, että hän pääsee mökille rauhoittumaan. Alasuutari ja Alasuutari (2010, 33) toteavat, että mökillä voidaan irrottautua ja vapautua sosiaalisen kanssakäymisen ja ihmissuhteiden oletuksista ja vaatimuksista, joita arjessa koetaan. Mökillä ei tarvitse esittää ja olla se minä, jota arjen kanssakäymisessä edustaa, ja tämä pätee myös Jennan kokemukseen mökkeilystä. Hänen mukaansa mökillä saa ottaa rennosti, eikä siellä tarvitse kärsiä esimerkiksi ulkonäköpaineista, joita hän kokee kaupungissa.

”Siis mulle on kaikki kaikessa se, et pääsee mökille rauhottuu. Tai sit jos lähtee kavereidenki mökeille tai ihan mihin vaan, ni sit on rauhassa ja ei tarvii yhtään välittää, et milt näyttää. Ku jos tääl menee ulos ni pitää- ei voi näyttää ihan harakan p- pepult vaan pitää vähä jotenki laittautuu. Ja sit mökeil niinku tulee vaan sellane rauhottunu fiilis ja – sit ku siel on yleensä hyvä seuras, ni seki on hyvä.” (Jenna 15)

Jenna pohtii myös suhdetta kaupunkiasumisen ja mökkeilyn välillä:

”Siis mä oon niinku- mä oon sellane ihmine, et mä tykkään asuu kaupungis, ja sitte ku mä oon aikune ni mul ois haave muuttaa iha keskustaa ja elellä jossain yksiös ihan rauhas yksin hetken aikaa. Mut sit mul tulee semmone vaihe, et noni nyt mä haluan johonki mökille rauhottuu, sit mä viihdyn siellä ehkä tai viihtysin maksimissaan ehkä neljä päivää- neljä viis päivää. Mut sit on pakko päästä takasin, mut onnekse onnistuu sit yleensä, et vanhemmatkaa ei oo semmosii, et ne haluis olla ihan välttämättä kolme viikkoo putkee.” (Jenna 15)

Vaikka mökki on tärkeä rauhoittumispaikka, ei Jenna jaksaisi viettää siellä aikaa loputtomiin. Mökki toimii vastapainona arjen kiireille ja siellä käydään silloin tällöin nauttimassa luonnonrauhasta ja keräämässä voimia, jotta voidaan palata taas kaupunkiin elämään tavallista arkea.

Aino on merkinnyt kartalle kaksi mökkikohdetta, kaverin mökin ja Tammisaaren, josta he ovat perheen kanssa vuokranneet mökin kolmesti. Mökin ei tarvitse olla edes oma, jotta siihen syntyy kiinteä paikkasuhte. Kaverin mökiltä on hauskoja muistoja ja

vuokramökkikohde on Ainolle tärkeä siksi, että siellä on kiva uida ja sauna. Siellä saa olla vapaammin, kuin kotona, ja syödä esimerkiksi herkkuja. Aino tykkää myös tehdä koiran kanssa lenkkejä luonnossa. Mökin toiminnallisuus on siis arvossa myös Ainon kohdalla.

”Siel on kiva uida ja sit niinku siel on kiva sauna ja ylipäänsä niinku, sit siel saa olla vähän vapaammin, siel saa syödä kaikkee herkkuu ja tällasta. Ja sitte just ku voi tehä koiran kaa pitkii lenkkei ja sit se saa olla siin pihalla ja tällasta – ja sit se voi tulla veteen, tai siis ku se on vesikoira mut se pelkää uimista, se tulee kyl niinku veteen mut sit heti ku tassut ei osu pohjaan ni se ui saman tien rantaan, sit ku se on tippunu pienenä veneestä.” (Aino 11)

Valtteri kuvailee Kiteen mökkiä toiseksi rakkaaksi paikaksi. Hän viettää mökillä joka kesä perheen kanssa lähes koko kesän aikaa. Valtteri nauttii mökillä olost paljon:

”Mä oon luonnon terapiassa ja kalastan ja hypin trampoliinilla ja nautiskelen elämästä et en oikeestaan tota muuta, että se on vaan sitä, että nautin siellä olemisesta.” (Valtteri 15)

Mökki ja luonto näyttäytyvät Valtterille terapiapaikkoina, jossa hän voi nauttia olostaan. Hänellä on rankka koulukiusaamistausta, joten luonnonterapia voi viitata siitä toipumiseen. Auran, Horellin ja Korpelan (1997, 54) mukaan luontoon tai kesämökille meno tarjoaa mahdollisuuden lepoon ja elpymiseen. Luonto voidaan kokea elvyttävien ja eheyttävien elämysten lähteenä ja näin tuntuu olevan Valtterin kohdalla.

Mökillä vietetään usein aikaa enemmän pihalla kuin kotona, kuten Roosa kertoo. Toisaalta Jasmin kertoo viihtyvänsä enemmän sisätiloissa:

”No siellä on vähä sellasta et oon enemmän sisätiloissa, ku kesällä ainaki on aika paljon hyttysiä ja sellasta.” (Jasmin 11)

Jasmin kuvailee, että mökki on mäen päällä ja sieltä pääsee alas rantaan. He käyvät perheen kanssa mökillä kesäisin, esimerkiksi juhannuksena, ja ovat siellä pari päivää. Jasmin tykkää lukea mökillä kirjaa, piirtää ja uida. Mökki näyttäytyy Jasminille rauhoittumispaikkana, jossa käydään pari kertaa kesässä ja siellä tehdään rauhallisia asioita, kuten luetaan kirjaa ja piirretään. Vaikka Jasmin viettää siellä paljon aikaa sisällä, pääsee hän kosketuksiin luonnon kanssa uimisen kautta.

4.1.2 Luonnonpaikat

Luonnonpaikkoina käsitän tutkimuksessani paikat, joissa on luonnonelementtejä, kuten vettä; paikat joissa luonto ympäröi ihmisen, kuten metsät; luontoalueet kaupungissa, kuten puistot; sekä maaseutumaiset paikat, jotka erottuvat olemukseltaan kaupunkiympäristöstä, jossa tutkittavat pääasiassa elävät.

Metsät

Muutama haastateltavista nosti paikoista itselleen tärkeäksi metsät ja metsässä oleskelun. Metsässä oleskelu ja mökkeily linkittyvät vahvasti toisiinsa, sillä mökit sijaitsevat usein metsän läheisyydessä. Metsässä seikkaillaan ja tehdään tutkimusretkiä, siellä käydään perheen kanssa retkellä ja kavereiden kanssa leikkimässä tai ulkoiluttamassa koiria.

Julia kertoo hyvistä muistoistaan, jotka liittyvät metsään ja kuvailee viettämäänsä aikaa metsässä isän ja sisron kanssa. He tekevät yhdessä tutkimusmatkoja metsään ja ovat löytäneet sieltä erilaisia asioita, kuten nuotiopaikan ja puron, josta voi juoda ihan kirkasta vettä. Metsä on erityisen tärkeä paikka siksi, että siellä vietetään aikaa isän kanssa, jolle luonto on lähellä sydäntä. Metsässä, luonnon keskellä isä on rennompempi ja yhdessä on siksi kiva viettää aikaa.

Aino on merkinnyt karttaansa metsän, joka on kaverin luo johtavan reitin varrella. Aino tykkää seikkailla metsässä ja käydä koiran kanssa lenkillä. Erityisesti erilaiset luontoelementit tekevät metsästä kiinnostavan:

”Sit täs on tää metsä, ni mä seikkailen siel aina joskus ja käyn koiran kaa ja tällast. -- Siel on se yks kiva mäki ja sit siel on, se on vaan kiva kävellä siellä ja sillee, ja sit joskus siel on kaatunu puita, ni sit siel on hauskaa kattoo, ku ne on kaatunu.” (Aino11)

Paikka on muodostunut tärkeäksi Ainolle sen elementtien pohjalta. Metsä sijaitsee lähellä ja on kaverin luo johtavan reitin varrella, joka mahdollistaa siellä käymisen usein. Myös koiran ulkoiluttaminen tarjoaa mahdollisuuden mennä metsään. Varsinkin jos on hyvä ilma, lenkillä on kivaa ja erityisen mukavaa on katsoa, kun koira touhottaa. Timosen (2009, 208) mukaan kävelyn käytäntö liittyy urbaaniin luontosuhteeseen. Aktiivisesti kävelyä harrastaville luonnossa olo vapaa-aikana on erityisen tärkeää ja luonnossa liikkuminen ja luonnon aistiminen ovat osa kävelyn käytäntöä. Hänen mukaansa terveysvaikutusten lisäksi tulisi tarkastella kävelyyn liittyvää luontokokemusta. Kävelyä harrastetaankin mieluiten luonnosta

nauttien, marjoja tai sieniä poimien tai ulkoiluttamalla eläimiä. Koiran kanssa kävely antaa ulkoilusta nauttimisen lisäksi mahdollisuuden tarkastella toisen lajin käyttäytymistä. (Timonen, 2009, 212)

Vaikuttaa siltä, että Aino viettää aikaa metsässä yksin ja koiran kanssa, ja metsä on osa hänen arkisia käytäntöjään. Metsä sijaitsee kulkureitin varrella, mutta se tarjoaa myös paikan seikkailuille ja tutkimusmatkoille. Ainolla on välitön suhde luontoon ja sen elollisiin olioihin. Eläinten hoivaamisella on myönteisiä vaikutuksia lapsen sosiaalisen, emotionaalisen ja kognitiivisen kehityksen kannalta ja se vahvistaa itseluottamusta (Taylor & Kuo 2006; ks. Derr 2006, 117). Aino on kerännyt tällaisia hoivakokemuksia koiran kanssa, mutta myös luonnoneläinten avulla. Hän kertoo, että on aina halunnut lemmikin ja on sen vuoksi keräillyt eläimiä jopa luonnosta:

"Siis mä oon aina halunnu lemmikkiä, et mä oon niinkun millon tuolta joesta kalastanut tota jokikatkoja, semmosii pienii ja pitäny niit sit purkissa, ja sit mä oon kerran yrittäny salakuljettaa sammakon mun huoneeseen." (Aino 11)

Myös Noora tykkää seikkailla metsissä ja hän harrastaa sitä erityisesti serkkujen kanssa. He kävelevät ja menevät metsissä eteenpäin ja katsovat mitä siellä on. Lähiluonto on tärkeässä osassa lasten yhdessä viettämää aikaa. Erityisesti ala-asteikäisille metsät näyttäytyvät paikkoina, jotka tarjoavat mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin ja niihin mennään erityisesti olemaan kavereiden kanssa ja tutkimaan luontoa.

Vilkuna (1997, 176) on tutkimuksensa pohjalta todennut, että aikuiselle "epämääräinen metsänretale" voi olla lapsille toiminnan keidas, joka tuo leikkeihin vaihtelua. Salosen (2010, 30, 104) mukaan luontoympäristö tarjoaa lapsille loputtomasti virikkeitä ja se kannustaa lasta luovuuteen, toimintaan, yhteisleikkiin, yksinloon ja rauhoittumiseen. Lisäksi metsä tarjoaa ympäristön motoriikan ja kehon hallinnan kehittämiseen. (emt. 30, 104) On ilahduttavaa huomata, että metsät kuuluvat vielä nykypäivänäkin paikkoihin, jossa lapset ja nuoret viihtyvät ja jossa lapset leikkivät ja seikkailevat sekä ovat kosketuksissa arkiympäristönsä ja lähiluonnon kanssa.

Yläasteikäiselle Valtterille metsä on tärkeä paikka. Hän viettää paljon aikaa luonnossa ja luonto tarjoaa hänelle rauhoittumispaikan ja toisaalta luo toiminnanmahdollisuuksia kalastuksen muodossa. Hän haaveilee eräoppaan ammatista:

"Mä oon kelannu et ois aika hauska päästä eräoppaaks töihin... ja toine mitä mä oon joskus miettiny, on mennä tonne Maarianhaminaan tai tonne noin, ku siellä on niitä turisteja jotka haluaa kalastaa, nii siellähän saa isoja haukia, ni sinne on iha oikeesti tuottosa työ siellä olla kalastusohjaajana, ku tulee niitä tota, perheitä jotka haluaa kalastaa." (Valtteri 15)

Valtterin vastauksesta on jo huomattavissa, että luontokokemukset ovat vaikuttaneet häneen syvästi. Hänellä on tulevaisuuden haaveita, jotka liittyvät vahvasti luontoon ja luonnon kanssa tekemisissä olemiseen. Eräoppaana tai kalastusohjaajana hänellä olisi myös mahdollisuus jakaa muille luonto-osaamistaan ja näin edesauttaa luontokokemusten syntymistä.

Puistot

Tutkimuksen lapset ja nuoret elävät kaupunkimaisissa ympäristöissä, joissa on helposti saavutettavissa myös kaupunkipuistoja. Puistot kuuluvat oleellisena osana kaupunkiympäristöön luoden asukkaille virkistysmahdollisuuksia. Yleisesti puistot ovat erityyppisiä riippuen siitä, minkälaiseen käyttöön ne on suunniteltu ja missä ne sijaitsevat. Kaupunkiympäristöissä puistot ovat yleensä rakennettuja ja hoidettuja viheralueita. Puistossa voi olla myös toiminnallisia puolia, kuten leikkikenttä lapsille.

Kolmasosa haastatelluista mainitsi luontopaikkakokemuksissaan puistot. Puistoissa vietetään aikaa ystävien ja perheen kanssa. Puistoihin yhdistyy vahvasti toiminnallinen puoli, siellä oleillaan hyvässä seurassa, hiihdetään, leikitään ja kiipeillään. Yksi haastateltavista kertoi liikuntatunnin olevan joskus puistossa ja yksi kertoi vievänsä naapurin koiraa lenkille puistoon. Puistoja kuvaillaan yleisimmin kivoiksi. Puistot ovat usein myös helposti saavutettavissa, sillä niitä on tarjolla myös kaupunkiympäristössä ja niiden avulla voidaan kartuttaa lähiluontokokemuksia.

Varsinkin viidesluokkalaiset kertovat viihtyvänsä puistoissa joissa on erilaisia kiipeilytelineitä ja keinuja. Hollowayn ja Walentinin (2000) mukaan erityisesti lapset kokevat ympäristönsä elementit toimintojen kautta, jotka niihin liittyvät (Kaivola & Rikkinen 2003, 52). Yläasteikäiset puolestaan kiinnittävät huomiota ja arvostavat puistojen maisemallisia ominaisuuksia, vihreyttä ja kauneutta.

Anna on jakanut luontokokemuksen kaverin kanssa puistossa, jossa he ovat rakennelleet puroon siltoja. Roosa on merkinnyt karttaan kaksi paikkaa, joissa on puisto. Hän tykkää

kävellä ympäristössä kavereiden kanssa ja käydä puistossa, jossa on keinuja ja kiipeilytelineitä. Roosa käyttää myös tuttujen koiraa lenkillä puistossa. Helsingin läntisessä kaupunginosassa asuvat Roosan mummo ja vaari kerrostalossa. Hän käy mummolassa joskus hoidossa isoveljen kanssa. Mummolan lähellä on puisto, jossa on kiipeilypaikka, jota Roosa kuvailee aika kivaksi. Puistoissa lapset toimivat kehollisesti ja heidän käyttämissään puistoissa on useimmiten lapsille suunnattuja välineitä, kuten kiipeilytelineitä ja keinuja. Kaupunkien puistot tarjoavat myös mahdollisuuden käydä lenkillä koiran kanssa tai vain oleilla ja kävellä kavereiden kanssa.

Yläasteikäinen Sofia kertoo viettäneensä aikaa Etelä-Esplanadilla äidin kanssa, kun hän oli menossa mummun luokse Ruotsiin kesäksi. He odottivat puistossa laivaa ja tämä on jäänyt Sofialle mieleen, koska paikka oli kaunis. Hän kuvailee paikkaa näin:

"--mun mielestä se oli niin kaunista seutua varsinkin kesällä, ku siellä on paljon niitä vanhoja puita ja kukkia ja ne pienet kahvilat ja tämmöset." (Sofia 15)

Sofia kertoo viettävänsä kesäisin aikaa myös tamperelaisessa puistossa, josta hän pitää erityisesti, koska siellä on kesäisin kaunista, kun puut ovat vihreinä ja muutenkin. Puistot näyttäytyvät Sofialle erityisesti esteettisinä paikkoina. Salosen (2010, 67 - 68) mukaan luonnossa arvostetaan eniten ulkoilumahdollisuuksia ja esteettisiä elämyksiä. Luonto tarjoaa kauniita maisemia katsottaviksi ja koettaviksi, mutta myös rauhaa, hiljaisuutta, tuoksua ja luonnonääniä, joita pidetään myös arvossa.

Niin ikään yläasteikäinen Amanda kertoo, että puisto ja puiston metsä ovat hänen mielestään kivoja paikkoja ja hän viettää siellä yleensä aikaa. Hän on merkinnyt kartalle myös toisen puiston, jossa hän on käynyt joskus ja se on hänen mielestään myös ihan kiva paikka. Amanda mainitsee erityisenä paikkana koulun kentän, jossa voi liikkua ja pelata esimerkiksi jalkapalloa. Koulun kentässä Amandaa kiehtoo myös sen maisemallinen luonne ja avoin näköala:

"Ja sit toi koulun kenttä, niin se on just kiva, ku siellä näkee silleen koko taivaan melkeenpä." (Amanda 15)

Rannat ja vesistöt

Ihmisten on havaittu suosivan viheralueiden lisäksi myös ympäristöjä, joissa on vettä. Näiden suosiota on pyritty selittämään muun muassa sillä, että vesiympäristöt ovat

houkuttelevia ja virkistäviä ja niissä on miellyttävä äänimaailma. (White ym. 2010) Rannat ja vesistöt ovat ympäristöinä merkityksellisiä, myös lasten ja nuorten keskuudessa. Noin puolet haastateltavista oli merkinnyt karttoihinsa ranta- ja vesistökohteita. Rannoista pidetään erityisesti siksi, että siellä voi uida ja kalastaa. Vesistöjen lähellä myös rentoudutaan ja paistatellaan päivää.

Kaksi haastateltavaa, Matias ja Anna, kertovat käyvänsä Tampereen keskustan tuntumassa sijaitsevalla lammella ruokkimassa sorsia. Toisaalta vesistöihin ja rantoihin liittyy myös negatiivisia puolia, niiden ollessa likaisia ja saastuneita.

"Noku, siel on sorsii, ja se on kiva, ja sitte ku se on jotenki nii likane ja niinku sillai kuten lidesjärviki on nii niinku likanen, saastunu." (Matias 11)

Amanda kuvailee Helsingin läntisen kaupunginosan kohteita, Seurasaarta, Lauttasaarta ja Ruoholahtea tärkeiksi, rauhallisiksi vesistökohteiksi. Hän kertoo viettäneensä saaristossa aikaa äidin kanssa, minkä vuoksi vesistöalueista on tullut tärkeitä.

Valtteri kertoo kalaharrastuksestaan, joka on hänelle tärkeä ja jossa hän on taitava. Vesistöt tarjoavat Valtterille mahdollisuuden harrastaa ja viettää aikaa luonnon parissa. Hän virvelöi ukin kotipaikalla kesäisin. Valtteri kertoo saavansa kesän aikana noin 70 haukea, muutaman kuhan ja isoja ahvenia. Kalastamisessa häntä kiehtoo odottaminen, itsensä ylittäminen ja se tunne, kun kala vihdoinkin tärppää. Valtteri kuvailee kalastamisen kiehtovuutta:

"Se odottaminen, ja sitte ku se tärppää ja ittesä ylittämine, sit ku saa saalista, ja se nautinto siitä ku sitte saat sen kalan. Ja muistan ensimmäisii haukii, ku syötiin, niin mietin, että tämä me saatiin sillä ja sillä uistimella. Ja tuota, sitte ne on aina parhait hetkii, ku huomas et kuha on kiinni, ja sit ku sen verran paljon on kalastanu niin kyl sen erottaa, ku on kuha kiinni ja hauki, kuha vetää kovempaa ja vetää yhen vedon ja sit se tulee kiltisti vähän matkaa koko ajan pientä." (Valtteri 15)

"Nii kyl se on aina hyvä fiilis, ja sitte tota me ostettiin moottori veneeseen, semmone sähkömoottori, aika halpa, mut sillä pääsee niinku, et mä pystyn yksin vetää perässä uistimia, ettei mun ei tarvii soutaa ja pitää vapoja. Et oli aika haasteellista, et se on tullu vielä enemmän et mä vaan pyöriny siellä järvellä ympyrää näin, ja sit aina tullu muutama hauki ja tuonu kotia ja jatkanu ja joka päivä. Ja välillä vaan ajelin siellä ja kattelin rantoja ja sivusilmällä, saatto kalastaa vähän ja millon mitäki ja sit käyny mato-ongella silleen..." (Valtteri 15)

Maaseutumaiset ympäristöt

Maaseutua arvostetaan luonnonläheisyyden, rauhallisuuden, yhteisöllisyyden, turvallisuuden ja puhtauden vuoksi. Maaseudun ympäristöä on kuvailtu muun muassa kauniiksi, koskemattomaksi ja maatilojen ympäröiväksi, jossa vesistöt ja ilma ovat puhtaita. Sen koetaan vaikuttavan myös lapsien kehitykseen myönteisesti. Kasvaminen maaseutumaisessa ympäristössä saa arvostamaan luontoa ja maaseutua. (Halfacree 1995, 5, 15)

Osa haastateltavista kertoi kokemuksistaan maaseutumaisissa olosuhteissa. Maaseudulla juoksennellaan kavereiden kanssa pelloilla ja nautitaan luonnonrauhasta. Sofia kertoo kummitädin maatilasta, jossa hän on käynyt kesällä tekemässä peltotöitä ja ruokkimassa ja punnitsemassa lampaista. Hän kuvailee maatilalla olemista seuraavanlaisesti:

”--mä rakastan tosi paljon eläimiä, ja sitte mää tykkään maatilalla olemisesta, koska se on kaukana kaikesta muusta, niinku melusta ja melskeestä ja siel on niin rauhallista ja sitte ihanaa olla.”

(Sofia 15)

Sofia kokee maatilalla rauhallisena paikkana, joka on kaukana melusta. Myös aiemmassa tutkimuksessa maaseutu on nähty paikkana, jossa ei ole liikennettä eikä melua ja hälyä (Halfacree 1995, 5). Maatilalla olemiseen liittyy Sofian kohdalla myös toiminnallinen puoli ja yhteys eläimiin. Sofia voisi jopa kuvitella asuvansa aikuisena sellaisissa olosuhteissa:

”[työnteko] oli tosi mukavaa, mä voisin kuvitella itteni vaikka sitten aikuisena, että mulla olis maatila ja siellä olis lampaista ja kanoja ja sitte koira ja kissa ja tämmösiä.” (Sofia 15)

Noora kertoo serkkujensa kotipaikasta Joensuussa, jossa hän pitää erityisesti siitä, että näkee erilaista ympäristöä kuin kotona Helsingissä. Noora pitää luonnonläheisyydestä ja siitä, että kaikki on pienempää verrattuna Helsingin suuriin ostoskeskuksiin. Hän nauttii myös siitä, että pääsee pois kaupungin melusta.

”No sillä lailla et ei täs meidän lähellä oo niin paljon järviäkään esimerkiksi, niil on joku kolme neljä järveä siin iha lähellä ja...” (Noora 11)

Haastattelija: ”Sä tykkäät siitä luonnon läheisyydestä.”

”Joo, ja sit siel on niin niinku pientä verrattuna tähän Helsinkiin, et siel ei oo niin isoja kauppakeskuksia esimerkiksi ku täällä.” (Noora 11)

"Se on mun mielest iha niinku kivaa et siel on sellasta vähä rauhallisempaa, niinku kesäsin pääsee vähä pois siit kaikesta melusta." (Noora 11)

Molempien kohdalla maaseutumaisten paikkojen kokemiseen liittyy rauha, meluttomuus ja luonnonläheisyys. Nämä elementit ovat samankaltaisia, mitä liitetään muihinkin luontopaikkoihin kuten mökkeihin ja metsiin. Maaseudulla kerätyt positiiviset kokemukset voivat vaikuttaa myönteisesti näiden henkilöiden suhtautumiseen luontoon ja ympäristöön tulevaisuudessa.

4.1.3 Matkat luontopaikkakokemusten mahdollistajina

Suurin osa haastatelluista oli merkinnyt karttoihin matkakohteita. Monet olivat käyneet laskettelumatkoilla ja leirintäalueilla kotimaassa, mutta osa oli matkustanut myös ulkomailla. Lomamatkoilta jää usein mieleen erityisesti maisemat, rannat ja muut luontokohteet. Naukkarisen (2006, 68) mukaan turistit toivovatkin usein matkoilla näkevänsä esteettisesti palkitsevia kohteita, kuten kauniita maisemia.

Alexi on käynyt metsästysretkillä Pohjoismaissa, Ruotsissa ja Norjassa. Näillä retkillä toimitaan luonnonympäristöissä ja kohdataan myös luonnonvaraisia eläimiä. Hän kertoo myös, että he käyvät usein lomalla Maltalla. Mökkinaapuri oli suositellut paikkaa heille ja lähti mukaan matkalle ja sen jälkeen he ovat käyneet siellä useamminkin. Perhe on matkustellut muuallakin, mutta Malta on Aleksille erityinen paikka, koska se on pieni paikka, jossa on merta ympärillä. Kuten monien muidenkin luontopaikkojen kohdalla, arvostaa Alexi paikassa hienoja maisemia ja rauhaa:

"Emmä tiä ehkä se, että siel on hienot maisemat ja yleensä aika lämmin ja – pääsee uimaan ja muutenki rauhallista, niinku erilaista ku Suomessa." (Alexi 15)

Amanda kertoo käyneensä Reykjavikissa joulun aikaan. Hänen mielestään se oli ihana paikka, vaikka siellä oli kylmää. Erityisesti paikan luonto teki häneen vaikutuksen:

"No just niinku se luonto, ku me käytiin kaikis niis nähtävyyspaikoissa, ni ne oli tosi hienoi. Niinku kaikkii tällasii luonnon tekemii, tosi hienoo." (Amanda 15)

Amanda haaveilee myös matkustamisesta Lappiin, koska haluaisi joskus kokea Lapin. Hänelle ei olisi väliä minä vuodenaikana hän sinne menisi, koska maisemat, jotka häntä siellä erityisesti kiehtovat, olisivat varmasti yhtä hienoja:

”--jotenki ne maisemat on varmaan tosi hienoja ja kaikki porot ja tällaset.” (Amanda 15)

Maisemat ovat tärkeitä ihmisille ja ne muodostavat taustan jokapäiväiselle elämällemme. Ne voivat herättää myös vahvoja tunteita. Esimerkiksi jos ihmisiä pyydetään kuvailemaan heidän lempimaisemaansa tai kertomaan menettämästään maisemasta, on heillä usein tarina kerrottavanaan. (Steg ym. 2012, 38) Maisemat herättävät tunteita ja jäävät mieleen. Erityisesti matkakohteista on myös lapsille ja nuorille jäänyt mieleen juuri maisemat ja esteettiset kokemukset.

Amandalle vesielementti on tärkeä. Se on havaittavissa myös siitä, että hän on merkinnyt USA:n rannikon vihreällä. Hän myös haaveilee Kaliforniaan muutosta ja on käynyt Floridassa. Floridassa vesi on hänen mukaansa lämpimämpää kuin Suomessa ja hän haluaisikin asua mieluummin Amerikassa kuin Suomessa. Aino puolestaan muistelee Thaimaata, jossa hän on käynyt pari kertaa aiemmin ja jossa äiti on ollut joogaleirillä. Erityisen mieluisa hänelle on eräs saari, josta hänelle on jäänyt mieleen ravintola ja täydenkuunjuhla:

”--Joku jännä saari, Samuin-saari, ni siel on se yks Laki niminen ravintola, ja sit siel on paljon kissoi ja sillei niinkun. Ja sit tosiaan se täydenkuun juhlat, niinku sit sinne laitetaan kaikkii siistei juttui sinne veteen kellumaan, kynttilöit ja kaikkii, ku lähetetään kaikkii semmosii lyhtyi taivaalle ja kaikkee tällastä. Sitä on tosi kiva kattoo.” (Aino 11)

Matkakohteista on haastateltaville jäänyt mieleen luonnonelementit ja ympäristö. Elias on käynyt perheen kanssa Espanjassa, joka oli hänen mielestään hieno paikka. Barcelonassa he olivat leirintäalueella ja siltä reissulta on mieleen jäänyt hieno metsäalue:

”Nii me oltiin Barcelonassa, nii me käytiin siel, hienolla metsäalueella.” (Elias 11)

Monella haastateltavista oli myös matkahaaveita, joihin liittyi luontoelementtejä. Suhde paikkaan voi rakentua myös pitkän matkan päästä, esimerkiksi lomapaikkaesitteen avulla tai voimakkaan elokuva- tai lukukokemuksen avulla (Lehtinen 2006, 48). Yhdeksäsluokkalainen Emilia haluaisi käydä Australiassa, josta hän on nähnyt tv-sarjoja. Hän on kuullut myös kenguruista ja koaloista ja Australia näyttää hänen mielestään hienolta paikalta. Paikka houkuttelee erityisesti siksi, että se on kaukana ja kuulostaa kivalta. Viidesluokkalaiset Roosa ja Jasmin eivät haluaisi missään nimessä mennä Australiaan, sillä siellä on myrkkyläimiä:

”No mä katoisin semmosen tv-ohjelman missä oli kauheit semmosii eläimii, kauheit myrkkyeläimii ja sit ne asu kaikki suurin piirtein jossain Australiassa.” (Jasmin 11)

Julian mielestä Etelä-Afrikka on kiinnostava maa, koska siellä on sademetsiä. Myös yhdeksäsluokkalainen Amanda haaveilee Brasiliaan pääsystä, koska haluaisi käydä sademetsässä. Noora puolestaan on nähnyt elokuvan Madagaskarista, eikä haluaisi mennä sinne, koska siellä on pelottavaa villimetsää. Keskitalo-Foleyn (2006, 131) mukaan miellelyhtymät, joita erilaiset maisemat herättävät, ovat yksilöllisiä. Esimerkiksi sama tila luonnossa voi herättää erilaisia tuntemuksia eri ihmisille. Toiselle miellyttävä ja kiinnostava paikka, voi toiselle olla epämiellyttävä tai pelottava. Roosaa kiehtoo Norjan luonto ja vuoristo ja se kuulostaa kivalta, jonka vuoksi hän haluaisi käydä siellä. Muutama haastateltavista myös mainitsi Kiinan epämiellyttävänä maana, koska siellä syödään kissoja ja koiria.

Suomen luonnosta eroavat asiat kuten sademetsä, vuoristot ja myrkkyeläimet sekä kiehtovat että pelottavat lapsia ja nuoria. Tutkimusaineiston suppeuden vuoksi en voi tehdä yleistäviä vertailuja, mutta aineistossani ala-asteikäisiä toisaalta kiinnostaa, mutta myös pelottaa eksoottisemmat paikat. Yläasteikäiset puolestaan haluaisivat nimenomaan matkustaa erilaisiin paikkoihin, kuten Australiaan ja Brasiliaan. Kiinan saama negatiivinen huomio kissojen ja koirien syömisen vuoksi kertoo siitä, että näitä lapsia ja nuoria kiinnostaa se, miten eläimiä kohdellaan. Aineisto ei toisaalta anna vastausta kysymykseen, ovatko haastateltavat huolissaan yleisesti eläinten kohtelusta vai pelkästään siitä, että suomessa yleisesti lemmikkieläiminä pidettyjä söpöjä kissoja ja koiria syödään. Kissojen ja koirien syömisen politisoituminen heidän elämässään kuitenkin voi vaikuttaa siihen, miten he tulevaisuudessa suhtautuvat myös muiden eläinten kohteluun.

4.1.4 Negatiiviset luontopaikkakokemukset

Joihinkin paikkoihin voi liittyä myös negatiivisia tunteita, mutta ne ovat siitä huolimatta merkityksellisiä yksilön paikkatunteen muodostumisessa (Kuusisto-Arponen 2007, 11). Yli puolet haastateltavista oli merkinnyt karttoihin negatiivisia tunteita herättäviä luontopaikkoja. Emotionaalinen luontokokemus voi Salosen (2010, 112) mukaan olla myös kielteinen. Yleensä tällainen kielteinen kokemus liittyy esimerkiksi saastumiseen, luontoympäristön pilaantumiseen, ilmastonmuutokseen tai mielipaikan menettämiseen. Kokemus voi olla omakohtainen ja paikallinen, vaikka ilmiöt voivat olla laajoja ja ulottua yhteiskunnalliselle tai jopa globaalille tasolle. (Salonen 2010, 112) Negatiivisia ajatuksia herättivät erityisesti

seuraavat asiat: Tampereella sijaitseva lidesjärvi, joka on huonossa kunnossa, saastunut Itämeri sekä asuinalueen läheinen golfkenttä, jota ollaan laajentamassa.

Yksi haastateltavista, Amanda, on merkinnyt punaisella Pasilan ja eläintarhan, koska siellä on paljon liikennettä ja melua. Hän kuvailee paikkaa seuraavasti:

"Nii siel, se ei oo oikein kiva ku sielt tulee kauheesti saasteita." (Amanda 15)

Tampereella sijaitseva lidesjärvi sai punaisia merkintöjä neljältä haastateltavalta. Matiaksen mukaan lidesjärvi ja läheinen lampi ovat saastuneita ja likaisia. Emilia kuvailee lidesjärveä heikkokuntoiseksi:

"Sit toi lidesjärvi, ku se on niin heikos kunnos ettei sil oo mitään käyttöä. Kyl siel niinku kalastaa porukka ja sillain, mut ei sit niit kaloi pysty syömään eikä mitää. Ei siel voi uida, mut sit taas talvella pystyis kyl hiihtään mut ei, se ei oo oikeen mun juttu." (Emilia 15)

Emilia kokee, ettei voi tehdä mitään asialle ja toteaa, että on muitakin paikkoja joissa käydä uimassa. Emilia ei alkaisi tehdä mitään lidesjärven huonolle kunnolle, eikä usko, että kukaan muukaan jaksaisi tehdä järvelle mitään, koska kaikki ovat sopeutuneet tilanteeseen, että järvi on pilalla.

Likaisuuden lisäksi kaksi haastateltavaa ei pidä lidesjärvestä sen vuoksi, että siellä hiihdetään koulun kanssa. Julia kertoo, että hiihtäessä tulee kylmä ja se on tylsää, koska tehdään koko ajan samaa asiaa. Julia ei myöskään pidä läheisestä lammesta, jonka ympäri kävellään Unicef-kävely, sillä siellä on paljon mutaa ja koiran ulosteita. Myös Anna on sitä mieltä, että hiihtäminen lidesjärvellä on tylsää ja rankkaa, koska ikinä ei saa pysähtyä. Negatiiviseen kokemukseen vaikuttaa ympäristötekijöiden lisäksi se, että paikassa tehdään epämieluisia asioita.

Kolme neljästä viidesluokkalaisesta, Johanna, Matias ja Anna, ovat merkinneet Itämeren punaisella, koska se on saastunut. Voi olla mahdollista, että näille viidesluokkalaisille on juuri koulussa opetettu Itämereen liittyviä asioita ja kerrottu myös sen saastumisesta.

"Joo, ku se on saastunu, ni sit mä laitoin sen sen takia, ku ei oo kivaa ku se on saastunu." (Anna 11)

Helsinkiläisistä kaksi, yksi viidesluokkalainen ja yksi yhdeksäsluokkalainen, mainitsi läheiseen golfkenttään liittyviä negatiivisia asioita. Amanda kokee golfkentän laajennuksen epämiellyttävänä asiana, koska hän ei voi sen jälkeen enää viettää aikaa pelloilla:

”No tää golfkenttä mikä on tässä vieressä, se on tosi tyhmä, ku sitä on laajennettu tänne pelloille, niinku lähemmäs näit asuintaloja tälle, ni se ei oo oikeen kiva. -- Et sit ei voi oikein olla siellä pelloil enää.” (Amanda 15)

Aino puolestaan on huolissaan kentän laajentamisesta läheiseen metsään johtavan tien päälle, jolloin metsään ei pääsisi enää niin helposti:

”Kun se on niin iso se golfkenttä, ja sit se on silleen vähä rasittava ja niinku mä en tiä et tekeeks ne sitä, mutta jotku on puhunu, et ne rakentais sen yhen tien päälle, mikä menee tonne mettään, ni et ne rakentais siihen tai niinku jatkais siihen sitä golfkenttää, ja sit sinne pitäis kiertää niinku jostain ikuisuuksien päästä sinne metsään silleen.” (Aino 11)

Pellot ja metsä ovat siis näille kahdelle haastateltavalle tärkeitä luontopaikkoja, joiden saavutettavuutta ja olemassaoloa golfkentän laajennus uhkaa. Kuten on todettu, aluesuunnittelussa tulisi ottaa huomioon myös lasten ja nuorten tarpeet ja toiveet. Tämä golfkentän laajennus on hyvä esimerkki siitä, miten paikan muutos voi vaikuttaa paikassa elävän ihmisen maailmaan. Se herättää negatiivisia tunteita, pettymystä ja huolta tärkeiden luontopaikkojen menettämisestä. Esimerkiksi mielipaikan menettäminen voi herättää vahvojakin emotionaalisia tunteita ja synnyttää jopa trauman (Salonen 2010, 112).

4.2 Luontopaikkoihin liittyvät sosiaaliset suhteet

Pelkkä merkityksellisten luontopaikkojen tyypin ja sijainnin tarkastelu ei kerro kaikkea paikkakokemuksesta. Sijaintitieto kertoo vain yhden ulottuvuuden, sillä sosiaalinen ympäristö muodostuu yksilön, fyysisen ympäristön ja ympärillä olevien ihmisten kokonaisuudesta (esim. Gustafson 2001). Paikoista tulee tärkeitä niissä vaikuttavien ihmisten ja ihmissuhteiden luoman yhteisyyden tunteen myötä. Tämän vuoksi onkin tärkeää tarkastella myös, minkälaisia sosiaalisia suhteita merkityksellisiin luontopaikkoihin liittyy ja minkälaisia kokemuksia nämä suhteet tuottavat paikoissa.

Minuus rakentuu läpi elämän ja nuoruudessa muutosvauhti on kiivaimmillaan. Tällöin myös suhde ympäristöön muuttuu. Joveron ja Horellin (2002, 13 - 16) mukaan lapsille on ominaista käytännönläheinen suhtautuminen ympäristöön, mutta nuoruudessa se vaihtuu tietoisemmaksi ja hienosyisemmäksi. Erityisesti sosiaalisten suhteiden merkitys korostuu. (Sinkkonen-Tolppi 2006, 148)

Bartosin (2013) mukaan erityisesti perhe- ja ystävyysuhteet ovat merkittävässä roolissa lasten ympäristösuhteen muodostumisessa. Nämä suhteet nousivat esiin myös tutkimusaineistosta, haastateltavien mainitessa perheenjäseniä, sukulaisia ja kavereita. Seuraavaksi käsittelen minkäläisten sosiaalisten suhteiden kautta lapset ja nuoret jäsentävät ympäristöään ja merkityksellisiä luontopaikkoja, sekä minkälaisia yhteisiä kokemuksia paikkoihin liittyy erilaisten ihmisten kanssa.

4.2.1 Kaverit

Tönniesin (1955, 49 - 50) mukaan ystävyys perustuu mielen yhteydelle, se on vapaaehtoista ja edellyttää tilallista läheisyyttä. Jotta ystävyys voi säilyä, täytyy ystävien viettää aikaa samoissa paikoissa, yhdessä. Toisaalta nykypäivänä on mahdollista luoda ystävyysuhteita myös matkojen päästä esimerkiksi internetin välityksellä. Kun perheen kanssa vietetään aikaa yleensä tietyissä perheen arkeen liittyvissä paikoissa, ystäviä voidaan tavata periaatteessa missä vain. Myös aineistoni perusteella voin todeta, että kavereiden kanssa vietetään aikaa monipuolisesti erilaisissa paikoissa, myös luonnossa.

Salmivallin (2005, 15) mukaan vertaiset, eli suunnilleen saman ikäiset kaverit ovat tärkeässä roolissa esimerkiksi erilaisten taitojen oppimisessa, kokemusten kartuttamisessa ja asenteiden ja tietojen omaksumisessa, jotka ovat merkittäviä hyvinvoinnin ja sopeutumisen kannalta nyt mutta myös tulevaisuudessa. Tutkimukseni lapset ja nuoret viettävät eniten aikaa juuri oman ikäisten vertaistensa kanssa. Haastateltavista suuri osa (10 henkilöä) liitti luontopaikkakokemuksiinsa kavereiden kanssa vietetyn ajan. Kavereiden kanssa vietetään aikaa eniten pihalla ja puistoissa. Kaverit liittyvät myös harrastusmatkoihin ja heidät otetaan mielellään mukaan myös mökille. Kun verrataan viides- ja yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia ja luontopaikkoja, eroavat kaverikokemukset hieman toisistaan.

Ala-asteikäisten lasten kokemuksissa korostuu kavereiden kanssa leikkiminen ja temppuilu luonnossa. Kavereiden kanssa liikutaan ympäristössä, pyöräillään ja käydään myös

uimassa ja vietetään aikaa pihalla erilaisissa paikoissa. Suhdetta luontoon syvennetään olemalla konkreettisesti kosketuksissa luontoon ja sen elollisiin olioihin. Viidesluokkalainen Anna kertoo kokemuksistaan ja touhuistaan kavereiden kanssa kodin läheisellä lammella:

”Minä ja mun luokkalainen Helmi käydään siellä [lammella] välillä ruokkimassa sorsia.” (Anna 11)

”Siin on sellanen pieni puro, ni sit me niinku rakennettiin siitä kivistä sellanen, siin oli iso silta, sit me rakennettiin siihen niinku siihen vedelle, et siin oli niinku toinen silta. Sit siel on välillä kivaa ja välillä siel on ällöttäviä ötököitä.” (Anna 11)

Luonto on läsnä kaverusten touhuissa monina elementteinä. Lammen ja puron vetenä, luonnonkivinä joita käytetään rakennusmateriaaleina sekä sorsina ja ällöttävinä ötököinä. Varsinkin puroon rakentelu on kavereiden välistä yhteistä puuhastelua, joka voi lisätä yhteisyyden tunnetta kavereiden välillä ja samalla auttaa heitä olemaan kosketuksissa luonnon kanssa. Juuri tällaisesta luonnon kanssa kosketuksissa olemisen puutteesta monet tutkijat ovat olleet huolissaan. Kavereiden kanssa touhuaminen ja sopiva ympäristö luonnonelementteineen kuitenkin tarjoavat mahdollisuuden tällaiselle tekemiselle.

Roosa kertoo viettävänsä aikaa kavereiden kanssa kävelemällä ympäriinsä ja käymällä puistossa, jossa on keinuja ja kiipeilyteline. Yhdessä olo on toiminnallista ja kehollista. Hän kertoo myös viettävänsä aikaa pihalla ja kiipeilevänsä pihan puissa:

”Meillä on trampoliini, ni me ollaan yleensä siellä, ja sitten meil on pihalla kaikkee tavaraa, ja sit meil on niinku paljon puita, ni kiipeillään yleensä niissä ja tämmöstä.” (Roosa 11)

Viidesluokkalaisella Ainolla on hauskoja muistoja kaverin mökiltä. He olivat kaverin kanssa yrittäneet karata yöllä mökin ikkunasta pihaan trampoliinille. Tytöt onnistuivat heittämään peitot ja muut ulos ikkunasta ja hiipivät ulos, mutta he olivat unohtaneet, että kaverilla on koira, joka alkoi haukkua ja paljasti näin tyttöjen aikeet. Kaverin isä huusi ikkunasta ja käski tytöt takaisin sisälle. Kavereiden kanssa keksitään kaikenlaisia jekkuja ja paikan merkitys tulee esiin näiden yhdessä jaettujen mukavien muistojen kautta. Kokemukset ovat sellaisia, että niitä on mukava muistella pitkänkin ajan jälkeen.

Yläasteikäisillä luontopaikkakokemukset liittyvät enemmän kavereiden kanssa oleskeluun ja esimerkiksi mökkireissuihin ja laskettelumatkoihin. Yksi haastateltavista kertoo merkittävästä paikasta puistossa, jossa hän on tavannut poikaystävänsä ensimmäistä kertaa. Hän oli istunut ja jutellut poikaystävän kanssa puistossa. Puisto näyttäytyy

sosiaalisen kohtaamisen paikkana ja on jäänyt mieleen nimenomaan siksi, että siellä on vietetty aikaa ensimmäistä kertaa itselle tärkeän ihmisen kanssa.

Yläasteikäisille merkittävää on myös omien mielenkiinnonkohteiden jakaminen kavereiden kanssa ja luonnossa oleskelu mahdollistaa tämän. Varsinkin pojat kertovat kavereiden mukana olostä mökillä ja yhteisestä kiinnostuksesta kalastukseen. Valtteri kertoo mökkireissusta kaverin kanssa, jossa hän oli opettanut kaveria kalastamaan:

”No mä opetin sitä, ja sit se meni aina pelleilyks silleen siel veneessä, et toine istu kokassa ja toine ajeli moottorilla ja vaan makailtiin veneessä ja kuunneltiin musiikkia ja vähän yritettiin kalastaa. Mut kyl me yks iso hauकिन saatiin ja pari kolme kalaa.” (Valtteri 15)

Kavereiden kanssa ollaan kosketuksissa luontopaikkoihin monenlaisissa ympäristöissä ja näistä paikoista tulee myös merkittäviä niissä harjoitettujen kaverisuhteiden vuoksi. Kavereiden väliset suhteet ovat henkilökohtaisia ja niissä myös sosiaalinen side on voimakas. Vuorovaikutus tapahtuu arjen tasolla ja siinä on voimakas tunnelataus. Tämän vuoksi kavereiden kanssa koetaan merkittäviä ja myönteisiä luontopaikkakokemuksia ja halutaan viettää aikaa luonnossa.

4.2.2 Perhe

Perhesuhteet vaikuttavat edelleen vahvasti sosialisatioprosessin näkökulmasta ja ne ovat monelta osin myös ympäristöasenteiden- ja käyttäytymisen taustalla. Perhe toimii kasvattajana ja arvomaailman luojana ja perheen kanssa yhdessä toimiessa opitaan muun muassa luontotaitoja, kuten kalastusta, retkeilyä ja luonnosta huolehtimista. (Leppänen 2012, 41)

Tönniesin (1955, 42) mukaan sukulaisten, tässä tapauksessa perheen, välinen yhteenkuuluvuus on vahvinta mahdollista. Myös tutkimukseni lapsille ja nuorille perhesuhteet olivat merkityksellisiä ja ne nousivat aineistosta esiin luontopaikoista puhuttaessa kaverisuhteita useammin. Luontopaikkakokemuksia perheen kanssa lapset ja nuoret keräävät erityisesti mökkeilemällä. Monet haastatelluista kertovat mökkikokemuksistaan, ja että mökillä vietetään aikaa perheen kanssa. Mökkikokemukset eivät aina kuitenkaan liity suoraan tiettyihin ihmisiin vaan ennemminkin rentoutumiseen ja ajan viettämiseen luonnossa.

Sosiaalisuus on tärkeä ulottuvuus suomalaisessa kesämökkielämässä (Heikinheimo ym. 2015, 185). Alasuutarin ja Alasuutarin (2010, 80) mukaan mökkeily on sosiaalisen kanssakäymisen suhteen ristiriitaista. Mökillä irrottaudutaan arjesta ja sen sosiaalisista suhteista, eristäydytään ympäröivästä yhteisöstä ja ollaan omissa oloissa, mutta samalla mökki on monen ihmisen kohdalla erityisen tärkeä perheen, suvun ja ystävien tapaamispaikka. Se on paikka, jossa toteutetaan nimenomaan läheisiä ihmissuhteita.

Yhdessä olo mökillä tarkoittaa kuitenkin sitä, ettei sille ole tiukkoja sääntöjä tai aikatauluja vaan jokainen saa kokea olevansa vapaalla ja rauhassa niin halutessaan. Kun mökillä irrottaudutaan arjesta, irrottaudutaan samalla arjen valta- ja määräyssuhteista. Tämä tarkoittaa sitä, että lasten ja vanhempien suhteet voivat olla mökillä rennommat ja lapsilla on enemmän määräysvaltaa liittyen esimerkiksi siihen, mitä päivän aikana tehdään, kuin kotona. Mökillä oleminen on muutenkin vapaampaa. (Alasuutari & Alasuutari 2010, 80) Tämä kävi ilmi myös haastatteluaineistostani, jossa esiin nousi se, että mökillä saa olla rennommin ja muun muassa syödä enemmän herkkuja kuin kotona.

Aleksi kertoo viihtyvän mökillä ja nostaa perheenjäsenistä esiin veljen, joka asuu lähellä mökkiä ja jonka luo Aleksi menee suoraan mökiltä mönkijällä. Veli käy myös mökillä pelaamassa lentopalloa, joka on Aleksin mielestä hauskaa. Paikkakokemuksessa on tärkeässä roolissa suhde veljeen ja veljen kanssa yhdessä oleminen. Myös perheen yhteinen harrastus, lentopallo, liittyy paikkaan. Sen avulla perhe voi viettää yhdessä aikaa ja pitää suhteensa läheisenä. Lentopalloa pelataan mökillä ulkona, joten myös luonto on harrastuksessa läsnä.

Sisarukset Julia ja Johanna jakavat yhteisen luontokokemuksen suvun mökillä, mummon asuinpaikalla isänsä kanssa. Johanna kertoo, että isä tykkää luonnosta ja on siellä rennompi. Tämän vuoksi isän kanssa on erityisen mukavaa viettää aikaa luonnossa.

”No, vaikka jos ollaan tota tuolla jossain maalla, kun tota mummun talo on siellä, niin sitte jos ollaan siellä ja tehään jotain, kun, jotenki ku isikin tykkää luonnosta nii sit se on niinku jotenki rennompi siellä luonnossa, nii sit sen kanssa on kiva olla siellä, ja sitte se on sellane hyvä tyyppi.”

(Johanna 11)

Johanna kertoo, että hän nauttii enemmän luonnossa olemisesta kuin siskonsa. Toisaalta Julia kuvailee monipuolisesti luontoretkeä, joita he ovat tehneet isän ja siskon kanssa. Julian

mielestä paikassa on kivaa myös se, että isällä on siellä kaikenlaisia laitteita, kuten traktori. Paikkaan liittyy myös mukavia muistoja serkkujen kanssa.

"Sitten siel on paljon muistoja. Ja mitä me ollaan löydetty isin kanssa, ni on semmonen jättikivi. Ja sitte sielä oli tosi kivaa, kun oli semmonen luminen pelto, kun on siinä mummun talon edessä, ni sit me juostiin siinä aina meidän serkkujen kanssa." (Julia 11)

"No, kun ainakin sillon ku me ollaan [mökillä], niin sit siellä on tosi kivaa sillon, koska tota isillä on kaikki laitteet siellä, ja sitten niin, kun me ollaan löydetty sieltä yks nuotiopaikka. Ja sitten yleensä niinku me tehdään aina kolmistein isin kanssa jotain, et niinku mennään jonneki metsään, ja sit me yritetään ettiä sieltä jotain tai jotain tämmöstä." (Julia 11)

Kun Julia miettii, mikä olisi kamalinta, mitä metsäretkellä voisi tapahtua, hän kuvailee pelottavan tuntuksia eläimiä ja sitä, että isä haluaisi näyttää heille jonkun hienon luontoon liittyvän asian, eikä sitä olisikaan enää siellä.

"No joku ehkä semmonen, että jos sinne tulis lähelle joku hirvi tai joku tämmöne -- ja sitte jos tota isi on niinku löytäny jonku paikan, ja sitte se haluais näyttää sen meille, mut sit kun me mennään sinne niin sitte niinku sitä ei oo enää siellä, tai sit se on rikottu se paikka tai jotain tämmöstä." (Julia 11)

"Kun siellä on yks semmonen puro, josta me välillä juodaan vettä, ku se on semmosta ihan kirkasta, niin mun mielestä se on ainaki tosi kivaa. Mut sit jos se puro kuivuis, nii mun mielestä se ei ois kivaa, koska sitten niinku ei sais enää sitä kokemusta, että voi juoda semmosesta purosta." (Julia 11)

Sisarusten kertomuksista välittyy vahva tunneside paikkaan ja luontoon nimenomaan isän kanssa vietetyn ajan kautta. Isä nauttii olostaan luonnossa, jolloin siellä vietetty aika näyttäytyy sisaruksillekin mukavana yhteisenä kokemuksena. Isä tarjoaa lapsille luontokokemuksia ja opettaa erilaisia asioita, kuten purosta juomista. Kolmikko tekee tutkimusretkiä metsään ja kerää kiehtovia luontokokemuksia yhdessä.

Sisarusten vanhemmat ovat eronneet ja nyt kun mummu on kuollut, he eivät käy enää niin usein mökillä, vaan isä käy heidän luonaan kotona. Julia kertoo olevansa läheisempi äidin kanssa ja jakaa tämän kansa mukavan muiston, kun he kävivät yhdessä lenkillä. Lenkissä oli erityisen mukavaa se, että hän sai jutella äidin kanssa kahden kaikenlaista. Julialla on siis mukava luontokokemus myös toisen vanhemman kanssa.

Myös Roosa kuvailee perheen mökkiä kivaksi paikaksi. Mökki on pieni puumökki ja siellä vietetään aikaa perheen kanssa oleillen ja pelaillen korttia. Mökillä ollaan yleensä enemmän pihalla kuin kotona ja pelataan pihapelejä, kuten mölkkyä. Kerran mukana oli myös luokkakaveri, jonka kanssa he olivat mökillä pari päivää isän kanssa. Erityisen mukavaa tuolloin oli käydä kävelyllä lähiympäristössä:

"lihan kivaa, et me käveltiin siel lähiympäristöö, ku siel on semmonen maatila tai semmonen, käytiin kattoo niit lehmiä, ja sit yht koiraa ja tämmöstä." (Roosa 11)

Mökkiympäristö tarjoaa Roosalle mahdollisuuden tutustua myös maatalan elämään ja eläimiin. Ympäristössä kävelemällä voi nähdä monenlaisia mielenkiintoisia asioita, joka voi vahvistaa paikkatunnetta ja tuoda siihen uusia ulottuvuuksia. Luonto ei näyttäydy pelkästään mökkiympäristönä vaan myös maatalan eläiminä, joita ei kotona, kaupunkiympäristössä välttämättä pääse näkemään ja kokemaan.

Vesistökohteista on tullut tärkeitä Amandalle. Hän kuvailee niitä tärkeiksi ja rauhallisiksi paikoiksi. Amanda on viettänyt pienestä pitäen aikaa saaristossa äidin kanssa. He ovat vuokranneet mökkejä saarista ja olleet siellä äidin kanssa kaksin. Amandan mukaan äiti tykkää olla siellä, joten paikoista on tullut tärkeitä myös Amandalle.

"--äitin kaa me ollaan oltu pienest pitäen tota aika paljon kaikis tommosis saaristois, ku äiti tykkää olla, ni kyllähän se on silleen aika tärkeä. Niinku just sellasii rauhallisii paikkoi." (Amanda 15)

Vahva side äitiin, äidin kiintymys saaristoon ja yhteinen historia vesistöjen äärellä on auttanut myös Amanda luomaan tämän tyyppisiin luontopaikkoihin merkittävän suhteen. Myös muunlaiset vesistökohteet ovat tulleet hänelle tärkeiksi ja tämä kokemus kantaa todennäköisesti pitkälle tulevaisuuteen. Lapsena ja nuorena äidin kanssa koetut hetket saaristossa voivat vaikuttaa Amandan suhtautumiseen vesistöihin myös aikuisena.

Haastateltavat ovat keränneet luontokokemuksia perheen kanssa myös muualla kuin mökillä. Näihin paikkoihin liittyy vahvasti yhdessä tekeminen. Matias luettelee Tampereen alueen järviä, joissa hän käy uimassa ja kalastamassa. Hän mainitsee, että on käynyt siellä äidin kanssa kalassa. Anna puolestaan kertoo käyneensä äidin kanssa lähipuistossa hiihtämässä. Aino ja Noora kertovat käyvänsä perheen kanssa ulkoilemassa ja retkellä. Aino mainitsee kivan paikan, jossa vietetään kesähäitä ja jossa he ovat käyneet juhannuksena. Hän kertoo perheen käyneen usein myös Töölönlahdella pyöräilemässä, kävelemässä ja

ulkoilemassa, kun he asuivat lähempänä. Noora kertoo, että he käyvät perheen kanssa läheisellä luonnonsuojelualueella, Haltialla, raikkailla happihyppelyillä. He menevät paikkaan autolla, ulkoilevat ja palaavat autolla kotiin. Haltialla käyminen ei rajoitu vain kesäaikaan vaan siellä käydään myös talvella. Noora kertoo myös pyöräilevänsä perheen kanssa kesäisin läheiseen museoon, jossa he katselevat hevosia ja käyvät leikkimuseossa. Pyöräilyreitti on jäänyt Nooran mieleen mukavana reittinä.

Muutama haastateltava kertoo matkustavansa kesäisin perheen kanssa asuntovaunulla erilaisissa paikoissa. Elias mainitsee edelliskesältä matkan, jolla he näkivät hienon lähteen. Hänen mielestään paikat olivat hienoja, mutta hän myös epäilee, että isä ei tykännyt niistä niin paljon, koska matkalla oli huono keli:

”Siel oli se hieno lähde, Kuninkaanlähde, jota me käytiin kattoon, ni kyl se oli niinku ihan hyvä myös ja tämmöne, et kyl mä niist tykkäsin paikoist mut mun isi ei ainakaan tykänny siit kauheesti, kun sen mielestä oli huono keli koko ajan.” (Elias 11)

Eliaksen mieleen on jäänyt isän suhtautuminen huonoon keliin, joka voi heijastua myös paikkakokemukseen. Voin vain pohtia, olisiko paikkakokemus ollut vielä merkittävämpi, jos Elias olisi tiennyt isänkin nauttivat retkestä ja heidän näkemistään luonnonihmeistä yhtä paljon.

Myös Jasmin on matkustellut isän ja pikkusiskon kanssa asuntovaunulla. Kalajoen leirintäalueella he ovat käyneet useamman kerran ja viime reissulta on jäänyt mieleen se, että vettä satoi kaatamalla ja koko maa tulvi. Luonnonvoimat ja vesielementti ovat olleet osaltaan luomassa paikkakokemusta. Jasmin on käynyt kesäisin myös Naantalin leirintäalueella ja siitä on tullut hänelle tärkeä paikka. Vieressä on Muumimaailma, jossa he myös käyvät. Erityisen hauskaa Jasminin mielestä on käydä Mörön luolassa, jota pikkusisko pelkää, ja Jasmin menee luolaan juuri siitä syystä. Muumimaailma onkin Jasminin mielestä paras vakiopaikka, jossa he käyvät yhdessä. Muumimaailmaa ei varsinaisesti voida lukea luontopaikaksi, mutta siihen yhdistyy retkeily leirintäalueella, jossa luonto on läsnä, sekä isän ja pikkusiskon kanssa vietetty aika. Myös tässä tapauksessa paikka saa merkityksensä sosiaalisten suhteiden kautta.

4.2.3 Sukulaiset

Luontopaikoissa perheen kanssa vietetyn ajan rinnalle nousi sukulaisten kanssa vietetty aika. Monissa paikoissa käydään yhdessä suvun kanssa ja sukulaiset ovat omalta osaltaan luomassa paikkakokemuksia lapsille ja nuorille. Tönnies (1955, 42) on kuvannut sukulaisten välille syntyvää vaistomaista ja myötäsyttyistä kiintymystä, joka perustuu biologiseen siteeseen. Tämä side ei synny automaattisesti, vaan sukulaisten välinen kiintymys edellyttää tilallista läheisyyttä riittävän pitkältä ajalta. Jos sukulaisilla on jokin yhteinen mieltymys, suhde voi alkaa muistuttaa ystävyssuhdetta. (Melkas 2009, 26) Esimerkiksi lasten ja nuorten saman tai lähes saman ikäisten serkkujen kanssa muodostama suhde voidaan mielestäni rinnastaa ystävyYTEEN.

Tutkimukseni lapset ja nuoret viettävät aikaa sukulaisten kanssa yhdessä perheen kanssa ja esimerkiksi mummolassa käydään myös ilman vanhempia. Erilaiset luontopaikat liittyvät myös sukulaisten kanssa vietettyyn aikaan. Erityisesti mökillä moni viettää aikaa myös sukulaisten kanssa. Mökki voi olla suvun yhteinen tai sukulaiset vierailevat siellä. Joskus sukulaisilla on mökit aivan toistensa naapurissa, jolloin yhdessä on helppo viettää aikaa luonnonhelmassa. Sukulaisten kanssa mökillä rentoudutaan, pelaillaan, uidaan, käydään veneilemässä ja kalastetaan yhdessä.

Heikinheimon, Hakapään ja Koskisen (2015, 40-41) mukaan mökkiläiset ovat usein kaupunkien tai taajamien asukkaita, joilla on siteitä mökkipaikkakunnalla esimerkiksi sukulaisten kautta ja usein mökki kulkeekin suvussa perintönä. Mökkeilyn kautta voidaan kokea paluuta juurille. Sosiaalisen kanssakäymisen kautta mökkeily voi edistää suvun yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä, ja näin vaikuttaa olevan myös tutkittavien lasten ja nuorten kohdalla. Suvun tapaamiset koetaan tärkeiksi ja varsinkin suvun lasten kanssa kerätään luontopaikkakokemuksia yhdessä.

Emilia kertoo, että hän viettää paljon aikaa Länsi-Suomessa, meren rannalla, koska siellä on mummola, serkut asuvat lähellä ja siellä on myös suvun yhteinen mökki, jossa vietetään aikaa varsinkin kesäisin. Mökki on erityinen paikka meren rannalla. Emilia viettää aikaa mökillä erityisesti serkkujen kanssa ja tästä on paljon kivoja muistoja:

”No ku se on meren rannalla, ja sit siit tulee niinku mieleen kaikki muistot. Ja se on ollu niin kauan jo meillä, niin et siel on ollu aina pienempänäki, pyöriny serkkujen kaa. Sitte siellä on moottorivene, et sillä me ajellaan, ja uidaan siel meres tosi paljon, ja sit siel on semmone iso uima-allaski, mis me

sit uidaan. Ja sitte just ne serkut, ne pistää meijät liikkumaan oikeen kunnolla, juostaan niitten perässä. Ja sit siel tehään kaikkee kivaa aina, ja sit siit tulee sellanen tosi hyvä mieli kans.”

(Emilia 15)

Vaikka serkkujen kanssa tulee välillä riitoja, joita pitää selvittää, on mökillä heidän kanssaan yleensä tosi kivaa. Serkut ovat nuorempia, joten heidän kanssaan olemisesta tulee Emilialle ”isosiskomeininki”.

Myös moni muu haastateltava oli merkinnyt karttoihin mökkipaikkoja, joissa vietetään aikaa sukulaisten kanssa ja joista on hyviä muistoja. Mökillä käydään luonnollisesti varsinkin kesäisin. Julia ja Johanna kertovat käyvänsä mökillä viiden tunnin ajomatkan päässä ja menevänsä sinne junalla. Mökillä he tapaavat pikkuserkkuja ja muita sukulaisia.

Muutama haastateltu kertoo luontokokemuksistaan isovanhempien kotipaikoilla. Julia kertoo olevansa kaikki kesät mimmin ja ukin luona Itä-Tampereella, jossa he käyvät yhdessä järvellä. Siellä Julia viettää paljon aikaa myös pihalla, jossa on jättitrampoliini ja uima-allas. Sisko opettaa Julialle trampoliinilla temppuja. Isovanhemmilla on myös koira, joka on tärkeässä osassa paikkakokemuksen syntymisessä.

Valtterille yksi rakas paikka on mommola, eli ukin koti Kainuussa. Siellä hän viettää jonkin verran aikaa ja kalastelee. Kalaharrastus on hänelle tärkeä, hän perkaa ja syö kalat itse ja osaa fileoida ne. Ukki on opettanut Valtterille kalataitoja. Ukki ja setä kalastavat ja ukki onkin saanut Valtterin innostumaan kalastuksesta. Yhteiset kalakokemukset ukin kanssa ovat olleet Valtterille tärkeitä ja ne ovat auttaneet häntä oppimaan uusia taitoja ja olemaan samalla vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Nämä yhteiset kokemukset kantavat varmasti pitkälle, sillä Valtteri kertoo haaveilevansa eräoppaan tai kalastusohjaajan työstä. Valtterilla on myös muilla tavoin vahva suhde luontoon.

Sukulaisten luona käydään usein paikoissa, jotka eivät ole suurissa kaupungeissa. Siellä voi kokea luonnonrauhaa paremmin kuin kotona kaupungissa. Yksi haastateltavista, Sofia, oli saanut hyviä kokemuksia kummitätinsä maatilalla. Sofia kuvailee maatilalla olemista ja siellä työskentelyä, mutta ei liitä siihen varsinaisesti kummitädin kanssa olemista. Paikassa on ennemminkin tärkeää paikan tuntu, rauha ja eläimet. Sofia muisteli myös isovanhempien kotipaikkaa, johon liittyi luontoon liittyvä muisto, jossa hän istui pienenä ison kiven juurella ja lauleskeli. Sukulaiset ovat mahdollistaneet Sofialle erilaisia luontopaikkakokemuksia, mutta he eivät ole selvästi osallisina Sofian sanallisissa paikkakokemuksissa.

Sukulaisista varsinkin serkkujen ja pikkuserkkujen kanssa on tutkimukseni lasten ja nuorten mielestä kiva viettää aikaa. Noora on merkinnyt karttaa enon kotipaikan ja hän kertoo, että serkut tulevat heille kylään kesäisin. Serkkujen kanssa he ovat ulkona, käyvät pyöräilemässä tai vain kävelevät ja seikkailevat metsissä katsomassa, mitä siellä on. Noora kertoo myös pikkuserkkujen kodista Joensuussa, jossa he käyvät kesäisin. Pikkuserkkuja on kiva tavata, koska he näkevät niin harvoin. Pikkuserkkujen kanssa he käyvät uimassa ja yhdessä oleminen on muutenkin kivaa. Nooran mielestä on mukavaa nähdä erilaista ympäristöä kuin kotona. Paikkaan liittyykin vahvasti luontoelementti. Kotona ei ole juurikaan järviä, mutta pikkuserkkujen luona niitä on useampi ihan lähellä. Paikassa on parasta luonnonläheisyys ja se, että siellä on kaikki pienempää kuin pääkaupunkiseudulla. Esimerkiksi isot kauppakeskukset puuttuvat.

5 TULOSTEN TULKINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Olen päässyt tutkimuksessani perehtymään lasten ja nuorten luontopaikkakokemuksiin ja sosiaalisiin suhteisiin, joiden kautta he jäsentävät ympäristöään ja luontopaikkoja. Tukeuduin tutkimuksessani Bartosin (2013) ajatukseen, että erityisesti kavereiden kanssa luonnossa vietetty aika on tärkeää tulevaisuuden kannalta. Tutkimukseni perusteella vaikuttaa siltä, että lapset ja nuoret keräävät merkittäviä luontopaikkakokemuksia erityisesti perheen kanssa. Bartosin toteamus pitää varmasti osaltaan paikkaansa, mutta omassa aineistossani perheen vaikutus korostui. Tutkimukseni lapset ja nuoret viettävät aikaa luontoympäristöissä myös yksin, mutta pääasiassa niihin liittyy sosiaalisia suhteita. Erityisesti primaariyhteisö, perhe ja ystävät, jossa suhde on henkilökohtainen ja side vahva, ovat lasten ja nuorten elämässä tärkeässä roolissa.

Useat mielipaikkatutkimukset ovat antaneet näkökulmia lasten ja nuorten luontopaikkoihin liittämiin merkityksiin. Tutkimuksissa on osoitettu, että luontopaikat ovat mieluisia paikkoja lapsille ja nuorille ja tämä kävi ilmi myös tutkimuksessani. Korpelan (1988, 1989, 1992, 1995) mielipaikkatutkimuksissa 17 - 18 -vuotiaat nuoret kertoivat vetäytyvänsä luontoon, kuten metsään tai kesämökille, olemaan yksin. Sommerin (1990) tutkimuksen tallinnalaiset 11 - 17 -vuotiaat kuvailivat mielipaikkojaan lohdun, mukavuuden, rauhallisuuden ja hiljaisuuden lähteiksi. Owensin (1988) tutkimuksen 14 - 18 -vuotiaat nuoret arvostivat luonnonpuistoa kauneuden, virkistyksen ja asioihin etäisyyden saamisen vuoksi. Myös tutkimukseni lapset ja erityisesti nuoret arvostavat luontopaikoissa sitä, että ne mahdollistavat rauhoittumisen ja tarjoavat jopa elvyttäviä kokemuksia.

Ilmosen (1991) tutkimuksessa 11 - 16 -vuotiaat pääkaupunkiseudun nuoret pitävän luonnonympäristöjä asuinalueensa kauneimpina tai parhaimpina asioina. Tutkimuksessani lapset ja nuoret arvostavat myös asuinalueensa luontopaikkoja. En kuitenkaan voi sanoa, ovatko ne nimenomaan parhaimpia asioita heidän asuinalueillaan, sillä tutkimukseni luontopaikat sijoittuvat moniin paikkoihin Suomessa ja maailmalla. Hartin (1979) jo useampi vuosikymmen sitten toteuttaman tutkimuksen tulokset kertoivat, että 4 - 11 -vuotiaat englantilaisten lasten mielipaikkoja, jotka sisältävät luontoelementtejä olivat muun muassa leikkeihin liittyvät paikat sekä esteettisiä kokemuksia tarjoavat paikat. Tällaiset toiminnalliset ja maisemalliset asiat olivat vahvassa osassa myös tutkimukseni lasten ja nuorten

luontopaikkakokemuksissa. Hartin tutkimuksessa myös yksittäiset luontokohteet, kuten puu, kukkula tai kivi olivat joillekin lapsille tärkeitä. Tutkimuksessani tällainen yksittäinen merkittävä luontokohde tuli esiin ainakin yhden haastateltavan kohdalla, kun hän muisteli lauleskelleensa tietyn puun juurella ollessaan pienempi.

Valitsin tutkimusaineistoni nimenomaan sen perusteella, että siitä löytyy merkityksellisiä luontopaikkoja, ja aineistoni on vain pieni otos helsinkiläisten ja tamperelaisten viides- ja yhdeksäsluokkalaisten joukosta. Näin ollen en voi tehdä yleistettäviä tulkintoja sen suhteen, kuinka suuri osa lapsista ja nuorista pitää luontopaikkoja merkityksellisinä. Oman aineistoni ja tutkittavien kohdalla luontopaikat ovat kuitenkin kiistatta sellaisia paikkoja, jotka ovat lapsille ja nuorille tärkeitä ja joissa he viettävät mielellään aikaa. Luontopaikat ovat tärkeitä luontoelementtien, mutta myös niissä vallitsevien sosiaalisten suhteiden vuoksi. Luontopaikat antavat lapsille ja nuorille mukavia ja rentoja yhdessä tekemisen kokemuksia perheen, sukulaisten ja ystävien kanssa.

Luonto tarjoaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden muun muassa rauhoittumiseen ja lepoon, seikkailuihin ja tutkimusmatkoihin metsissä, uimiseen, kalastukseen ja metsästämiseen sekä mökkeilyyn. Lapset ja nuoret kävelevät luonnossa, nauttivat luonnon kauneudesta, retkeilevät ja ulkoiluttavat lemmikkejä. Erityisesti lapsille luonto tarjoaa monia paikkoja, jotka mahdollistavat mielikuvituksekkaita leikkejä kavereiden kanssa. Luonto koetaan myös elvyttävänä paikkana, jossa parannutaan traumaattisista kokemuksista. Mökillä käydään rauhoittumassa ja irrottautumassa arjen kiireistä, jonka jälkeen voidaan jälleen palata kaupunkiin elämään arkea. Maaseudulla oleilussa arvostetaan erityisesti meluttomuutta ja rauhaa. Siellä lapset ja nuoret voivat myös saada kokemuksia eläinten kanssa tekemisissä olemisesta ja niistä huolehtimisesta. Negatiivisia luontopaikkakokemuksia aiheuttaa erityisesti vesistöjen saastuminen ja likaisuus, meluisat paikat sekä se, että paikassa tehdään epämieluisia asioita esimerkiksi koulun kanssa. Negatiivisia tunteita herättää myös aluesuunnitteluun liittyvät asiat, kuten golfkentän laajennuksesta aiheutuva tärkeiden luontopaikkojen menettäminen.

Tutkimuksessani selvitin minkäläisten sosiaalisten suhteiden kautta lapset ja nuoret jäsentävät ympäristöään ja luontopaikkoja. Kavereiden kanssa vietetty aika erosi hieman viides- ja yhdeksäsluokkalaisten kesken. Viidesluokkalaiset kertoivat kavereiden kanssa oleilevansa, ja ruokkivansa sorsia puistoissa. Puistoissa myös keinutaan ja kiipeillään. He kävelevät ympäriinsä, seikkailevat metsissä ja kiipeilevät puissa. Kavereiden kanssa

vietetään aikaa myös mökillä. Yhdessä olo luonnossa on toiminnallista ja kehollista. Yhdeksäsluokkalaiset puolestaan oleskelevat puistoissa, käyvät mökillä ja muun muassa kalastavat. Esimerkiksi puisto on sosiaalisen kohtaamisen paikka ja kavereiden kanssa jaetaan yhteisiä mielenkiinnon kohteita, kuten kalastus.

Perheen kanssa lapset ja nuoret mökkeilevät, harrastavat erilaisia asioita, kuten hiihtävät, kalastavat ja ulkoilevat. Perheen kanssa käydään myös luontoretkillä ja matkaillaan asuntovaunulla leirintäalueilla. Myös sukulaisten kanssa mökkeillään, soudellaan ja kalastetaan ja osa on hoitanut maatilan eläimiä. Saman ikäisten serkkujen kanssa uidaan, pyöräillään, kävellään ja seikkaillaan metsissä. Perhe ja sukulaiset mahdollistavat lapsille ja nuorille erilaisten luontokokemusten kartuttamisen. Heidän kanssaan vietetään perheen ja suvun yhteistä aikaa.

Lasten luontoyhteyden katoamisesta ollaan oltu jo pitkään huolissaan. Ollaan ajateltu, että ennen lapsilla oli enemmän luontokokemuksia kuin nykyisin. Tutkimukseni perusteella voin sanoa lasten ja nuorten olevan edelleen kosketuksissa luontoon ja luontopaikkoihin. Aineistoni pohjalta en kuitenkaan voi tehdä yleisiä päätelmiä sen suhteen, onko lasten ja nuorten suhde luontoon heikentymässä. Läheskään kaikki alkuperäisen aineiston lapset ja nuoret eivät olleet merkinneet erityisiä luontopaikkoja karttoihinsa. Tähän voi vaikuttaa monet asiat, esimerkiksi se, että osa lapsista merkitsi muutenkin karttoihin vähemmän paikkoja eivätkä kertoneet paikoista niin avoimesti kuin toiset. Aineistooni valikoituneiden lasten ja nuorten kohdalla uskon vahvasti, että suhde luontoon on olemassa ja säilyy vahvana myös tulevaisuudessa.

Paikat ovat usein hyvin henkilökohtaisesti merkittäviä ja ne liittyvät henkilön elämänpolkuun ja eri elämänvaiheisiin. Paikat tulevat merkityksellisiksi niissä toimimalla. Myös tutkimuksen luontopaikat ovat tutkittaville henkilökohtaisesti merkittäviä. Niihin liittyy vahvoja kokemuksia ja tunteita. Ne liittyvät vahvasti henkilöiden aiempaan ja tämänhetkiseen elämään, mutta luontokokemukset voivat kantaa pitkälle tulevaisuuteen ja jäävät kokijoiden mieleen merkittävinä paikkoina, joita he voivat muistella ja joissa he haluavat käydä vielä vanhempanakin. Luonnossa vietetty aika lapsena voi jopa saada haaveilemaan tulevaisuuden ammatista, joka liittyy vahvasti luontoon, kuten yksi nuorista kertoi.

Lähi- ja arkiympäristöön ei välttämättä kiinnitetä huomiota mutta sen tarkastelu on tärkeässä roolissa merkityksellisten ympäristökokemusten syntymiselle. Tähän liittyen, aineisto antoi

hyvin vastauksia arjen paikkojen merkityksellisyydestä. Tärkeiden paikkojen merkitseminen kartalle auttoi haastateltavia hahmottamaan itselleen merkityksellisiä paikkoja arjessa ja pohtimaan mikä paikoissa on erityistä. Vaikka niihin ei arjessa kiinnitettäisi huomiota, karttahaarjoitus sai osallistujat pohtimaan näitä asioita ja se auttoi mahdollisesti tuomaan mieleen muistoja ja kokemuksia, mitä paikkoihin liittyy.

Kartta- ja haastatteluaineisto toimi hyvin lasten ja nuorten merkityksellisten luontopaikkojen tutkimisessa. Karttahaarjoituksen avulla päästiin käsiksi niihin merkityksellisiin paikkoihin, jotka ovat läsnä lasten ja nuorten arjessa. Haastattelujen avulla syvennettiin ymmärrystä näistä paikoista ja niihin liittyvistä sosiaalisista suhteista ja niiden merkityksestä. Pääsin aineiston avulla käsiksi lasten ja nuorten näkemyksiin myös maailmanlaajuisista paikoista sekä haaveista ja peloista, jotka liittyvät esimerkiksi matkusteluun ja eri maihin. Näihin asioihin en olisi välttämättä päässyt käsiksi näin laaja-alaisesti muunlaista aineistoa käyttämällä. Karttahaarjoitus sai lapset ja nuoret pohtimaan kokemustensa sijoittumista kartalle erilaisiin paikkoihin. Esimerkiksi pelkän haastattelun avulla olisi moni paikka voinut jäädä mainitsematta.

Moore (1990) on korostanut 9 - 12 -vuotiaiden lasten parissa tekemänsä tutkimuksensa pohjalta yhdyskuntarakenteen monipuolisuutta, luontotekijöiden huomioimista suunnittelussa ja katukulttuurin kehittämistä lasten ehdoilla. Suunnittelun kannalta tutkimuksestani nousi esiin kaksi asiaa. Ensinnäkin lapset ja nuoret tarvitsevat lähiympäristöönsä vesistöjä, puistoja ja metsiä, joissa viettää aikaa, seikkailla ja ulkoiluttaa esimerkiksi koiraa. Toiseksi kaupunkisuunnittelussa tulisi ottaa huomioon luontoalueiden säilyttäminen. Esimerkiksi tutkimuksessani golfkentän rakentaminen niin, että lähiluonnosta menetetään tärkeitä luontokohteita vaikuttaa myös lapsiin ja nuoriin. Tämän havainnon tein jo itse lapsena, kun lähiluonto jäi moottoritien alle ja pellolle kaavoitettiin taloja. Hartin (1979) tutkimuksessa yksi lapsi oli kokenut voimakasta pettymystä, kun hänen suosikkipuunsa oli kaadettu ja näin lapsi menetti yhden mielipaikoistaan. Paikkoihin liittyy vahvoja emotionaalisia kokemuksia ja tunteita ja niiden menettäminen voi olla raskasta. Aluesuunnittelussa tulisikin panostaa eri-ikäisten asukkaiden kokemusten ja mielipiteiden kartoittamiseen ja huomioonottamiseen.

Bartos (2013) on todennut, että on lyhytkatseista luottaa aikuisen muistiin ympäristöasenteiden muotoutumisesta. Sen vuoksi olikin tärkeää tutkia lasten ja nuorten luontopaikkakokemuksia. Ihmisen kokemus paikoista on sidonnainen siihen hetkeen ja

elämäntilanteeseen, jossa hän kulloisellakin hetkellä elää. Aikuisena erilaiset paikat koetaan merkityksellisiksi, eikä muistissa välttämättä ole niitä kaikkia paikkoja, hetkiä ja kokemuksia, mitä lapsena on saanut kokea. Ihmisen muisti on rajallinen ja vaikka muistammekin monia tärkeitä kokemuksia lapsuudesta, uskon, että monia ympäristöasenteiden kannalta merkityksellisiä kokemuksia haihtuu pois mielestä iän karttuessa.

Tutkimukseni perusteella voin todeta, että luonnossa vietetty aika on auttanut ainakin joitakin haastateltavista luomaan vahvaa suhdetta luontoon. Aiempien tutkimusten pohjalta voin sanoa, että nämä luontopaikoissa aikaansa viettävät lapset ja nuoret ovat mitä todennäköisemmin myös tulevaisuudessa kiinnostuneita ympäristöasioista ja luonnosta. Erityisesti ne, jotka ovat saaneet mukavia luontokokemuksia esimerkiksi retkeilyn muodossa, voivat ylläpitää taitojaan myös tulevaisuudessa. Osa haastateltavista myös haaveili jo tulevaisuudesta luonnon parissa, esimerkiksi luonto-oppaan ammatissa. Osalla oli havaittavissa kiintymystä luontoon sen tarjoaman rauhan ja esteettisten kokemusten vuoksi. Nämä henkilöt muun muassa haluavat matkustaa paikkoihin, joissa he voivat ihailla kauniita maisemia. Tämä puolestaan voi johtaa tulevaisuudessa haluun toimia niin, että kauniit maisemat näissä paikoissa säilyvät.

Yksi haastateltava oli huolissaan lähijärven huonosta tilasta, mutta koki ettei voi tai edes halua tehdä asialle mitään, eikä uskonut kenenkään muunkaan haluavan. Tämän vuoksi mielestäni jo koulussa tulisi lapsille opettaa ja kertoa vaikutusmahdollisuuksista, mitä heillä on esimerkiksi lähiluonnon kunnossa pitämisen suhteen. Lapsille tulisi myös kertoa aktiivisesta toiminnasta, jota esimerkiksi ympäristöjärjestöt harjoittavat luontokohteiden hoitamiseksi ja säilyttämiseksi. Lapsia ja nuoria tulisi myös viedä paikkoihin, joissa luonto on läsnä. Retket perheen kanssa luontoon, leirintäalueella leiriytyminen ja lomamatkat antavat lapsille ja nuorille monipuolisesti erilaisia luontokokemuksia, joita he eivät välttämättä tavallisessa arjessa pääse kokemaan.

Tutkimukseni perusteella voin vain arvioida, minkälaisia aikuisia lapsista ja nuorista tulevaisuudessa kasvaa, enkä voi tehdä varmoja tulkintoja heidän ympäristökäyttäytymisestään tulevaisuudessa. Tämän vuoksi jatkossa voisikin toteuttaa tutkimuksia, joissa tutkitaan henkilöiden tärkeitä luontopaikkoja eri ikäisinä, ensin lapsina tai nuorina ja uudestaan aikuisina. Näin voitaisiin selvittää, millä tavalla merkitykselliset paikat ovat muuttuneet ja kokeeko henkilö edelleen tärkeiksi ne luontopaikat, jotka ovat olleet

lapsena tai nuorena merkityksellisiä. Kannustan myös muita tutkijoita käyttämään MAPOLIS-menetelmää eri-ikäisten henkilöiden kanssa tutkimusta tehtäessä.

6 LOPUKSI

Tämän tutkimuksen tekeminen oli minulle melko pitkälinen ja ajatuksia herättävä prosessi. Valmiin aineiston käyttäminen osoittautui haasteellisemmaksi projektiksi, kuin mitä aluksi kuvittelin. Aihe oli minulle omien kokemusteni ja lasteni kautta henkilökohtaisesti tärkeä. Tämän vuoksi liikutuinkin usein lukiessani lasten ja nuorten luontokokemuksista ja niihin liittyvistä sosiaalisista suhteista. Tämä herättikin tutkimuksen tekemisen aikana mieleeni monia kysymyksiä. Saako tutkija suhtautua tutkimuskohteeseensa ja aineistoonsa näin tunteella?

Luonto ja sen tarjoamat kokemukset ja paikat herättävät meissä monenlaisia tunteita. Jos emme kokisi näitä tunteita, miten mikään voisi olla meille merkityksellistä. Merkityksellisyys ilmenee juuri siinä, minkälaisia tunteita asiat meissä herättävät. Tanin (1997) sanoin paikka syntyy ympäristöön liitetystä merkityksestä, tunteista, muistoista, peloista tai toiveista. Oli tunteet sitten positiivisia, negatiivisia tai neutraaleja, ilman niitä ei mikään paikka olisi meille *paikka*. Ajattelen myös tutkimuksen tekemisen vaativan tietynlaista intohimoa tutkittavaa asiaa kohtaan ja tutkimuskohteen merkitykselliseksi kokemista.

Tutkimusaiheeni on herättänyt minussa myös monenlaisia oivalluksia ja se on opettanut minua ihmisenä. Olen henkilökohtaisesti viime vuosien aikana opetellut kiinnittämään enemmän huomiota lähiympäristööni ja sen luontoelementteihin. Olen käynyt metsäkävelyillä etsimässä rauhaa ja ottamassa omaa aikaa. Olen tutustunut luonnonyrteihin ja käynyt poimimassa marjoja. Edelleen voisin esittää lenkkikavereilleni kysymyksen ”Mennääks metsään?” ja toivoa hartaasti myöntävää vastausta.

Tänä syksynä järkytyin hieman, kun olin odottanut pääseväni tutulle metsäreitille kävelylle, nauttimaan luonnosta ja kauniista auringonlaskusta, ja reitille mennessäni huomasin, että eräässä kohdassa oli tehty hakkuutöitä. Ensimmäinen ajatukseni oli, mitä ne ovat tehneet *minun paikalleni*. Tuosta paikasta oli kesän aikana tullut minulle henkilökohtaisesti merkittävä. Olin käynyt siellä monesti ottamassa valokuvia ja muuten vain hengittelemässä. Kulkenut ohi mennessäni kauppaan, sillä nautin kulkemisesta metsäreittiä pitkin asfaltoidun tienreunan sijaan. Vaikka paikka on voimalinja kaupunkiympäristössä, on se minulle nimenomaan luontopaikka. Paikka, jossa kasvaa kesällä monenlaisia kasveja ja jossa voi nähdä kauas ja ihailla aukion molemmin puolin avautuvaa metsän rajaa. Nyt tilalla oli kantoja

ja puolikkaita puita, jotka törröttivät metsän reunassa oksat karsittuina. Menee hetki, että totun paikan uuteen, hakattuun luonteeseen.

Kuten myös lasten ja nuorten luontopaikkakokemukset osoittavat, on luonnosta huolehtiminen ja luontoympäristöjen vaaliminen tulevaisuuden kannalta erityisen tärkeää. Ei pelkästään siksi, että luonnon monimuotoisuus säilyisi, vaan myös siksi, että nämä paikat ovat monille henkilökohtaisesti merkityksellisiä. Lasten ja nuorten kohdalla luontokokemuksia tulisi vaalia kodin ja koulun toimesta ja aluesuunnittelun kannalta tulisi pitää huoli siitä, että luontokohteet ovat helposti saavutettavissa myös lasten kesken ilman aikuisia.

Palaan mielessäni lapsuuden maisemiin, mökin kalliolle, jossa sain mummin kanssa maistella kuusen kerkkiä aurinkoisena kesäpäivänä, rantaan, jossa sukeltelin ystävän kanssa. Kodin viereiselle pellolle, jossa sain juoksennella ja leikkiä kavereiden kanssa. Metsään, jossa kiipesimme valtavan kiven päälle parhaan ystäväni kanssa ja jossa leikimme monet leikit. Lomamatkalle Lantaroten saarelle, jossa koin järkyttäviä hetkiä retkellä, jossa bussi ajoi kapeaa vuoristotietä, jonka viereltä avautui jyrkkä pudotus alas, mutta jossa lopulta pääsimme ihailemaan tippukiviluolaa. Päätän tutkimukseni näihin erään suomalaisen rapbiisin lyriikoihin, jotka kulkivat tutkimusmatkallani mukana ja joiden avulla pääsen kiinni niihin itselleni merkityksellisiin lapsuuden luontopaikkoihin.

*"Mä oon mettätonttu
Päällä vetten soljun
Löydän ehkä jonkun toisen mettätontun
Sitten vaan mettäpolkuu pitkin mennään kontuun
Meidät metsä noituu, Pyhä Lehmä horjuu
Mä löydän paikkani lapsuuden kalliolta, siellä hyvä oli aikanaan
Ja mä löydän, mitä mä löydän?
Luovuuden taas uuden nautinnosta, kato kynäki jo aikaan saa!
Sillon lapsena kattelin mettää mun ympäril, kattelin, aattelin, kaikki on yhtä niin
Mettä o kaadettu kallio on yksinään, että on aateltu! Mettä vaan yks lysti tääl
Tää lehmä istuu lapsuuden maisemaan
Se tääl mitä oli, taskuun sen kaiken saan
Muistoina ajaltaan, muistanki aikanaan, kallio kaivertaa kuiskauksii taivaalta*

*Lapsuuden kallio
Tänne mä katoan
Täällä itseni taas tavoitan
Lapsuuden kallio
Jokainen elämänsä herra
Jokainen täällä vaan yhden kerran"*

Yhdentekevää – Lapsuuden kallio

Lähteet

- Alasuutari, P. & Alasuutari, M. 2010. Mökkihulluus: Vapaa-ajan asumisen taika ja taito. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Aro, J. 2011. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa Kangaspunta, S. (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen, 35 - 60. Tampere: Tampere University Press.
- Aro, J., Kangaspunta, S. & Saastamoinen, M. 2011. Epilogi: Yhteisyyden jatkumo. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu, 245 - 266. Tampere: Tampere University Press.
- Aura, S., Horelli, L. & Korpela, K. 1997. Ympäristöpsykologian perusteet. Porvoo: WSOY.
- Bartos, A. E. 2013. Friendship and environmental politics in childhood. *Space and Polity* 17/1 (2003), 17 - 23.
- Berleant, A. 2006. Mitä on ympäristöestetiikka? Teoksessa A. Haapala, M. Honkanen & V. Rantala (toim.) Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka, 87 - 107. Helsinki: Yliopistopaino.
- Chawla, L. 2007. Childhood experiences associated with care for the natural world: a theoretical framework for empirical results, *Children, Youth and Environments* 17/4 (2007), 144 - 170.
- Chawla, L. 2009. Growing up green: becoming an agent of care for the natural world, *The Journal of Developmental Processes* 4/1 (2009), 6 - 23.
- Chawla, L. 2015, "Benefits of Nature Contact for Children", *Journal of Planning Literature* 30/4 (2015), 433 - 452.
- DeMiglio, L. & Williams, A. 2008. A sense of place, a sense of well-being. Teoksessa J. Eyles & A. Williams (toim.) *Geographies of health. Sense of place, health and quality of life*, 15 - 30. Ashgate, Cornwall.
- Derr, V. 2002. Children's sense of place in northern New Mexico. *Journal of Environmental Psychology* 22/1 – 2 (March 2002), 125 - 137.
- Derr, T. 2006. 'Sometimes birds sound like fish': Perspectives on children's place experiences. Teoksessa C. Spencer & M. Blades (toim.) *Children and their environments. Learning, using and designing spaces*, 108 - 123. Cambridge University Press.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- af Forselles-Riska, C. 2006. Menneisyyden muuttuvat paikat. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*, 218 - 231. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Freeman, C. & Vass, E. 2010. Planning, Maps, and Children's Lives: A Cautionary Tale. *Planning Theory & Practice* 11/1 (2010), 65 - 88.
- Gardner, H. 1983. *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic.
- Granovetter, M. 1973. The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 78/6 (1973), 360 - 380.
- Granovetter, M. 1983. The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. *Sociological Theory*, 20 - 233.
- Gustafson, P. 2001. Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology*. 21/1 (2001), 5 - 16.
- Haapala, A. 2006a. Johdanto. Teoksessa A. Haapala, M. Honkanen & V. Rantala (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*, 79 - 85. Helsinki: Yliopistopaino.
- Haapala, A. 2006b. Arjen arkisuus ja esteettisyys. Teoksessa A. Haapala, M. Honkanen & V. Rantala (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*, 129 - 133. Helsinki: Yliopistopaino.
- Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. 1997. Johdatus nykymaantieteeseen. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, 9 - 34. Vastapaino.
- Haila, Y. & Lähde, V. 2003. *Luonnon politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Halfacree, K. H. 1995. Talking about Rurality: social representations of the rural as expressed by residents of six English parishes. *Journal of Rural Studies* 11/1 (1995), 1 - 20.
- Hart, R. 1979. *Children's experience of place*. Irvington.
- Harvey, D. 1993. From space to place and back again: reflections on the condition of postmodernity. Teoksessa J. Bird, B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson & L. Tickner (toim.) *Mapping the Futures: Local Cultures, Global Change*, 2 - 29. London: Routledge.
- Heidegger, M. 1927/1979. *Sein und Zeit. Fünfzehnte, an Hand der Gesamtausgabe durchgesehene Auflage mit den Randbemerkungen aus dem Handexemplar des Autors im Anhang*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Heikinheimo, M., Hakapää, L. & Koskinen, S. 2015. *Asentopaikkoja: Kesämökin merkitys ikääntyneiden elämäntulussa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Heikkilä, H., Ahva L., Siljamäki, J. & Valtonen, S. 2011. Syytä huoleen: sosiaaliset verkostot median ja maailman tulkitsijoina. Teoksessa S. Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*, 167 - 196. Tampere: Tampere University Press.

- Helve, H. 1987. Nuorten maailmankuva: seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähiön nuorista. Helsingin yliopisto, Uskontotieteen jaosto.
- Helve, H. 1993. Nuoret humanistit, individualistit ja traditionalistit: helsinkiläisten ja pohjalaisten nuorten arvomaailmat vertailussa. Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi.
- Helve, H. 2009. Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaaliset suhteet. Teoksessa M. Liikanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika: arjen ilot ja valinnat, 250 - 274. Gaudeamus: Helsinki.
- Holloway, S. L. & Valentine, G. (toim.) 2000. Children's Geographies: Playing, Living, Learning.
- Husserl, E. 1936/1982. Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie – Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie. Herausgegeben, eingeleitet und mit Registern versehen von Elisabeth Ströker. Felix Meiner Verlag, Hamburg.
- Ilmonen, M. 1991. Elämää betonissa. Varhaisnuorten asuinympäristöt pääkaupunkiseudulla. Helsingin: Nuorisoasuntoliitto.
- Jovero, S. & Horelli, L. 2002. Nuoret ja paikallisuuden merkitys. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Häkli, J. 1999. Meta hodos: Johdatus ihmismaantieteeseen. Tampere: Vastapaino.
- Juusola, M. 2016a. Terapeuttinen luonto. Teoksessa A. Suomi, M. Juusola & E. Anundi (toim.) Vihreä hoiva ja voima, 16. Terapia ja valmennuskeskus. Helsinki: Helsingin majakka.
- Juusola, M. 2016b. Nature smart - luonto lasten ja nuorten voimavarana. Teoksessa A. Suomi, M. Juusola & E. Anundi (toim.) Vihreä hoiva ja voima. Terapia ja valmennuskeskus. Helsinki: Helsingin majakka.
- Kahn, P. H. JR & Kellert, S. R. 2002. Children and Nature: Psychological, Sociocultural, and Evolutionary Investigations. Cambridge, MA: MIT Press.
- Kaivola, T. & Rikkinen, H. 2003. Nuoret ympäristöissään. Lasten ja nuorten kokemusmaailma ja ympäristömielikuvat. Tampere.
- Kallio, K. P. 2006. Lasten poliittisuus ja lapsuuden synty. Keho lapsuuden rajankäynnin tilana. Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes print, Tampere.
- Kallio, K. P. 2009a. Tilateoreettisen lapsuudentutkimuksen mahdollisuus. Alue ja ympäristö 38/1 (2009), 67 - 70.
- Kallio, K. P. 2009b. Johdanto: Lapsuus ja nuoruus spatiaalisin silmin. Terra 121/1 (2009), 41 - 42.

- Kallio, K. P. 2010. Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa: H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka, 163 - 187. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Karjalainen, P. T. 1997. Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen, 227 - 241. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Karjalainen, P. T. 2006a. Eksistentiaalinen ympäristö. Teoksessa A. Haapala, M. Honkanen & V. Rantala (toim.) Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka, 115 - 126. Helsinki: Yliopistopaino.
- Karjalainen, P. T. 2006b. Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu, 83 - 92. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Keskitalo-Foley, S. 2006. Kolme näkökulmaa Lapin paikkana kokemiseen. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu, 129 - 146. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kollmuss, A. & Agyeman, J. 2002. Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*, 8/2 (2002), 239 - 260.
- Korpela, K. 1988. Mielipaikkakokemukset psyykkisen itsesäätelyn tukena. *Psykologia* 3 (1988), 178 - 186.
- Korpela, K. 1989. Place-identity as a product of environmental self-regulation. *Journal of Environmental Psychology* 9 (1989), 241 - 256.
- Korpela, K. 1992. Adolescents' favourite places and environmental self-regulation. *Journal of Environmental Psychology* 12 (1992), 249 - 258.
- Korpela, K. 1995. Developing the Environmental Self-Regulation Hypothesis. Tampere: University of Tampere.
- Kuusisto-Arponen, A.-K. 2007. Sotalapsien paikka(tunne). *Alue ja ympäristö* 36/2 (2007), 3 - 17.
- Kuusisto-Arponen, A.-K. & Tani, S. 2009a. Hengailun Maantiede: Arjen kaupunki nuorten olemisen tilana. *Alue ja Ympäristö* 38/1 (2009), 51 - 58.
- Kuusisto-Arponen, A.-K. & Tani, S. 2009b. Kuinka tutkia lasten ja nuorten arjen maantiedettä? *Terra* 121/1 (2009), 46 - 48.
- Lehtinen, A. 2006. Osallisuuden ja kieltäytymisen paikat. Teoksessa: S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu, 44 - 63. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Tampere: Vastapaino.

- Leppänen J. 2012. Mother like son? Aspects of parent-child associations in environmentally responsible behavior: Generation gap, gender differences, and influence of parents' education. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Litmala, M. & Lohiniva-Kerkelä, M. 2005. Nuoren oikeudet. Helsinki: Edita.
- Louv, R. 2009. Last child in the woods: Saving our children from nature-deficit disorder. Rev. and updated. London: Atlantic.
- Massey, D. 2008. Samanaikainen tila. Toim. M. Lehtonen, P. Rantanen & J. Valkonen. Käänt. J. Rovio. Tampere: Vastapaino. Tampere: Vastapaino.
- Melkas, T. 2009. Suomalaisten yksityiselämän sosiaalisuudesta. Teoksessa M. Liikanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika: arjen ilot ja valinnat, 21 - 48. Gaudeamus: Helsinki.
- Moore, R. 1990. Childhood's Domains. Berkeley, Ca: MIG Communications.
- Nabhan, G.P. and Trimble, S. 1994. The Geography of Childhood. Boston, MA: Beacon Press.
- Naukkarinen, O. 2006. Paikallisuus, liikkuvuus ja esteettiset arvot. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) Paikka, eletty, kuviteltu, kerrottu, 64 - 82. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.
- Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen ja K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka, 25 - 42. Yliopistopaino, Helsinki.
- Owens, P. E. 1988. Natural Landscapes, Gathering Places, and Prospect Refuges: Characteristics of Outdoor Places Valued by Teens. Children's Environmental Quarterly 5/2 (1988), 17 - 24.
- Palmer, J. A. 1993. Development of concern for the environment and formative experiences of educators, Journal of Environmental Education, 24/3 (1993), 26 - 30.
- Pitkänen, K. & Kokki, R. 2005. Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyyn Järvi-Suomessa. Savonlinna: Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskus.
- Relph, E. 1976. Place and placelessness (Vol. 1). London: Pion.
- Saastamoinen, M. 2009. Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Teoksessa K. Filander & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä, 33 - 66. (Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja.) Jyväskylä: Kansanvalistusseura.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salonen, K. 2010. Mielen luonto: Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Helsinki: Green Spot.

- Schmalenbach, H. 1977. Communion – A Sociological Category. Teoksessa G. Lüschen & G. P. Stone (toim. & käänt.): Herman Schmalenbach: On Society and Experience. Chicago: The University of Chicago Press, 64 - 125 (saks. artikkeli alun perin 1922).
- Siim, P. 2006. Paikkasuhteet maahanmuuttajien koertomuksissa. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) Paikka, eletty, kuviteltu, kerrottu, 93 - 128. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sinkkonen-Tolppi, M. 2006. Kotiseudulle kiinnittyminen nuorten elämän voimavarana. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu, 147 - 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sobel, D. 1993. Children's Special Places: Exploring the Roles of Forts, Dens and Bush Houses in Middle Childhood. Tucson: Zephyr Press.
- Sobel, D. 1996. Beyond Ecophobia: Reclaiming the Heart in Nature Education. Great Barrington, MA: The Orion Society and The Myrin Institute.
- Sommer, B. 1990. Favorite Places of Estonian Adolescents. Children's Environmental Quarterly 7/4 (1990), 32 - 36.
- Stedman, R. C. 2002. Toward a Social Psychology of Place. Predicting Behavior from Place-Based Cognitions, Attitude, and Identity. Environment and Behavior 34/5 (2002), 561 - 581.
- Steg, L., Berg, A. E. v. d. & de Groot, J. I. M. 2013. Environmental psychology: An introduction. Chichester [England]; Malden, Mass.: Wiley-Blackwell.
- Stenvall, E., Korkiamäki, R. & Kallio, K. P. 2015. Arjen moninaisuuden tavoittaminen tutustumisen kautta. Teoksessa J. Häkli, K. P. Kallio & R. Korkiamäki (toim.) Myönteinen tunnistaminen, 39 - 64. Nuorisotutkimusverkoston Kenttä-sarjan julkaisuja. Helsinki: NTV.
- Strandell, H. 2010. Etnografinen kenttätö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka, 92 - 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.
- Tani, S. 1997. Maantiede ja kuvien todellisuudet. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen, 211 - 226. Tampere: Vastapaino.
- Taylor, A. F. & Kuo, F. E. 2006. Is contact with nature important for healthy child development? State of the evidence. Teoksessa C. Spencer & M. Blades (toim.) Children and their environments. Learning, using and designing spaces, 124 - 140. Cambridge University Press
- Timonen, P. 2009. Arkiset haaveet – luontoharrastukset nautinnon lähteenä. Teoksessa M. Liikanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika: arjen ilot ja valinnat, 203-224. Gaudeamus: Helsinki.

- Toikka, A. 2009. Monimutkaiset sopeutuvat järjestelmät ja ympäristöongelmien synty. Teoksessa I. Massa (toim.) *Vihreä teoria*, 315 - 337. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Tuan, Y.-F. 1977. *Space and place: The perspective of experience*. U of Minnesota Press.
- Tuan, Y.-F. 2006. Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Teoksessa S. Knuuttila, P. Laaksonen & U. Piela (toim.) *Paikka, eletty, kuviteltu, kerrottu*, 15 - 30. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tönnies, F. 1955. *Community and association*. Transl. C.P. Loomis London: Routledge & Kegan Paul.
- Valkonen, J. 2010. Ympäristösosiologinen luonto. Teoksessa J. Valkonen (toim.) *Ympäristösosiologia*, 29 - 49. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Valkonen, J. & Saaristo, K. 2010. Luonto ja yhteiskunta—ympäristösosiologian lähtökohdat. Teoksessa J. Valkonen (toim.) *Ympäristösosiologia*, 7 - 27. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Vehkalahti, K., Rutanen, N., Lagström, H. & Pösö, T. 2010. Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*, 10 - 23. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Venäläinen, E. 1989. Onnelaan, kulisseihin, luontoon: näytöksiä suomalaisesta kesämökkielämästä. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Vilkuna, J. 1997. Kaupungin eletyt ja institutionaaliset luonnot. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, 163 - 178). Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Wells, N. M. & Lekies, K. S. 2006. Nature and the life course: pathways from childhood nature experiences to adult environmentalism, *Children, Youth and Environments*, 16/1 (2006), 1 - 25.
- White, M., Smith, A., Humphries, K., Pahl, S., Snelling, D. & Depledge, M. 2010. Blue space: The importance of water for preference, affect, and restorativeness. ratings of natural and built scenes. *Journal of Environmental Psychology*, 30 (2010), 482 - 493.
- Williams, R. (2001). Luontokäsitykset. Teoksessa Y. Haila & V. Lähde (toim.) *Luonnon politiikka*, 40 - 66. Vastapaino, Tampere.

Sähköpostilähde:

Stenvall, E. 2013. Menetelmäkuvaus, MAPOLIS. elina.stenvall@uta.fi 7.11.2013.